

Eva Fretheim

Fortellinger med åpen slutt

Klimajournalistikk, fortellergrep og engasjement

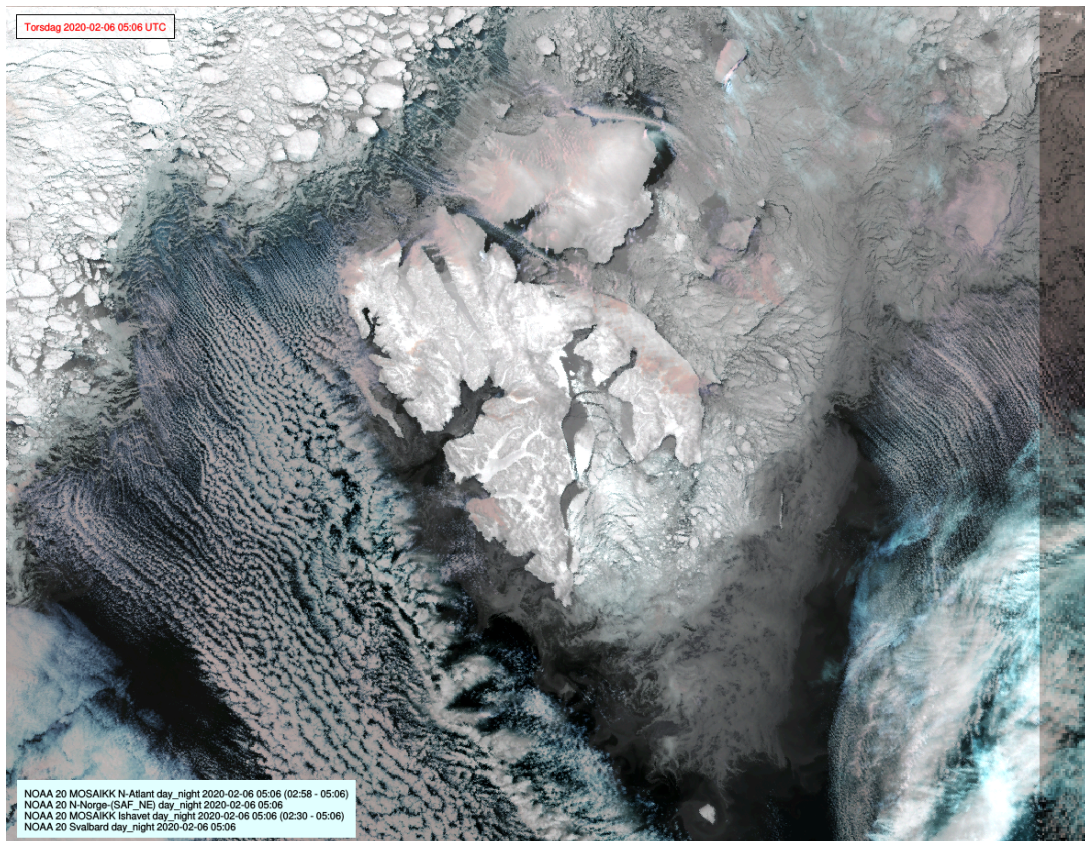

Foto: Meteorologisk institutt

Masteroppgave 2020
Master i journalistikk
OsloMet – storbyuniversitetet, Institutt for journalistikk og mediefag

Sammendrag

Hva slags journalistikk kan bidra til å engasjere publikum i klimakrisen? Det er et spørsmål som har opptatt forskere innen journalistikk og mediefag de seneste årene. Mange har lagt vekt på fortellingens betydning, og i denne masteroppgaven drøfter jeg hvordan fortelling, fortellergrep og journalistiske virkemidler kan brukes på ulike måter for å skape publikumsengasjement. Drøftingen er basert på praktisk reportasjearbeid og teori: Et utvalg fortellergrep blir prøvd ut, analysert og diskutert i lys av tidligere forskning og teori. Min erfaring gjennom dette arbeidet er at fortelling og fortellergrep kan brukes til å skape engasjement, men på forskjellige måter, rettet mot ulike publikumsgrupper. For å lokke uengasjerte publikumsgrupper inn i klimafortellinger kan man sette en annen fortelling i «frontdøra» eller reflektere verdier disse gruppene kan relatere seg til. Men like viktig er det å prioritere de store delene av befolkningen som allerede er skremt eller bekymret, og som kan utgjøre et mulig politisk vippepunkt. En konstruktiv journalistikk rettet mot disse gruppene kan både vise hva engasjement kan bety og bidra til å normalisere det. I dette arbeidet er fortellingen et viktig verktøy.

Abstract

What kind of journalism can engage the public in the climate crisis? This question has concerned researchers in journalism and media studies in recent years. The significance of storytelling has frequently been emphasized, and in this master's thesis I discuss how storytelling methods and journalistic tools can be used in various ways to create public engagement. The discussion is based on practical work and theory. A selection of narrative techniques has been tried out, analyzed and discussed in the light of previous research and theory. My experience through this work is that storytelling can be used to create public engagement, but it should be used in different ways, aimed at different audience groups. To allure disengaged groups of the public into climate stories, you can put another story in the "front door" or reflect values that these groups can relate to. But it is equally important to prioritize the large sections of the public who are already alarmed or concerned, and who may constitute a possible political tipping point. A constructive journalism aimed at these groups can show what engagement can lead to and help to normalize it. In this work, the narrative is an important tool.

What can you do that lifts this beyond something that people are bored to read about or can't bear to read about, what can you do that will force them to sit up and pay attention?
«The biggest story in the world», the Guardian, 2015

So let us not talk falsely now, the hour is getting late.
Bob Dylan, 1967

Forord

Fram til 2017 hadde jeg ingen bestemt plan om å ta noen master i journalistikk. Jeg var i full jobb som nyhetsjournalist i Moss Avis. Men da en av mine døtre skulle velge retning for sin videre utdanning, grep jeg meg selv i å forsøke å overtale henne til å ta et fag som var knyttet til klima og miljø.

- Det er det største temaet i vår tid, sa jeg, i overkant ivrig. Men min datter hadde andre planer, og da hun til slutt sa, mamma, jeg kommer ikke til å gjøre det, ble jeg først litt skuffet. Før det gikk opp for meg: Det er jo ikke hun som skal gjøre det. Det er jeg.

Samme høst søkte jeg på masterkurset «Arctic lenses, global warming and journalism» på Institutt for journalistikk og mediefag på OsloMet. Planen min var egentlig bare å ta dette ene emnet. Men kursets andre ukessamling tok oss til Tromsø og Norsk Polarinstitutt, hvor forelesningene til Andreas Ytterstad, Elisabeth Eide, Tom Yulsman og forskerne ved Polarinstituttet vekket noe i meg som ikke slokket igjen. Det har fortsatt ikke slokket.

Det var i Tromsø jeg for første gang tenkte: Kanskje jeg rett og slett skal ta hele masteren?

Nå er det gjort. Takket være langt løp-stipend fra STUP har jeg kunnet konsentrere meg om arbeidet med masteroppgaven over tid. Det har vært gull verdt.

Takk til alle som har stilt opp i mine reportasjer.

Takk til min veileder Andreas Ytterstad for inspirasjon, sjenerøsitet og kunnskap. Takk til Elisabeth Eide for inspirasjon, veiledning og for å invitere meg med på MediaClimate-workshop i Delhi.

Takk til mine barn Tuva, Mathea og Kyrre som har heiet på meg og lært meg god studieteknikk. Takk til Jon som hele tiden har støttet meg. Uten dere hadde dette aldri gått.

Innhold	Side
1 Innledning	7
1.1 Fortellingen om klima.....	7
1.2 God praksis.....	7
1.3 Problemstilling.....	8
1.4 Disposisjon for oppgaven.....	9
2 Metode, teori og definisjoner	10
2.1 Metode.....	10
2.2 Teori.....	12
3 Klimajournalistikk – kort historikk	13
4 Fortellinger om klima	15
5 Praktisk del: Tre reportasjer, en fortelling og et essay	18
1) Reportasje: Laboratorium i lys og mørke.....	19
2) Reportasje: Før skattkisten smelter.....	28
3) Reportasje: Fredag for framtid: Vi vil bare overleve.....	33
4) Fortelling: Iskanten for dummies.....	42
5) Essay: Fra brøytekanter til iskant. Klimajournalistikk klokka fem på tolv.....	48
6 Analyse av fortellergrep	55
6.1 Å starte med et tema.....	55
6.1.1 Reportasje og observasjon.....	56
6.1.2 Nature writing.....	57
6.1.3 Litterære virkemidler.....	58
6.1.4 Å bruke refleksjoner.....	59
6.2 Frontdør og bakgård.....	60
6.2.1 Greimas´aktantmodell.....	62
6.2.2 Følelser.....	63
6.3 Å skrive et brøl.....	63
6.3.1 Oppbygging og virkemidler.....	64
6.3.2 utfordringer med unge kilder.....	66
6.4 Å forklare det kompliserte.....	68
6.4.1 Å bruke fortelling.....	69
6.4.2 Aktualitet.....	71
6.5 Essay.....	71

6.6 Oppsummering av fortellergrep.....	73
7 Diskusjon om virkemidler og engasjement.....	74
7.1 Medienes påvirkning.....	75
7.2 Knapphetsmodellen.....	76
7.3 Barrierer.....	76
7.4 Fortellerteknikker.....	78
7.5 Bort fra tallene.....	78
7.6 Å snakke til verdier.....	79
7.7 Snakke til de allerede engasjerte.....	82
7.8 Normalisere engasjementet.....	84
7.9 Positiv eller panikk?.....	85
7.10 Objektivitet.....	89
7.11 Kriseorientering.....	91
8 Avslutning.....	92
Litteraturliste.....	96

1 Innledning

1.1 Fortellingen om klima

Det er særlig to ting jeg husker godt fra masterkurset «Arctic lenses, global warming and journalism» på OsloMet høsten 2017. Det ene er følelsen jeg fikk da jeg leste Matthias Fingers artikkel «The Arctic, Laboratory of the Anthropocene» (Finger, 2016).

Antropocen er det foreslåtte navnet på den geologiske tidsepoken jordkloden nå er inne i, etter holocen (Hofstad & Delsett, 2020). I antropocen er det menneskelige fotavtrykket blitt så omfattende at det påvirker planeten vi bor på geologisk. Finger omtaler Arktis som et laboratorium for antropocen, fordi temperaturene her stiger raskere enn noe annet sted på kloden. Han beskriver også det han kaller «det arktiske paradoks»: På den ene siden risikerer vi at de raske klimaendringene i Arktis trigger vippepunkter som kan føre til irreversible endringer for hele jordkloden. På den andre siden vil de samme temperaturøkningene avdekke store mengder olje og gass-ressurser i Arktis. Hvis, eller når, disse ressursene blir hentet ut og brukt, vil det kunne bidra til at hele prosessen eskalerer.

Jeg husker hvor jeg satt da jeg leste artikkelen. I hodet mitt ble den til en slags fortelling. Den handlet om det gode mot det onde, kampen mot klokka og om alt som står på spill. Uten å tenke over det gjorde jeg fagartikkelen til Finger om til en thriller.

Det er en alminnelig oppfatning at klimasaken ikke har det som skal til for å skape en god fortelling. Den er for kompleks, for skremmende, for usikker, for altomfattende, for deprimerende. Det er ikke en gang en fortelling vi har lyst til å høre.

Samtidig er det et sug etter fortellinger ute i verden. Folk sitter i timevis og ser på Netflix, de lytter til podkaster, de leser lange nettdokumentarer på smarttelefonene sine. Behovet for fortellinger kan virke uuttømmelig. I boka *Det vi tenker på når vi prøver å ikke tenke på global oppvarming* (2017, s. 215) skriver psykologen Per Espen Stoknes at klimakommunikasjonen må bruke kraften fra fortelling. «Fortellerkunst er en disiplin like mye som vitenskap er det. Vårt håp ligger i å integrere disse to», sier han.

Denne masteroppgaven er et forsøk på å bruke ulike fortellergrep til å skrive om klima, på måter som forhåpentligvis kan engasjere et sammensatt og mangfoldig publikum.

1.2 God praksis

Det andre øyeblikket jeg husker særlig godt fra masterkurset «Arctic lenses, global warming and journalism» i 2017, er da professor Elisabeth Eide fra OsloMet holdt en forelesning på Polarinstituttet i Tromsø. Eide tok for seg god praksis i klimajournalistikken. Hun spurte hvordan journalister som er generalister kan skrive om klimaforskning uten å forenkle eller

fokusere på det ekstreme. Hvordan kan man bidra til å gjøre folk bevisste? Eide ga som råd å bruke featuresjangeren, å huske blikket nedenfra, å være løsningsorientert, og lage historier som kan knytte forskningen til folks dagligliv: «Connecting the dots».

Der og da bestemte jeg meg for å gjøre dette.

I kapitlet «Good Practices in Climate Science Journalism» (2017) presenterer Eide og Hahn journalistikk de mener er god praksis. De trekker fram saker som forbinder klimaforskningen med folks dagligliv, som slipper til stemmer fra grasrota, som forklarer på en balansert og engasjerende måte, og som kreativt utfordrer politikere og beslutningstagere. Klimaendringene må personifiseres og visualiseres, de må kobles til stemmer og ansikter. Eide og Hahn peker også på at det er behov for mer forskning på feltet:

«It would be instructive in future research to expand the range of criteria for good practices in climate reporting, nota bene to be understood as quality journalism, in dialogues with experienced journalists from the climate beat» (Eide & Hahn 2017, s. 253).

Denne masteroppgaven er et forsøk på å belyse en liten del av dette.

1.3 Problemstilling

I november 2018 var jeg så heldig å få delta på MediaClimate-nettverkets Media and Climate Change workshop i Delhi, hvor medieforskere og journalister fra hele verden møttes. Et av temaene som stod på agendaen var god praksis i klimajournalistikken. Som vitenskapelig assistent for Andreas Ytterstad analyserte jeg deler av materialet som kom fram under workshopen. Arbeidet mitt endte med en liste over punkter som jeg mente kunne fungere som en verktøykasse for god praksis. De ti punktene var: Ikke kompromiss med forskningen. Vis sammenhengen (connecting the dots). Historien kan handle om alt. Vær nær ditt publikum. Utfordre makten. Motivér til handling. Vær kritisk til løsningene. Bruk kraften i fortellinger. Bruk kraften fra ungdommen. Gi håp og løsninger.

Analysen fra vit.ass.-prosjektet fungerte som et forprosjekt for denne masteroppgaven. De ti punktene ble en verktøykasse som jeg tok med videre inn i den praktiske delen av arbeidet. Fordi det ville blitt for omfattende for masteroppgaven å diskutere alle disse punktene grundig, har jeg valgt å fokusere på ett punkt fra verktøylista, det punktet som interesserte meg mest: Å bruke fortellingens kraft. I podkasten *The biggest story in the world* sier ikke navngitte medlemmer av redaksjonen i the Guardian:

We've been really bad at changing the story where climate change is concerned. We carry on flogging a load of dead horses, flogging them in exactly the same way with

exactly the same whip, and you know it doesn't work. So we just have constantly to be reinventing our storytelling capacity. (Guardian, 2015, 11:10)

Men bruken av fortelling er bare halvparten av det jeg ønsker å undersøke i min masteroppgave. Den andre delen handler om møtet med publikum.

Publikumsengasjement betyr noe. Først når klimaproblemet er kollektivt internalisert i befolkningen kan vi forvente en stabil klimapolitikk, uavhengig av hvilken retning den politiske vinden blåser. Hvilke klimafortellinger vi forteller oss selv, er like viktig som teknologi, juss og politikk, skriver Corner og Clark (2017, s. 5). Hvordan man skal skape publikumsengasjement i klimasaken har opptatt medieforskere i flere tiår.

Jeg ønsket å bruke masteroppgaven til å undersøke disse to temaene: Bruken av ulike fortellergrep i klimajournalistikken, og målet om å skape publikumsengasjement. For å gjøre dette har jeg valgt en praktisk-teoretisk framgangsmåte.

Hvorfor fortellerteknikker og publikumsengasjement er viktig, skal jeg belyse videre gjennom masteroppgaven. Foreløpig nøyer jeg meg med å vise til Robert Hackett, kanadisk professor i kommunikasjon, som skriver at det som mangler i miljøjournalistikken ikke er informasjon, men evne til å motivere og engasjere publikum (Hackett, 2017b, s. 94). Han refererer til flere former for praksis, deriblant «storytelling methods».

Jeg velger å kalle det fortellergrep.

Min problemstilling er todelt:

1 Hvilke ulike fortellergrep vil jeg bruke i klimajournalistikken?

2 Hvordan kan en slik journalistikk skape engasjement hos publikum?

1.4 Disposisjon for oppgaven

Jeg har nå presentert bakgrunnen for oppgaven, avgrensning av den, og min problemstilling i kapittel 1. I kapittel 2 vil jeg redegjøre for min metode og det teoretiske rammeverket. Jeg vil deretter, i kapittel 3, kort beskrive historikk, tidligere praksis og noen utfordringer i klimajournalistikken. I kapittel 4 vil jeg se nærmere både på ulike fortellinger om klima. I kapittel 5 presenterer jeg mine fem praktiske produkter i form av fem journalistiske tekster: tre reportasjer, en fortelling og et essay. Kapittel 6 inneholder en analyse av tekstene og fortellergrepene, sett i lys av aktuell teori, for å svare på problemstillingens del 1. I kapittel 7 tar jeg med erfaringene mine fra kapittel 5 og 6 inn i en teoretisk-analytisk drøfting om hvordan en klimajournalistikk som den jeg har laget kan skape oppmerksomhet og

engasjement, for å svare på problemstillingens del 2. Avslutningsvis vil jeg sammenfatte mine erfaringer og prøve å trekke noen konklusjoner.

De fem praktiske arbeidene er alle laget med tanke på senere publisering, og de er utført i henhold til journalistikkens etiske kodeks. Jeg har likevel, av hensyn til personvernet, valgt å anonymisere de personene som er under 18 år og deltar i skolestreiker i reportasje 3. Jeg har derfor gitt dem fiktive navn i masteroppgaven.

De fem praktiske arbeidene er tenkt publisert på nett, eventuelt papir, i ikke spesifiserte nett- eller papirmagasiner. Det hadde selvsagt vært mulig å diskutere virkemidler som publiseringsplattform, bildebruk, design, form, interaktivitet og så videre, men av hensyn til omfanget på oppgaven har jeg måttet gjøre noen valg. Drøftingen og analysen i denne masteroppgaven vil derfor ta for seg de praktiske arbeidene mine som *tekst*.

Det var likevel naturlig å fotografere da jeg laget reportasjene, og fordi jeg også ønsker å vise disse bildene har jeg lagt tekst og foto til reportasje 1 og reportasje 2 i to pdf-er som vedlegg til masteroppgaven. Det følger ikke foto med reportasje 3 fordi personene som omtales er anonymiserte. Jeg har heller ikke gjort tilsvarende for de to siste arbeidene (fortelling og essay) fordi jeg ikke har tatt egne foto til disse.

Vedleggene, og fotografiene, må betraktes som ekstramateriale, de er ikke en del av analysen som sådan. Den forholder seg kun til teksten.

Flere av de fem arbeidene er direkte knyttet til Arktis. Min interesse for nordområdene ble som nevnt vekket på «Arctic lenses»-kurset. Det er ikke bare Matthias Finger som ser på denne delen av verden som et varsel: «In fact, the Arctic is the tip of the iceberg of global climate change,» skriver Keil og Knecht (2017, s. 3-4).

Dette er et tema jeg kommer til å berøre gjentatte ganger i denne masteroppgaven.

2 Metode og teori

2.1 Metode

Jeg har valgt å skrive en praktisk-teoretisk masteroppgave. Det var et naturlig valg både fordi jeg har bakgrunn som praktiker og fordi jeg ønsket å prøve ut klimajournalistikk i praksis på en eksperimentell og samtidig systematisk måte.

Utgangspunktet for arbeidet var å undersøke ulike bruk av fortelling og fortellergrep. Ved å benytte ulike fortellerteknikker og sjangre til å skrive om ulike temaer knyttet til klima, ønsket jeg å skape et grunnlag for å belyse en rekke sider ved klimajournalistikk.

Metoden er kort fortalt å bruke ulike fortellergrep som utgangspunkt for å skrive fem journalistiske tekster: tre reportasjer, en fortelling og et essay. De praktiske arbeidene har det

til felles at de er knyttet til Norge og/eller Arktis. Utover dette var det et mål at tekstene skulle være forskjellige, både når det gjaldt innhold og form, tema, sjanger, språk og virkemidler. Hele poenget var å gi meg selv et bredt utgangspunkt for å analysere fortellergrep og journalistiske virkemidler.

Etter den praktiske delen følger en teoretisk del, hvor jeg ser på mine praktiske erfaringer i lys av valgt teori. Først i form av en analyse av fortellergrepene jeg har brukt i mitt arbeid. Deretter tar jeg erfaringene mine med i en videre drøfting og refleksjon, hvor målet er å peke ut noen virkemidler og verktøy for å skape publikumsengasjement.

For å svare på spørsmålet om hvordan klimajournalistikk kan skape publikumsengasjement, kunne en aktuell metode vært å måle virkningen av journalistikken opp mot en referansegruppe, og foreta en responsanalyse. Men for å få presise svar på en slik resepsjonsstudie kreves et arbeid som mest sannsynlig ville sprengt rammene for denne masteroppgaven. I stedet har jeg søkt etter litteratur fra journalistikk-, kommunikasjons- og medieforskere som tar opp klima og publikumsengasjement, for så å drøfte og vurdere mine reportasjer og praktiske erfaringer opp mot denne teorien.

Det er utfordringer knyttet til en slik metode. Kravet om å generalisere er generelt en utfordring i kvalitativ metode, fordi utvalget ikke er representativt (Gentikow, 2005, s. 60). Metoden jeg bruker, å drøfte erfaringer fra egen praksis opp mot teori, vil være egnet til å belyse og reflektere mer enn å gi et svar med to streker under. Mine erfaringer er subjektive, og en annen masterstudent eller journalist kunne ha gjort andre erfaringer og kommet fram til andre resultater. Jeg håper likevel at det vil være mulig å trekke noen konklusjoner på basis av mitt arbeid. Ved bruk av kvalitative metoder er hensikten ikke nødvendigvis bare å fastslå at en problemstilling og et funn er representativt og generaliserbart. Hensikten kan også være å oppnå forståelse av dynamikkene i den konteksten man studerer, og disse kan så eventuelt generaliseres (Østbye, Helland, Knapskog, Larsen & Moe, 2013, s. 124). Å bruke subjektiv erfaring som utgangspunkt for gyldig kunnskap er i tråd med den fenomenologiske forståelsen av erfaring. Fenomenologien er interessert i verden slik den framstår for subjektet. «Erfaring er noe man samler individuelt. Men den akkumuleres også historisk og kollektivt. Ethvert samfunn råder liksom over forråd av «levd» erfaring i form av kunnskap som står til rådighet for alle medlemmer av et kulturelt fellesskap», skriver Gentikow (2005, s. 11). Den fenomenologiske tradisjonen plasserer subjektiv erfaring som en sentral kategori.

2.2 Teori

Før jeg går inn på teorien skal jeg klargjøre noen begreper. Mye av litteraturen jeg benytter i denne masteroppgaven, for eksempel teoriene til Stoknes, Moser, Corner og Clark, tar for seg *klimakommunikasjon*. Mens andre, som Schäfer, Hackett, Gunster, Eide og Gibson, snakker konkret om *klimajournalistikk*. Dette krever en avklaring.

Kommunikasjon er et sekkebegrep og vil kunne omfatte former for kommunikasjon som befinner seg utenfor journalistikken, som for eksempel informasjonskampanjer utført av organisasjoner, myndigheter eller institusjoner. Likevel mener jeg at mye av denne teorien kan anvendes, og være svært fruktbar, også når man snakker med snevert om journalistikk. Mye av den kommunikasjonsforskningen jeg refererer til, har som mål nettopp å skape publikumsengasjement. Jeg bruker derfor denne teorien i min masteroppgave, og jeg bruker det vide begrepet klimakommunikasjon når jeg henviser til kilder som selv bruker dette begrepet. Men må ikke være noen tvil om at det som er målet med oppgaven er å få noen svar som gjelder *klimajournalistikk*.

I tillegg til litteratur om klimakommunikasjon og klimajournalistikk har jeg i analysen og drøftingen også anvendt generell journalistisk teori, og mer spesifikt, teori om forskningsjournalistikk og litterær journalistikk.

Når det gjelder *klimakommunikasjon* er den norske psykologen Per Espen Stoknes (2017) hyppig sitert av andre forskere internasjonalt. Stoknes tar for seg de psykologiske mekanismene som oppstår i vårt møte med klimasaken, og hvilke strategier man kan bruke for å komme rundt dem. Norske Ingerid Straume (2017) diskuterer våre etablerte klimafortellinger og grunnlaget for disse i vår vestlige kultur. I tillegg har jeg særlig støttet meg til amerikanske Susanne Moser og britiske Adam Corner og Jamie Clark som alle forsker på klimakommunikasjon og hvordan man kan skape publikumsengasjement i klimasaken.

Innenfor temaet *klimajournalistikk* har teori fra Elisabeth Eide, James Painter, Oliver Hahn, Risto Kunelius og andre medlemmer av det globale MediaClimate-nettverket utgjort et svært viktig grunnlag for denne masteroppgaven. Både i form av litteratur, men også i form av diskusjoner og foredrag som fant sted på «Media and Climate Change workshop» i Delhi i 2018. Andre teoretikere jeg vektlegger i drøftingen er de kanadiske kommunikasjonsforskerne Robert A. Hackett og Shane Gunster. Og ikke minst tyske Torsten Schäfer og hans Grüner Journalismus.

Når det gjelder fortellergrep og analysen av disse, særlig knyttet til sjangrene reportasje og essay, støtter jeg meg i stor grad til norske teoretikere som Jo Bech-Karlsen og Steen Steensen. Sist, men ikke minst har den tidligere nevnte Matthias Fingers artikkel «The

Arctic, Laboratory of the Anthropocene» (2016) vært benyttet som en slags rød tråd gjennom denne masteroppgaven.

3 Klimajournalistikk – kort historikk

Klimaendringer som tema er komplekst. Det handler i stor grad om psykologi: Hva ønsker vi å forstå og ikke? Og det handler om utstrekning, om et tema som er globalt, langsiktig og abstrakt, i motsetning til det lokale, umiddelbare og konkrete, slikt man gjerne lager journalistikk om. I tillegg er temaet deprimerende. Ingen har lyst til å lese om det. Dekningen av klimaendringene har vært kritisert for å være for politisk polariserende, for partisk og for alarmistisk (Eide & Hahn 2017, s. 235).

Tidligere sjefredaktør i the Guardian, Alan Rusbridger, påpeker at selv nyhetsorganisasjoner med de beste intensjoner strever med temaet klimaendringer. Han mener journalistene mister motet når det er den samme historien som skal fortelles hver dag, og at det er grunnen til at journalistikken har mislyktes (Guardian, 2015, 10:30). Men hvordan media dekker klimasaken er av stor betydning. Vår kunnskap og våre forestillinger om klimaendringer kommer i stor grad fra media. Klimajournalisten har en avgjørende rolle som bindeleddet mellom forskere og publikum (Gibson, Craig, Harper & Alpert, 2016, s. 418).

Utviklingen av klimajournalistikk har gått gjennom en rekke faser, preget av vitenskap, såkalt skepsis og global krise (Cottle, 2009, s. 74). Mediedekningen startet på 1980-tallet, i begynnelsen i form av ren forskningsjournalistikk. Senere ble temaet en arena for politisk polarisering, hvor venstre- og høyresiden la beslag på sine respektive syn. Moser skriver hvordan krefter som hadde interesse av å opprettholde fossilindustrien drev betydelig lobbyvirksomhet både overfor politikere på høyresiden og opinionen, og det ga resultater (Moser, 2010, s. 32). Klimafornekterne (eller skeptikere, som man kalte det den gangen) fikk langt mer oppmerksomhet i pressen enn den vitenskapelige konsensus skulle tilsi, ikke minst i USA. Boykoff og Boykoff (2004) fant at dette skyldtes den journalistiske normen for objektivitet: For å skape balanse, hentet man inn en såkalt «skeptiker» til å opponere mot forskerne. Denne falske balansen, kamouflert som journalistisk objektivitet, skapte ikke bare et omfattende handlingsrom for klimafornekterne, det var også en praksis som undergravet viljen til politisk handling.

I tiden rundt FN's klimapanel (IPCC) fjerde hovedrapport (AR4) i 2007 stod klimaendringer høyt på den globale medieagendaen. IPCC fikk Nobels fredspris sammen med Al Gore for sin innsats for å spre kunnskap om menneskeskapte klimaendringer. Mediene hadde gått over til å formidle klimakrisen som en global krise, med vekt på visualisering.

Strategien var: Nå har vitenskapen talt, og det er din tur til å handle (Straume, 2017, s. 197). Men Cottle peker på at det er et grunnleggende misforhold mellom formidlingen av klimaendringer som en spektakulær trussel mot menneskeheten, og hva vi som publikum kan gjøre med på den informasjonen vi får. Vi risikerer å bli sittende som passive tilskuere til den kommende katastrofen (Cottle, 2009, s. 91).

Interessen for klimaendringer nådde et foreløpig toppunkt i tiden rundt klimatoppmøtet i København i 2009 (COP15). Toppmøtet ble «hypet» som «siste sjanse til å redde verden». Etter nok et nedslående resultat dalte interessen (Corner & Clark, 2017, s. 27). Også i Norge var klimadekningen på sitt høyeste i tiden rundt København, og i motsetning til i Sverige har den aldri senere kommet opp på samme nivå (Ytterstad, 2020, s. 2)

I løpet av alle disse årene befant klimasaken seg stort sett i «den grønne ghettoen» i mediene. Klima ble plassert i samme bås som ozonlag og sur nedbør, til tross for at klimasaken er langt mer sammensatt, altomfattende og kompleks enn disse. Fokuset var rettet mot planeten, ikke mot oss. Miljøbevegelsen vokste fram, en bevegelse slett ikke alle vil eller kan identifisere seg med, og bruken av en ikonografi med isbjørner og smeltende isflak trakk temaet vekk fra folks hverdag (Corner & Clark, 2017, s. 17). Alan Rusbridger er blant dem som sier at klimasaken må ut av miljøghettoen. I en paneldebatt på OsloMet i september 2018 forteller han hvordan klimaaktivisten Bill McKibben fikk øynene hans opp for at klima ikke en miljørak lenger, men en sak om sikkerhet, mat, landbruk, immigrasjon, vann. Og at journalister bør være generalister, men i stand til å hente ut klimadimensjonen i en sak (OsloMet, 2018, 10:00).

Men noe har skjedd de siste par årene. Det skyldes ikke minst været: 2016 var det varmeste året som er målt på planeten. 2019 var det nest varmeste, et år preget av ekstremvær over hele kloden. Endringene i klimaet er ikke lenger abstrakte. Konteksten har endret seg. Mediedekningen også: Det har de siste årene vært en bevegelse i retning av å dekke de lokale og regionale virkningene av klimaendringer, finne lokale vinkler og koble lokale hendelser til det globale spørsmålet om klimaendringer – connecting the dots. (Gibson et al., 2016, s. 424-425). Tendensen til falsk balanse har gått tilbake, og et stadig økende antall livsstilsaker tar for seg forbruk og personlige valg (Painter, 2019, s. 425). Forskere på Yale (Svoboda, 2020) hevder at mediedekningen i 2019 ble større og bedre, og at det er grunn til å tro at dette, sammen med den økte mengden av ekstremvær, har bidratt til å endre opinionen.

Men det var flere ting som endret seg i 2019. 1,5-graders-rapporten kom, ifølge Bjørn Samset den mest konkrete klimarapporten så langt (Samset, 2019, referert i Ytterstad,

2020, s. 17). Den handler ikke lenger om framtidige scenarioer, men om hva som er i ferd med å skje her og nå. Og sist, men ikke minst: Greta Thunberg gjorde sitt inntog.

4 Fortellinger om klima

I innledningen til masteroppgaven siterte jeg ikke navngitte medlemmer i redaksjonen i the Guardian. Journalistene mener at klimakrisen må løftes opp over noe som folk er lei av å lese om, ikke orker å lese om, noe som tvinger dem til å sette seg opp og bli oppmerksomme.

Spørsmålet er selvsagt: Hvordan? En av journalistene sier selv: «We just have constantly to be reinventing our storytelling capacity» (Guardian, 2015, 11:24).

Bruken av fortelling og narrative formater står sentralt i forskningen på klimakommunikasjon og -journalistikk. I en analyse av 78 artikler fra «best practice»-litteraturen for miljøjournalistikk sammenfatter Bourassa med fler (2013) mønsterpraksisen i åtte punkter. Et av punktene dreier seg om «storytelling methods». Moser (2016, s. 350) er blant dem som peker på viktigheten av «storytelling and using narrative formats to convey climate change». Corner og Clark skriver om «narratives and stories as a way of building more meaningful engagement with energy and climate change» (2017, s. 60). Hos Stoknes (2017, s. 215) er kraften fra fortellinger en viktig strategi i klimakommunikasjonen. Jeg skal nå se nærmere på hva en fortelling er, og hva slags klimafortellinger som omgir oss.

Mennesker har fortalt i alle kulturer og samfunn vi kjenner. Selv når vi sover, drømmer vi i narrative strukturer (Straume, 2017, s. 164). Allerede i Poetikken formulerte Aristoteles den grunnleggende definisjonen av en fortelling, med begynnelse, midte og slutt. «Vel sammenføyede fabler bør følgelig ikke begynne hvor det faller seg, og ikke slutte hvor som helst», skrev Aristoteles (335 f.Kr./1961, s. 29).

En fortelling kan defineres ved at den har en setting (tid og sted) og et plott (handling). Den har gjerne karakterer som helter, skurker og en moral. Fortellingen bør ifølge Aristoteles bestå av en ubrutt rekke begivenheter som må henge sammen og følge av hverandre slik at ingen deler kan fjernes uten å skape ubalanse, og virkning følger av årsak.

I tekstvitenskapen skiller man mellom *historien* og *fortellingen*. Historien er hendelsene slik de fant sted i virkeligheten, fortellingen er det fortalte og hvordan vi strukturerer det (Dalviken, 2005, s. 29). Vi speiler ikke virkeligheten, vi rekonstruerer den. Begrepet narrativ brukes gjerne om handlingsgangen, den logiske strukturen, i en fortelling.

Det finnes mange narrativer i klimasaken. Den tradisjonelle fortellingen om klimaendringer har en tidslinje som starter med den industrielle revolusjon og en økende

mengde CO₂ i atmosfæren, den fortsetter med at James Hansen slår alarm i 1988 og verden blir mer og mer klar over problemet, det går mot et point of no return, som er nå (Straume, 2017, s 178-179). Stoknes bruker litt andre ord: Klimaet var stabilt, menneskene begynner å forbrenne olje og kull, temperaturene stiger, snart kan vi nå vippepunkter som gjør situasjonen uhåndterbar (Stoknes, 2017, s. 192). På MediaClimates workshop i november 2018 snakket Risto Kunelius om det han kalte toppmøtenarrativet: Politisk elite møtes for å prøve å komme til enighet. Demonstrasjoner i gatene, utsatt deadline, før alle drar hjem og sier: Vi ble ikke enige, men vi fikk da til noe.

Jeg har tidligere nevnt det arktiske paradoks (Finger, 2016): Temperaturen stiger i Arktis, vi nærmer oss farlige vippepunkter, samtidig øker mulighetene for den virksomheten som fører til at temperaturen stiger. Straume snakker om «den store, norske fortellingen» om at norsk olje og er renere, og at vår gass erstatter kull til strømproduksjon i andre land (Straume, 2017, s. 165).

Vi gjør bruk av fortellinger, myter og metaforer for å gi mening, også i klimasaken. Hulme (2009, s. 341-355) trekker fram fire myter fra vår vestlige, kristne kulturhistorie: Myten om Eden, Apokalypsen, Babel og Jubelåret. Myten om Eden dreier seg om at vi er kastet ut av paradiset, og kan handle om tap av arter og urørt natur. Apokalypsen forteller om at vi styrer mot dommedag hvis vi ikke snur i tide. Myten om Babels tårn tar for seg menneskelig overmot, og kan handle om teknooptimisme. Den siste myten, Jubelåret, som forteller om at man hvert femtiende år frigjorde slaver og slettet gjeld, er en myte som peker mot målet om global rettferdighet. Mytene lever side om side i vår kultur, de preger fortellingene våre og bidrar til gjenkjennelse og mening.

Straume (2017, s. 184-187) skiller mellom tre typer fortellinger som særlig gjør seg gjeldende i medieomtalen av klimakrisen: Alarmisme, «små handlinger», og teknooptimisme.

Enten man kaller det alarmisme, katastroferamme eller apokalyptisk narrativ: Fortellingen om at vi må handle nå, hvis ikke styrer vi mot avgrunnen, har vi allerede hørt i flere tiår. Kanskje det er derfor vi er nærmest immune mot den? Alarmismen er lite egnet til å motivere til engasjement: Problemet er enormt og skremmende, så stort at det er lite sannsynlig at noen handling vi er i stand til vil monne.

Den andre store fortellingen kaller Straume «små handlinger», slike som å slå av lysene når man forlater rommet eller unngå å fylle for mye vann i vannkokeren (Straume, 2017, s. 185). Problemet med slike kampanjer er at handlingene blir *for* små. Når katastrofe er diagnosen og små handlinger er kuren, blir det åpenbart at det er et misforhold mellom diagnose og kur. Individuelle løsninger er utilstrekkelige eller til og med kontraproduktive

med mindre de også bidrar til å generere sosiale og strukturelle endringer, skriver Stoknes (2017, s. 133-134). Falske løsninger og grønnvasking bidrar også i denne sammenheng.

Den tredje fortellingen, tekno-optimisme, det vil si troen på at teknologien skal kunne løse klimakrisen i en slags teknologisk «quick fix», er en mektig diskurs, ikke minst i Norge. Det innebærer at vi ikke behøver å gi avkall på vår bekvemme livsstil. Et kjernespor her er om det er mulig å kombinere kutt i CO2 med «grønn» økonomisk vekst. Norge har sin spesielle variant, med den tidligere nevnte «norske fortellingen».

Stoknes mener det trengs et mangfold av fortellinger som på ulike måter skaper mening for forskjellige grupper av mennesker:

Fortellerkunst (storytelling) er en disiplin like mye som vitenskap er det. Vårt håp ligger i å integrere disse to. I stedet for å tro at tall og fakta vil tale sitt tydelige og tilstrekkelige språk, må vi integrere vitenskap med fortellerkunst, og ikke gi den jobben til stressede, katastrofeorienterte journalister. I dette arbeidet må det være plass til humor, følelser, visualiseringer, synspunkter, klimaks, overraskelse, overdrivelser, plott og drama. Og fremfor alt: Gjøre det personlig og personifisert. (Stoknes, 2017, s. 215)

En rekke av disse virkemidlene ønsket jeg å ta i bruk.

Å bruke kraften fra fortelling kan, slik jeg tolker det, på den ene siden bety at man tar i bruk fortelling som struktur med begynnelse, midte og slutt. På den andre siden kan det handle om å benytte elementer og fortellergrep som følelser, spenning, detaljer og menneskeliggjøring, som fanger leseren og får stoffet til å leve. I mine fem praktiske arbeider har jeg gjort begge deler. I noen av dem har jeg lagt vekt på fortelling som struktur, i andre er ulike fortellergrep, virkemidler, språk og/eller sjanger vektlagt.

«The facts of climate science are like a dictionary: they provide the basic vocabulary. The real challenge is in weaving poetry and prose to inspire people to care about the problem», skriver Corner og Clark (2017, s. 48).

Dette er mitt forsøk.

5 Praktisk del: Tre reportasjer, en fortelling og et essay

1. Laboratorium i lys og mørke. *Reportasje*
2. Før skattkisten smelter. *Reportasje*
3. Fredag for framtid: Vi vil bare overleve. *Reportasje*
4. Iskanten for dummies. *Fortelling*
5. Fra brøytekanter til iskant. Klimajournalistikk klokka fem på tolv. *Essay*

1) Reportasje

Laboratorium i lys og mørke

Ingen steder i verden stiger temperaturen så raskt som her. Hva kan Svalbard fortelle til resten av verden?

Å fly til Svalbard om vinteren er å fly fra lyset inn i mørket. Dagen henger igjen et sted bak oss som en gyllen kant. Så forsvinner den, og det blir mørkt.

- Du bør komme i februar, sa Zdenka. - Da er lyset rosa.

Men ennå er det så tidlig i måneden at lyset ikke er blitt rosa ennå. Det er blått. Det blir ikke lyst. Den blå timen varer noen timer, før og etter klokka tolv om formiddagen. Resten av døgnet er mørkt.

I 2010 visste ikke Zdenka Sokolickova hva Svalbard var. Hun gikk på en utstilling i Tsjekia med fotografier fra øygruppa. På utstillingen kom hun i snakk med fotografen som hadde tatt bildene, en polarøkolog som var utdannet på universitetet her oppe. I dag er han og Zdenka gift. De har bodd i Longyearbyen i et år og skal bo her i minst et til.

Zdenka møtte kjærligheten samtidig som hun møtte Svalbard. Men det var hennes arbeid, ikke hans, som fikk dem til å ta med sine tre små gutter og flytte fra Praha til Longyearbyen i 2019.

*

2019 var det nest varmeste året som er målt på planeten, bare slått av 2016. De fem siste årene har vært de fem varmeste siden målingene startet i 1880. Det siste tiåret har vært det varmeste tiåret. Slik kunne man fortsette.

Svalbard-regionen er det stedet på jordkloden hvor temperaturen har steget raskest. Siden 1961 har temperaturøkningen her vært cirka tre ganger høyere enn i Oslo, og seks

ganger høyere enn den globale temperaturøkningen, ifølge Meteorologisk institutt. Februar 2020 er måned nummer 111 på Svalbard med temperaturer over normalen.

Det er i dag bare en gruve i drift igjen i Longyearbyen. Men slik kanarifugler enkelte steder ble sluppet inn i kullgruvene for å varsle fare, er Svalbard selv blitt kanarifuglen i graven.

*

Mye av historien om Svalbard kan komme til å bli historien om oss andre i framtida. Hva er den historien? Det er blant tingene Zdenka Sokolickova skal undersøke. Hun er sosialantropolog. På to år skal hun intervjuer 250 mennesker i Longyearbyen om hvordan de opplever de raske endringene som skjer omkring dem. Nå sitter hun på kontoret sitt på UNIS (Universitetssentret på Svalbard) en mørk morgen, serverer varm, tsjekkisk havredrikk og sier at barna savner litt lys nå. De har ikke sett lys siden oktober.

Zdenka har intervjuet 190 mennesker så langt. Tanken er at prosjektet skal bli til en bok. Den foreløpige tittelen er «Melttown». Men det handler ikke bare om klima:

- Svalbard er ikke bare is som smelter. Den gamle måten å leve på i samfunnet smelter også. Longyearbyen er midt i en stor forandring. Økonomien har gått fra gruvedrift til turisme på veldig kort tid. Hele samfunnet er mer flytende, mindre oversiktlig og mer globalisert. Med en metafor kan man si at samfunnet smelter, sier Zdenka Sokolickova.

*

Andre steder prater man om været. I Longyearbyen i februar handler alt om lyset. Det er det første som blir sagt, det åpenbare, uansett hvem man snakker med. For hvert døgn blir dagen 23 minutter lenger. Den blå timen strekker seg, synbart. Fjellene er lysende. Overalt står folk og fotograferer som gale. Menneskene snur seg mot lyset akkurat som blomster.

På Kroa er det fullt hver kveld. De lokale henger refleksjakkene fra seg på stolryggene. Jeg snakker med en kvinne som har bodd her i flere tiår. Hun forteller at når lyset kommer tilbake i februar, må man få det med seg. Det holder det ikke å se ut av vinduet, man må gå utendørs for å oppleve det, hver dag.

- Vi lever i en visuell kalender, sier hun.

*

Svalbardbutikken er Longyearbyens eneste matbutikk. Utenfor henger forbudtskilt mot skytevåpen, som ikke skal tas med inn i butikken. Byen er en blanding av gruveby, turiststed og campus, den gir en slags følelse av vill vest. De 2500 menneskene som bor her er fordelt på 52 nasjonaliteter. Zdenka Sokolickova beskriver byen som et univers av parallelle bobler:

- Enten du arbeider på universitetet og ikke synes det er nødvendig å lære deg norsk, eller du har bodd her i femti år og hele livet ditt har vært gruvedrift og «Store Norske Spitsbergen Kulkompani», eller du kommer fra Filippinene og har bodd her et par år for å jobbe, eller om du er guide og elsker Svalbard og jobben din, har det mye å si for hvordan du oppfatter endringene som skjer, sier hun.

Zdenka har snakket med mange av dem. Hun forteller at selv her på Svalbard er det folk som ikke tror på at klimaendringene er menneskeskapte. De ser at temperaturen stiger, at det ikke er is på fjorden, eller at de ikke kan dra på hytta slik de kunne før. Men det er ikke selvsagt at de mener at vi mennesker er årsaken til endringene.

- Folk her er litt irritert over å hele tiden måtte snakke om klimaendringer. Mange sier at det er ubehagelig å bo i en kulisse hvor folk kommer bare for å se hvordan det føles å oppleve klimaendringene. Det er ikke det eneste som er viktig i livet ditt hvis du bor på et sted som Longyearbyen. Som de fleste andre steder er folk mest opptatt av konsekvenser som påvirker dem personlig. Som utfordringene for byggebransjen, permafrosten som tiner, rasfare og evakueringer. Folk nøler kanskje med å si at de er bekymret for klimaendringer. Men de er ekstremt bekymret for turismen, sier Zdenka Sokolickova.

I 2009 hadde Svalbard besøk av drøyt 33.000 turister. Ti år senere var antallet over 77.000. 39.000 av dem var cruisepassasjerer. 23.000 personer reiste på ekspedisjonsreise. Når sjøisen smelter, blir nye områder tilgjengelige for skip i stadig større deler av året. Med turismen øker behovet for varer og energi, og mengden av avfall. Longyearbyen har i dag et kullfyrt energiverk som forsyner byen med strøm. Reserveløsningene er basert på diesel.

Også når det gjelder bærekraft er Svalbard en kanarifugl.

*

- Februar er min favorittmåned, sier meteorolog Ine-Therese Pedersen.

– Da kommer lyset tilbake. Det endrer seg fra dag til dag.

Satellittbilder over Svalbard lyser fra dataskjermene på kontoret hennes. Utenfor vinduene, og like sterkt, lyser det arktiske landskapet, badet i kaldt månelys. Hele rommet reflekteres i de store vindusrutene. Ine-Thereses kontor ligger i tårnet på Longyearbyen flyplass.

Meteorologen bruker mye av dagen til å se på himmelen. Hver tredje time loggfører hun slike data som de automatiske værstasjonene på Svalbard ikke registrerer: Skyer, sikt, og vær fenomener som snøfökk, eller frostrøyk på fjorden.

- Ser du de fjellene der borte? Dit er det 75 kilometer. Det lyset der er Gruve 3, dit er det 1,6 kilometer. Og Frølageret, dit er det 1,2, sier Pedersen og peker. Hun bruker fjell og

landemerker til å måle sikten. I dag ser vi fjellene tydelig. Det er stille, klart, kaldt. På en slik dag er det enkelt å varsle været. Men det kan være krevende.

- Vi har fått mer vær, og det gir mer ansvar, sier Ine-Therese, like etter at en pilot har ringt og forhørt seg om førstkommende fredag. Han skal fly med småfly mellom Ny-Ålesund og Longyearbyen, og det er meldt sterk vind.

- Det kan bli førti knop, sier Ine-Therese til han. Ute er det minus 22 grader.

- Denne vinteren har vært kald. Men likevel var januar den 110. måneden på rad med gjennomsnittstemperatur over normalen. 110 måneder, det er ni år. Min forgjenger var her i 14 år. I den perioden har været endret seg, sier meteorologen og betrakter satellittfotoene som hun bruker til å varsle været. Hun peker på sjøisen. På drivis og fastis. Skyene legger seg i striper på tvers av vindretningen, som en frynsete gardin. Bildene ligner malerier med uryddige penselstrøk, fargeløse røntgenbilder som gjennomlyser øyene, isen, havet og skyene. De er både poetiske og urovekkende på samme tid, skjøre og foranderlige, borte i neste øyeblikk.

I løpet av 30 år kan havet rundt Svalbard bli isfritt. Det er bare et nanosekund i et geologisk perspektiv. Ikke en gang det.

*

Hvorfor varmes Svalbard-regionen raskere opp enn resten av jordkloden?

- Svalbard ligger i enden av den varme Atlanterhavstrømmen som vi kaller Golfstrømmen. Når dette vannet endrer seg og blir varmere, er det Svalbard som merker det mest, fordi sjøisen rundt øygruppen smelter, sier klimaforsker Ketil Isaksen på Meteorologisk institutt. Han sitter på et kontor på Blindern med utsikt mot det snøløse januar-Oslo.

- Tidligere har mesteparten av Svalbard vært innlemmet i sjøis i lange perioder, og når sjøisen ligger over havet som et lokk, får du ikke noen utveksling av varme mellom havet og atmosfæren. Når sjøisen trekker seg nordover, slik den gjør nå, får du et varmetap fra havet til lufta. Det gir en veldig stor forsterkning på Svalbard, særlig om vinteren. Hvis utslippene av klimagasser fortsetter som i dag, regner man med at gjennomsnittstemperaturen vil øke med ti grader fram mot år 2100. Det er en enorm endring som skjer der nå, sier Ketil Isaksen.

Han synes det er skremmende å se at ekstremt varme år kan sette i gang mange prosesser mye raskere enn man trodde.

- 2016 var et slikt år, med mange spesielle rekorder: kraftig nedbør, kraftig smelting, jordskred som følge av at permafrosten tinte. Det var starten på en ny fase i oppvarmingen av kloden. Og 2019 var et nytt slikt år med mange ekstremer globalt, sier klimaforskeren.

*

Dagen er som en katedral. Kulda river i ansiktet. Snøen knaker. Alle sier at denne vinteren er slik vintrene på Svalbard pleide å være.

Sogneprest Siv Limstrand går rundt i kirken og skruer på panelovnene. På et bord står varm kaffe, te og kopper. Svalbard kirke er åpen døgnet rundt. I denne kirken behøves egentlig ingen glassmalerier: Utenfor vinduene lyser himmel og fjell i to blånyanser. Siv tenner alterlysene.

- Det er som å dra til side en gardin, sier hun om februarlyset.

Presten har ennå ikke jobbet her et år. Hun kom til Svalbard i august. - Jeg har alltid hatt en dragning mot ytterpunktene i verden. For å se hva det gjør med folk. Det skjer noe med mennesker under sånne vilkår, med hvordan vi opplever livet, sier hun.

I 2017 feide et jordskred nesten med seg kirkegården. Nå planlegges en ny gravplass på den andre siden av kirken. Barnehagen rett oppe i bakken er ikke i bruk lenger på grunn av jordskredfare. Og selve kirken er akkurat nå i ferd med å bli pælet om, i likhet med mange andre bygninger i Longyearbyen. Neste uke stenger de av kontorfløyen, da skal hele gulvet slås opp, det skal pæles på nytt og legges ny grunnmur. Årsak: Permafrosten tiner.

Men folk?

- Befolkningen skifter så raskt her. Mange er her bare et år eller to. Og så er det noen som er her veldig mye lenger. Det kollektive minnet er en blanding av veldig kort og veldig langt. Etter snørasene i 2015, da liv gikk tapt, snakket folk om at utrykgheten hadde flyttet seg utenfra og inn. Fokus på sikkerhet hadde alltid vært ute. Men nå kunne du ikke lenger være trygg i ditt eget hus, sier Limstrand, og fortsetter:

- Det er bare drøye fire år siden. Og allerede nå har det endret seg. De som var tettest på, bor kanskje ikke her lenger. Andre har flyttet til et annet hus. Men nå snakker ikke folk på den måten om utrykgheten lenger. Det er mer slik at noen lurert på om skredespertene kanskje overdriver litt når de varsler mulig evakuering. Kan det være så alvorlig, egentlig? Det slipper litt taket. Nå har vi den 110. måneden med temperaturer over normalen. Men senest i forrige uke snakket jeg med noen som sa at de kunne ikke huske at det hadde vært så kaldt noen gang. Og selv da er det for varmt, sier sognepresten.

- Det å leve her krever ganske mye oppmerksomhet. Det har sin egen puls. Det er en bevissthet rundt at vi lever på et sted der vi virkelig tar temperaturen på kloden. Og vi ser at isen smelter. Men du kan ikke gå rundt og være fylt opp av det hver dag, for da får du ikke gjort livet ditt. Du må plassere perspektivene, sier Siv.

Utenfor kirken er det fortsatt blått. Fjellene ruver over de små lysene nederst i dalen. Det bitte lille samfunnet som klorer seg fast her, nærmest på trass, er bare et blaff. Vår hukommelse er like kort som den arktiske sommeren.

*

- Vi mennesker er i alminnelighet ekstremt tilpasningsdyktige. Vi har på godt og vondt en ganske dårlig hukommelse. På generelt grunnlag tror jeg ikke mennesker her på Svalbard er spesielt mye mer bevisste enn andre mennesker. Det er lettere å tenke på hverdagen enn de store spørsmålene, sier Kim Holmén.

Norsk Polarinstituttets internasjonale direktør sitter inne på sitt kontor foran et kart over den nordlige halvkule. Det er morgen, utenfor vinduene er det mørkt. Intervjuet med Holmén er dagens første, for han. Det blir ikke det siste. I flere tiår har han snakket med journalister om klimaendringene som skjer i Arktis.

- Jeg har sagt det samme i førti år, sier Holmén.

- Folk har hørt på, men når det gjelder handling famler samfunnet fortsatt. Når vi søker nye alternativer og muligheter, vendes fortellingen raskt til noe negativt. Det handler fort om hva vi må vi forsake, istedenfor å handle om et bedre liv, om bedre muligheter. Hvem er det som styrer dette narrativet? Er det krefter som gjør det med hensikt? spør han.

- Hvis man skal velge noe frivillig, er den positive beretningen viktig: Vi velger å gjøre dette fordi vi skal skape et bedre liv for oss selv, for våre barn og barnebarn. Hvordan forandrer vi samfunnet? Du kan bruke incitament, lover, skatter, men bare et lite stykke på vei. De store stegene kommer fordi mennesker vil, sier Kim Holmén, og tilføyer:

- Vi må påvirke menneskenes drømmer. Hvis man prater med mennesker i sluttfasen av livet, om hva de hadde villet gjøre mer av, vil de sjelden nevne flere biler eller større hus. De vil snakke om familie, kjærlighet, menneskelige relasjoner. Fred. Alt dette har i seg et veldig lite fotavtrykk miljømessig.

Snøen på Hiorthfjell har fått et rosa skjær. Folk står ute når de har lunsjpause, men ikke for å røyke. De står og ser mot fjellet og lyset.

- Jeg blir aldri ferdig med å se på det, sier en kvinne til kollegaen.

Alt på Svalbard er ekstremt. Om drøye to måneder er det sol hele døgnet.

*

Zdenka Sokolickova sammenligner arbeidet sitt med et puslespill. Hun sier: - Hvis du går i lekebutikken og kjøper et puslespill, er det et bilde på boksen, så du vet hvordan puslespillet vil se ut når det blir ferdig. Mens jeg har ingen ide om hvordan det ferdige bildet vil se ut.

Men hun tror det som skjer med klima, turisme, samfunn og økonomi på Svalbard kan fortelle oss andre noe:

- Endringene her er en del av endringer som skjer globalt. Det handler om miljø, økonomi, sosiale medier, og det at folk fra hele verden som er mobile og kan dra overalt. Noe går fortere og fortere, og det er ikke lenger full kontroll, slik det var da Longyearbyen var en «company town», sier hun.

Zdenkas prosjekt er bygget på Thomas Hylland Eriksens begrep «overheating». Der er klimaendringene bare en bit av puslespillet:

- Klimaendringene henger på en nesten uhyggelig måte sammen med andre endringer, innen søppel, informasjonsteknologi, turisme og urbanisering, sier professoren i sosialantropologi. Han er mentor for Zdenkas prosjekt. Nå er han i Longyearbyen og holder foredrag på et fullsatt Svalbard bibliotek.

- Endring har vært en del av moderniteten siden starten. Ting skulle gå fortere, slik at man tjente mer penger. Men nå opplever vi en akselerasjon av akselerasjonen. Vi står overfor mange parallelle akselereringsprosesser uten noen innebygget termostat. Det er ingen instans som sier at nå bør vi ta en pause og kjøle oss ned. Da snakker vi om overheating, sier Hylland Eriksen. Så drar han en historie fra Homers «Odysseen»: Da Ulysses' skip skulle seile forbi sirenene som lokket med sin sang, fikk han sjøfolkene til å binde han til masten, og instruerte dem i å ikke slippe han løs uansett hvor mye han ba om det. - Vi ønsker at noen binder oss til masten, men vi må også ta et ansvar selv, sier Thomas Hylland Eriksen.

Det åpnes for spørsmål. Zdenka er en av dem som tar ordet, hun spør:

- Hva gjør deg lykkelig?

- De små ting. Løvet på bakken, svarer professoren.

Bibliotekaren ber folk hjelpe til å bære stolene ut når foredraget er over. Ute i gangen står skoene som alle har tatt av før de gikk inn, slik skikken er i Longyearbyen.

*

Zdenka vil ikke at det skal se ut som hun som forsker har svaret på alt:

- Jeg er ikke perfekt og jeg eier ikke sannheten. Jeg har tatt med meg fire andre for å bo på et sted som ikke er særlig miljøvennlig. Jeg må fly av og til, og all mat kommer hit med fly. Det er etiske dilemmaer jeg må tenke på. Kim Holmén pleier å si: «Vi er alle en del av problemet, og vi kan alle være en del av løsningen.» Det gjelder også meg og mitt liv. Jeg vil ikke at det skal se ut som jeg leter etter et riktig svar. Men jeg synes det er viktig at alle stemmer blir hørt, sier hun.

Hvis familien flytter tilbake til Tsjekkia er Zdenka redd for at de ikke får oppleve en normal vinter igjen. For det snør ikke mer i Tsjekkia.

- Da jeg var liten jente hadde vi masse snø. Det kunne være minus ti, minus femten grader. Det kommer ikke til å skje igjen, og det er skummelt for meg å tenke på. Jeg flytter ikke tilbake til Praha. Jeg orker ikke å bo i en stor by hvor det er 35 grader om sommeren. Det er for mye folk, for mye biler, for varmt og for forurenset. Kroppen min orker det ikke. For meg er minus ti grader perfekt. Minus ti, litt lys, og rosa himmel, smiler hun.

*

På flyplassen kan man kjøpe alt mulig med isbjørner på. Det blåser stiv kuling og snør kraftig mens vi venter på flyet, uten at det ser ut til å bekymre noen. Folk gumler pizzastykker og drikker kaffe i pappkrus. Det snør vannrett når vi går ombord i SAS-maskinen, snøen føyker rundt flyet, vinden er så sterk at man må holde seg fast i rekkverket på vei opp. Flyet er fullt av forskere og turister. Alle vi som er ombord, er en del av problemet.

Tvers over midtgangen sitter en ung mann og strikker på en genser med et avansert mønster. Min sidemann åpner laptopen, tar fram et partitur og begynner å lese noter. Jeg tenker på alt det vi mennesker har i oss, alt vi har klart å utrette, vi har greid utrolige ting før. Ingenting er umulig. Flyet øker farten, letter og tar oss gjennom vindkastene. Da vi er kommet over skyene, ser vi en gyllen stripe tre fram over horisonten. Den vider seg ut, blir større og større. Vi når marsjhøyde og setter kursen mot lyset.

Klima på Svalbard

Fram mot neste århundreskifte beregnes følgende endringer på Svalbard ved middels til høye klimagassutslipp:

Årstemperaturen vil øke i gjennomsnitt ca. 10 °C for høye og 7 °C for middels utslipp.

Årsnedbøren vil øke i gjennomsnitt ca. 65 % for høye og 45 % for middels utslipp.

Hendelser med kraftig nedbør vil forekomme hyppigere og bli mer intense.

Permafrosten varmes opp over hele Svalbard og de øverste meterne av permafrosten vil tine i kyst- og lavereliggende områder (for høye utslipp).

Mange typer snøskred og løsmasseskred vil forekomme hyppigere.

Isbreer forventes å bli betydelig redusert i både masse og areal innen 2100.

En oppvarming av overflatevannet rundt Svalbard på i gjennomsnitt ca. 1 °C.

En betydelig reduksjon av sjøiskonsentrasjonen nord i Barentshavet.

Kilder:

Climate in Svalbard 2100, Miljødirektoratet, hentet fra

<https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/M1242/M1242.pdf>

Meteorologisk institutt, hentet fra [https://www.met.no/nyhetsarkiv/100-maneder-med-](https://www.met.no/nyhetsarkiv/100-maneder-med-temperatur-over-normalen-pa-svalbard)

[temperatur-over-normalen-pa-svalbard](https://www.met.no/nyhetsarkiv/100-maneder-med-temperatur-over-normalen-pa-svalbard)

Regjeringen.no, hentet fra

<https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/nfd/dokumenter/strategier/innovasjon-og-naringsutvikling-pa-svalbard.pdf>

Visit Svalbard, hentet fra

<https://www.visitsvalbard.com/informasjon-for-besokende/Visit-svalbard-Innsikt/svalbardtall>

2) Reportasje

Før skattkisten smelter

Hvalfangergravene fra 1600-tallet lå trygt bevart i permafrosten på Svalbard. Nå haster det med å redde dem før de går tapt.

Jakka hans er fortsatt blå. Ullua er trukket ned over øynene. Hendene er lagt i kors på brystet. Slik har hvalfangeren ligget begravet i permafrosten i over 300 år.

Akkurat i dette øyeblikket hentes han fram i dagen, når arkeologene forsiktig koster vekk bokhveteskallet som kisten hans har vært fylt med.

Først ser man lua. Så deler av jakka. Et knapphull i kommer til syne. En bit av en ullsokk. Et menneske i sin grav. For første gang på 300-350 år er det noen som ser disse tekstilene. Helt siden 1600-tallet har den døde hvalfangeren ligget begravet, godt bevart i permafrosten nordvest på Spitsbergen.

Arkeologene arbeider rolig og behersket, med tilbakeholdt begeistring. De snakker med lave stemmer. Her er ingen synlig jubel, men øyeblikket dirrer av forventning. Det er første gang siden 1980-tallet at arkeologer på Svalbard åpner en kiste hvor klesplaggene til den døde er bevart.

Kisten som ligger på utgravningslaben på Svalbard museum i februar 2020 er en av tre graver som ble hentet opp av permafrosten i august året før. Siden det har de ligget uåpnet på et fryselager. Den første av de tre ble åpnet i forrige uke. Den inneholdt ingen spor etter klær bortsett fra en lue. Av mennesket som var gravlagt var det bare skjelettet igjen.

Dette er kiste nummer to. Den var arkeologene ekstra spent på fordi den lå særlig dypt nedi permafrosten, og den var hel. I går tok de lokket av. Kisten viste seg å være full av bokhveteskall. Av den stakk det opp en lue.

Bokhveteskallet er lett å fjerne. I dag har arkeologene begynt å jobbe seg langsomt nedover, og denne gangen blir de belønnet. De finner jakketekstiler. Til og med fargene er intakte. Lise Loktu, arkeolog og kulturminnerådgiver hos Sysselemanden på Svalbard, kan endelig si at denne graven er veldig godt bevart.

- Det er det vi hadde håpet på. Men vi visste jo ikke.

Gravene stammer fra den vest-europeiske hvalfangsttida på 16-1700-tallet. Dette var like etter at Svalbard ble oppdaget, og det var en kamp om ressursene her. Folk fra ulike europeiske nasjoner ble lokket hit av hvalfangsten, for å skaffe spekk til å lage verdifull olje som ble tatt med til Europa. Det kom menn fra Nederland, England, Baskerland og Danmark-Norge, for å fange hval i sommersesongen. Særlig på vestkysten av Spitsbergen er det funnet mange spor etter denne virksomheten: spekkovner hvor hvalfangerne kokte oljen, tufter hvor de bodde, og ikke minst gravfelt. Det finnes over 800 graver på Svalbard fra denne perioden. Mange av gravfeltene ligger omkring Smeerenburgfjorden på nord-vest-Spitsbergen. Det største gravfeltet her, Likneset, har over 200 graver.

På Likneset er det ingen spor som tyder på at folk levde der. De var ute på havet i ukesvis på hvalfangst, og når de dro inn til land, var det kanskje for å reparere skip, hente ferskvann og gravlegge som døde underveis. Kistene hadde de med seg. De visste at de kom til å miste folk i det tøffe arbeidet så langt mot nord.

- Det var en ganske dødelig profesjon, sier Lise Loktu, som leder utgravningsarbeidet.

Det spesielle med gravene på Svalbard er at de er så godt bevart. Det skyldes det kalde klimaet. Ting som ligger nede i permafrosten råtner ikke opp. Det er ingen andre steder i verden hvor så mange graver fra 16-1700-tallet er like intakte som her.

På 1980-tallet foregikk det et rush av utgravninger i dette området. Arkeologteam fra Nederland, Danmark og Norge åpnet nesten hundre graver over en tiårsperiode. Resultatene vakte oppsikt fordi man fant svært godt bevarte skjeletter og tekstiler. I dag er fortsatt lite av dette materialet katalogisert og systematisert, og denne kunnskapen er derfor lite tilgjengelig for andre forskere.

- De gravde veldig mye, før de vel innså at de hadde hentet ut nok, og at hvis man tenker på dette som en kilde til kunnskap, så ligger det trygt i permafrosten, sier Loktu.

Det er cirka tretti år siden. Men i den samme perioden begynte temperaturene på Svalbard å stige, både i havet, i lufta og i permafrosten. På Svalbard har gjennomsnittstemperaturen økt med cirka 3-5 grader i denne perioden, mot 1 grad globalt. Permafrosten har et aktivt lag som tiner om sommeren, og med økte temperaturer tiner den dypere og i lengre perioder enn før. Dermed forsvinner den konserverende effekten. I tillegg er store deler av sjøisen som tidligere omkranset Svalbard, borte på grunn av et varmere klima. Med økt bølgeerosjon vaskes kysten ut, og kulturminner, som disse gravene, forsvinner i havet.

- I Stortingsmeldingen fra 2015 står det at Sysselmannen skal drive arkeologiske nødutgravninger, for å sikre noe av dette før det går tapt, sier Lise Loktu.

Derfor var Sysselmannen på Likneset sommeren 2016 og hentet ut tre graver. Da hadde det ikke vært gravd her siden 1980-tallet, da 14 graver på Likneset ble åpnet, med oppsiktsvekkende godt bevarte tekstiler i.

Men i 2016 fant de ingen tekstiler, bare fragmenter, og man fryktet at temperaturendringene hadde ført til eskalert nedbryting av gravene.

- Det er en naturlig ting, en grav skal brytes ned. Men dette materialet er så unikt, og finnes ikke noe annet sted i verden. Det betyr at vi må ta noen valg for hvordan vi skal forvalte dette, som kulturminner og som kilde til kunnskap. Hvis dette eskalerer ser vi for oss at gravene kan være borte om 20-30 år. Vi tenker at verdien i disse skjelettene er for høy til at vi kan la alle ligge, sier arkeologen.

I 2017 forsøkte de igjen, denne gangen på den andre siden av Smeerenburgfjorden. Men heller ikke her fant de tekstiler i gravene.

Sommeren 2019 gjorde de et tredje forsøk. Denne gangen vendte de tilbake til Likneset, men på en annen del av feltet enn tidligere:

- Nå gravde vi i det vi tror er den eldste delen av feltet. Det er ikke erosjonsutsatt, gravene lå dypt og fint nede i bakken, og gravfeltet her fremstår som ryddig og organisert. Vi ville se hvordan nedbrytingsforholdene var i denne delen av feltet, sier Lise Loktu.

De tok med seg tre kister sommeren 2019. Det er en av disse som nå er i ferd med å bli åpnet på Svalbard museum.

Klimaforsker Ketil Isaksen har i mange år forsket på permafrost. Han forteller at alle permafrostområder i verden varmes opp nå. Det fører ikke bare til at graver råtner opp og forsvinner: Den frosne bakken er byggegrunn for hus og veier og flyplasser på Svalbard. Hvis temperaturøkningen fortsetter i det tempoet som det gjør nå, vil det påvirke stabiliteten.

- Frosten har holdt dette på plass i hundrevis og tusenvis av år. Nå tiner det, sier Isaksen.

I et globalt perspektiv er problemet langt mer omfattende: Mye gammelt organisk materiale, som plante- og dyrerester, ligger frosset ned i bakken. Hvis permafrosten tiner vil dette brytes ned og råtne. Da frigjøres store mengder CO₂ og metangass.

- Det er et usikkerhetsmoment som man vet kan ha stor effekt på klima. I verste fall sånn effekt at når permafrosten først tiner og frigjør klimagasser, setter det i gang en prosess som forsterker den globale oppvarmingen. Og da har vi ikke noen mulighet til å reversere det. Det er for å unngå slike vippepunkter hvor vi ikke lenger har kontroll på utfallet, at togradersgrensen i Parisavtalen er satt, sier Ketil Isaksen.

I laboratoriet på Svalbard museum bruker arkeologene Mikael Amadeus Bjerkestrand og Trygve Røysland fine pensler til å koste vekk bokhveteskallet i kisten til den døde hvalfangeren. Deler av skjelettet kommer til syne, og flere tekstiler.

- Vi er litt overrasket over bokhveteskallet. De døde ble ofte dekket av sagmugg når de ble lagt i kisten. De døde ombord på skipet og kunne bli liggende lenge før de ble gravlagt. Fordelen med sagmugg er at det absorberer væske og demper lukt. Det har vært viktig å dekke til. Det kan ha vært vanlig skikk, men det er også mulig å tenke seg at det er gjort i ekstra omsorg. Dette er mennesker som helt sikkert har frosset mye, sier Bjerkestrand.

Bekledningen i graven var gjerne ullstrømper, linskjorte, og ofte en lue. Tekstilene i seg selv sier ikke så mye om hvor personen kom fra. Det var ganske lik mote i Europa på den tida. Men det er veldig mye informasjon i skjelettet:

- Det som er nytt nå i forhold til 80-tallet, er at vi har helt andre metoder i form av DNA- og isotop-analyser. Ved å ta prøver at skjelettet kan vi se hvor et menneske har vokst opp, hvordan det var som barn, som ungdom, om det har forflytta seg. Du kan se diett, mangelsykdommer, slitasjeskader. Veldig mange av disse hadde skjorbuk. To av dem vi undersøkte på Likneset sist, har hatt en diett som kan tyde på norsk eller nordskandinavisk kystdiett. Da kommer du ned til et dypere og mer personlig lag i historien. Det er fantastisk hvor nært du kommer. Vi har et stort utvalg mennesker fra hele Europa som ligger her, og det utgjør et unikt forskningsmateriale. Det er en skattkiste, sier Lise Loktu.

Alle som er gravd opp hittil er påvist menn. Den yngste i 14-årsalderen, den eldste rundt 70.

- Veldig ofte var de unge menn, og veldig svakelige. De har vært underernært som barn. Men det har også vært voksne, kraftige menn, som har vært tilbake på Svalbard flere

ganger, og som kanskje har vært arbeidsledere. På et skip var det sosiale forskjeller. Jeg ser ofte for meg at de yngste, fattige guttene gjorde de verste drittjobbene. Det blir jo spekulasjoner. Men dette var ikke noen drømmejobb. Dette var folk som ikke hadde noen annen mulighet. Klærne var ikke tilpasset et liv her, de hadde på det samme som de brukte i Europa. De har frosset mye, sier Lise Loktu.

- I de nederlandske utgravningene på 80-tallet fant de en person som hadde på seg 16 lag med tekstiler på kroppen, forteller Mikael Amadeus Bjerkestrand.

- Dette er europeisk historie. Vi får mange henvendelser fra utenlandske forskere som ønsker å forske her. Men vi kommer til å stille høye krav til hvordan forskningen skal gjennomføres. Dette skal være kunnskapsstyrt utgravning. Det er et ønske å bevare gravfeltene tilnærmet urørt, og inngrep skal gjøres i minst mulig grad. Verdien er likevel vurdert som så høy at det er ønskelig sikre et utvalg graver før det er for sent. For dette råtner opp, det må vi erkjenne, sier Lise Loktu.

Det er gripende å stå foran den åpne graven. For det er ingen tvil om at det er et menneske som ligger her. Noen har dratt lua ned over ansiktet hans, lagt hendene hans i kors på brystet og, kanskje omsorgsfullt, dekket han med bokhveteskall. Bare lua stakk opp av bokhveten da de la lokket på den 180 centimeter lange trekisten. Så gravde de han dypt ned i permafrosten, en gang på 1600-tallet. Der lå han trygt. Helt til temperaturene begynte å stige.

Klimaendringer på Svalbard

Temperaturen i Arktis stiger raskere enn i resten av verden, og Svalbard er det stedet på jorda hvor endringene har skjedd raskest. Gjennomsnittstemperaturen her har steget med 3-5 grader de siste 30-40 årene.

Fram mot år 2100 er det beregnet at årstemperaturen vil øke 10 °C for høye og 7 °C for middels utslipp.

Årsnedbøren vil øke, og hendelser med kraftig nedbør vil forekomme hyppigere og bli mer intense.

Permafrosten varmes opp over hele Svalbard og de øverste meterne av permafrosten vil tine i kyst- og lavereliggende områder.

Mange typer snøskred og løsmasseskred vil forekomme hyppigere.

Isbreer forventes å bli betydelig redusert i både masse og areal innen 2100.

En oppvarming av overflatevannet rundt Svalbard på i gjennomsnitt ca. 1 °C.

En betydelig reduksjon av sjøiskonsentrasjonen nord i Barentshavet.

(Kilde: Climate in Svalbard 2100, januar 2019)

3) Reportasje

Fredag for framtid: Vi vil bare overleve

Jeg er trist og skuffet fordi det ikke skjer noe.

Jeg kan ikke bare sitte og vente på at andre skal gjøre noe.

Jeg er sint fordi vi kunne gjort så mye mer. Vi kunne gjort mye for ti år siden.

(Svar fra barn og ungdom om hva de føler når de tenker på klimaendringer)

Septembersola smeller på himmelen, varmer brått og får alle farger til å gløde. Høsthimmelen er mørkeblå over Stortingets skarpe silhuett. I slagskyggen foran bygningen står to patruljebiler, uniformerte vakter lener seg mot rekkverket og betrakter det som foregår nede på Eidsvoll's plass.

Det synges. Det ropes slagord. Det holdes appeller, av folk som ennå ikke har fullført grunnskolen. Det hoppes («Alle de som hopper nå, hopper for miljøet!») og det spises sjokoladekake, som deles ut gratis. Ei jente med blått hår roper: Nå har alle barna tatt kake, så nå kan de voksne også få! Det skravles på mange språk, norsk, engelsk, somalisk, tysk. Det er latter. Det er smil. Det er diskusjoner. Det er streik.

Over hele plassen er det barn og ungdom. Fra barneskole, ungdomsskole, videregående, studenter, au pairer. De bærer plakater: Make love not CO2. This planet is hotter than young Leonardo di Caprio. Make dicks rise, not sea levels. Erna du lyg!

Noen her er voksne, noen er gamle, noen går med krykker. Noen er babyer og sitter på fanget til foreldre med plakater hvor det står «Ikke la barna kjempe klimakampen alene». Noen er pressefolk med store kameraer. Andre står bare og ser på.

Emma og Anna ble kjent med hverandre for omtrent ti minutter siden. De er 16 og snart 16 og sitter på bakken foran Stortinget. Begge jentene snakker mye og smiler mye, men

likevel sier Emma hun er redd, lei seg og sint, og Anna sier hun er sint og oppgitt. Jentene forteller om dette, mens de hopper, mens det ropes beskjeder, mens man venter på at klokka skal bli tolv så de kan brøle.

- Jeg er redd fordi man vet så lite om hva som vil skje. Det er skummelt at ingen gjør noe. Jeg er sint og lei meg fordi de som har makt og kan gjøre noe, ikke gjør noe, sier Emma.

- Jeg er ikke redd ennå. Jeg er i håpefasen, sier Anna.

- *Hvorfor streiker dere?*

- Vi er her fordi vi må. Vi vil vise at det er mange som bryr seg. Vi vil gjøre alt vi kan for å sikre vår framtid og våre barns framtid, sier Emma.

Klokka slår tolv. Det skrikes. Flere ungdommer har klatret opp på en av sementblokkene foran Stortinget, de minner brått om Delacroixs maleri fra den franske revolusjon, Friheten leder folket. Plakatene vaier, og det ropes: System change, not climate change. Norsk olje kveler kloden, la olja ligge. Keep it in the ground!

Hvorfor er ikke Erna her i dag? roper jenta med blått hår. Jubel, applaus. Det er september 2019. Det er fredag. Det er fredag for framtid. Det er tre dager til klimatoppmøtet i New York.

Jeg føler meg redd fordi jeg vet at hvis vi ikke gjør noe kan det bli veldig alvorlig.

Jeg er bekymret for at det ikke skal bli noen steder igjen å bo, at jorda skal bli ødelagt.

Jeg er lei meg for at fisk spiser plast.

- Følelsene mine er kanskje mest sorg, sier Ida (16). Hun sitter hjemme i stua og klapper katten som ligger under bordet, en ettermiddag etter skoletid.

- Jeg kan bli veldig lei meg. Det handler ikke nødvendigvis om min egen framtid, men om at jeg ikke har noen mulighet til å endre på det som skjer. Jeg tror ikke jeg kommer til å dø, men det vil skje med folk i andre deler av verden. Jeg blir også fort sint, og det tror jeg er bra. Jeg har lært meg å bruke det i aktivisme. Det føles mye bedre enn å ikke gjøre noe, sier hun.

Ida er 16 år. Hun hadde allerede mange år bak seg som klimaaktivist da hun var blant initiativtakerne til skolestreiker i Norge.

- Det var et resultat av at jeg ikke helt visste hva annet jeg skulle gjøre. Jeg var så frustrert at jeg følte jeg måtte vise det tydelig, sier Ida.

I januar 2019 tok hun kontakt med flere organisasjoner: Natur og ungdom, Changemaker, KFUK-KFUM og Miljøagentene, og spurte om de ville være med og arrangere skolestreik.

- Det begynte ganske rotete. Vi diskuterte hvem som skal være med, hva skal vi gjøre, vi satte dato. Det ble litt mer strukturert utover året, og vi dannet en arbeidsgruppe, sier Ida. Hun forteller at så langt er Klimabrølet 30. august hennes største opplevelse som aktivist:

- Jeg begynte å gråte da vi tok klimabrølet. Det kom så utrolig mange mennesker, voksne også. Det er noe av det jeg har savna mye, voksen tilstedeværelse i klimakampen.

Fakta:

Fridays For Future (FFF) startet i august 2018 med at da 15 år gamle Greta Thunberg satt foran det svenske parlamentet for å protestere mot manglende handling i klimakrisen. Hun la ut hva hun gjorde på Instagram og Twitter. Budskapet spredte seg raskt.

I Norge brukes som regel ikke betegnelsen FFF, men Skolestreik for klima eller Skolestreik Norge.

Skolestreikene er ikke en organisasjon, men en bevegelse.

I Norge har det vært flere store skolestreiker, de største var 22. mars og 30. august (Klimabrølet).

Internasjonalt var den største streiken 20. september 2019 før FNs klimatoppmøte i New York. I uka rundt toppmøtet i september deltok seks millioner barn, ungdom og voksne i streikene over hele verden.

Naturvernstudentene streiker fortsatt hver fredag foran Stortinget.

Fakta er skremmende, og vi vet ikke når vår sivilisasjon kan ta slutt.

Jeg vil ikke at mine barn eller barnebarn skal leve i en slik verden.

Jeg er sint og redd og føler at jeg må gjøre noe.

- Unge folk vet så mye mer enn foreldrene sine, sier Gaute Eiterjord. Han var leder av Natur og Ungdom (NU) i 2019, og forteller at NU i utgangspunktet ikke var særlig interesserte i å arrangere skolestreiker. Men etter at det ble streiket i flere land i januar, begynte folk å spørre dem om det ville bli arrangert noe i Norge.

- Først var det flere voksne som spurte oss, og da ble vi irriterte. En protest for unge kan ikke komme fra et initiativ fra voksne, sier Gaute.

Men så begynte de unge også å spørre, og NU skjønnte at det var et behov:

- Skolestreikene er en symbolsk handling som mange kan delta i. I januar bestemte vi oss for å mobilisere 22. mars, sier den tidligere NU-lederen.

Da de søkte Stortinget om tillatelse til å streike skrev de i søknaden at det kanskje ville komme tusen mennesker. De syntes det var et ambisiøst mål.

20.000 kom i Oslo. Totalt streiket 40.000 elever over hele landet, på små og store steder. Under Klimabrølet, som ble arrangert rett før valget, kom det enda fler.

- Da deltok 60.000. Aldri før har en klimademonstrasjon samlet så mange folk i Norge, sier Gaute, og tilføyer:

- Klimastreikene er ikke en organisasjon. Det er grasrotbasert og spontant. Dette er ikke lenger en sak som bare opptar noen få. Akkurat som tidligere bevegelser, kvinnekamp, homokamp og kampen mot rasisme, har klima omsider blitt en grasrot-bevegelse.

Jeg er trist, redd og sint fordi fremtiden ser veldig mørk ut. Noen ganger gir jeg opp fordi det er umulig å forutsi hvordan verden vil se ut om noen år, eller hva klimaendringer kan føre til. Men jeg blir også engasjert fordi jeg ønsker å gjøre noe med det.

Etter de globale skolestreikene for klima i mars 2019 sa FNs generalsekretær Antonio Guterres: - Disse skolebarna har forstått noe som har mange av oss eldre ikke har forstått. Vi er i et kappløp for våre liv, og vi taper. Mulighetsvinduet lukkes, og vi har ikke lenger luksusen av tid. Min generasjon har ikke klart å svare på den dramatiske utfordringen klimaendringer er. Ikke rart de unge er sinte.

«UN Climate Action summit» var planlagt i FNs hovedkvarter i New York 21.-23. september 2019. Hit skulle alle verdens ledere komme med konkrete planer om hvordan de skal øke sine nasjonale klimaforpliktelser innen neste år. Bare de som hadde planer, skulle få snakke. Guterres hadde gitt beskjed om at han ville se konkrete, realistiske planer for hvordan landene skulle redusere utslipp og komme ned i null innen 2050, slik Parisavtalen krever.

- Klimastreikerne bør inspirere oss alle til å handle på toppmøtet, sa FNs generalsekretær.

Jeg er sint fordi vi ikke gjør nok, og fordi det noen ganger virker som det er viktigere at selskaper og politikere tjener penger enn å skape en trygg fremtid. Jeg er redd fordi framtida ikke virker trygg. Jeg er engasjert fordi hvis vi ikke gjør noe, vil ingenting forandre seg.

Den siste fredagen før toppmøtet er historisk, og trolig den største globale klimaprotesten i verdenshistorien så langt. Seks millioner streiker over hele verden. På sju kontinenter. I minst 165 land. I 3500 byer. 260.000 mennesker streiker i New York. 230.000 i Berlin. 400.000 i

Australia. Foran Stortinget er det noen hundre. Her var det Klimabølet før valget som var den siste store mobiliseringen.

FNs generalsekretær har bedt verdens ledere la seg inspirere av skolestreiken. Men Anna og Emma har ingen store forventninger til FN-toppmøtet.

- Jeg vil ikke bli skuffet, så jeg håper ikke på for mye, sier Emma.

Anna er enig: - Vi håper på det beste og forventer det verste. Vi vil egentlig bare overleve. Vi vil ikke forlate verden som et verre sted enn den var da vi kom. Vi vil at den skal være et bedre sted når vi drar. Hvordan det skal skje, er ikke opp til oss skolebarn.

Jeg blir oppgitt fordi jeg føler at vi burde bidratt mer.

Jeg blir lei meg fordi politikerne vet veldig mye, men de gjør lite.

Jeg er trist fordi det ikke har skjedd noen forandringer etter alle klimastreikene.

Dette var før toppmøtet. Det var før Gretas tale. Det var før hun sa at de hadde stjålet barndommen hennes. Før hun sa at de unge var forrådt. Før hun sa at hvis de sviktet de kommende generasjoner, ville de aldri tilgi det. Før hun sa, hvordan våger dere.

Det var før USA, Brasil, Canada, Japan og Australia ikke var der. Før Trump var innom i noen minutter, men rakk å bli spiddet av Gretas blikk. Det var før alle snakket om Gretas tale, tårer og retorikk, og noen snakket også om at lite eller ingen ting hendte på toppmøtet.

Norges statsminister var en av dem som fikk taletid.

- Vi trenger å trappe opp, øke farten og øke omfanget. Det er beskjeden de unge over hele verden gir oss. Det forsterkes av bilder ødeleggende naturkatastrofer, sa Erna Solberg, og fortsatte med å si at Norge svarer med økte ambisjoner og tiltak.

- Vi vil styrke våre nasjonale målsettinger under Parisavtalen og oppfordrer andre til å gjøre det samme, sa Solberg, men uten å være konkret. - Vi vil doble vårt bidrag til det grønne klimafondet. I tillegg fortsetter vi å støtte land som reduserer avskogingen, fortsatte Solberg, fikk applaus og brukte resten av talen til å snakke om hvordan havbaserte klimatiltak kan bidra til å få ned utslippene med opptil 21 prosent av det som trengs innen 2050.

- USA etterlater seg inntrykket av å være den største sinken. De store landene med mest utslipp viser ikke tegn til å gjøre det som trengs. De mest ambisiøse tiltakene ser vi fra privat næringsliv, og små øystater som er mest utsatt for klimaendringene, oppsummerer visepresident for klima og økonomi i WRI, Helen Mountford, ifølge NRK.

Guterres avslutter møtet. Han sier: - Vi har fortsatt en lang vei å gå.

Jeg er sint fordi det er provoserende å tenke at vi har vært klar over disse problemene så lenge uten å gjøre noe med det. Jeg er engasjert fordi jeg ønsker å gjøre en innsats for å forandre. Men jeg er redd fordi det er så mye som må gjøres og så lav sannsynlighet for at vi skal klare det.

Gaute Eiterjord tror det er flere grunner til at ungdommens engasjement har økt så kraftig akkurat nå:

- Det ene er 1,5-gradersrapporten som kom i 2018, som gjør det klart at vi har et lite tidsvindu, og at hvis vi ikke handler nå, blir det for sent. I tillegg begynner vi å se effektene av klimakrisen. Vi har snakket om dette lenge, men ikke sett resultatet. Nå er det ekstremvær over hele verden. Mange unge føler nå klimakrisen som mer til stede enn før. Den siste grunnen er Greta Thunberg og hennes måte å snakke og handle. Greta er ærlig. Hun sier det som det er, og politikerne kan ikke gjemme seg. Det hun sier er i tråd med hvordan mange unge føler seg, sier han.

- Jeg blir frustrert når folk sier at klimabevegelsen skaper klimaangst. Man får mer angst av å ikke gjøre noe, sier Ida.

- Det hjelper å gjøre det man har mulighet for å gjøre. Og jeg tror ikke vi som enkeltpersoner bør ta hele ansvaret for klimakrisen. Man føler seg stressa og skamfull, og vi har lært at vi som forbrukere har mye makt. Men som enkeltperson kan man ikke gjøre alt. Fokuset bør være at de som har mye makt må ta mest ansvar. Det har jeg innsett i det siste. Det er lettere når jeg ikke trenger å redde verden alene, sier Ida.

Jeg er sint fordi det ikke er mange nok som bryr seg om klimasaken. Mange mennesker ignorerer sannheten. Jeg føler at vi må gjøre noe, ikke bare stå og se på.

Toppmøtet i New York er over. Det er fredag. Det regner i Oslo, det ligger dammer i gatene, det er slikt vær som klimaforskerne sier det skal bli mer av i årene framover. Toget er forsinka, trafikken er tett, himmelen tung. Det er vel ingen som streiker i dag? Jo, det er! Tett i tett med paraplyer foran Stortinget. Voksne, barn, ungdom, babyer i bæreseler. Det hoppes for klima under paraply. Det ropes: Hva vil vi ha, klimahandling, når vil vi ha det, nå! «En himmel full av stjerner» blir sunget mykt av unge stemmer, akkompagnert på kassegitar. Klokka blir 12. Det skrives.

En ung gutt holder en appell, han sier: - Jeg står ikke her fordi jeg vil, jeg står her fordi jeg må! Dere, vi må ikke miste håpet. Fire millioner streiket forrige fredag. Og selv om Norge ikke gjør noe: Tyskland kutter utslippene. Sverige kutter utslippene. Hvis vi vil ha utslippene ned, må vi fortsette.

Anna (15) er her i dag også. Hun er sammen med Mari (14).

- *Hvordan føler du deg når du tenker på klimaendringer?*

- Jeg er sint og lei meg fordi jeg synes det er urettferdig at vi er født inn i klimakrisen. Vi har bare 11 år på oss, og likevel overlater de voksne alt til oss. Det er vi som må fikse karbonlagring i framtida. Så å si alle er enige nå i at klimaendringer skjer. Og likevel bruker vi tid på å diskutere små, ubetydelige tiltak. Det snakkes så mye om levestandard, men hvis vi fortsetter med olje og utslippene ikke går ned, tror jeg ikke det vil bidra til å øke levestandarden, sier Mari.

- Det jeg er mest oppgitt og sinna for er at vi ikke får noen konkrete tilbakemeldinger om hva man skal gjøre hvis man ikke vil gjøre det på vår måte. Vi har lagt fram noen krav, og hvis man er uenig i de kravene, må man komme opp med en annen måte å løse det på, sier Anna.

Skolestreikerne har stilt følgende krav til regjeringen: Ingen flere utvinningstillatelser til oljeindustrien. Kutte minst 53 prosent av norske utslipp innen 2030. Gi mer støtte til finansiering av klimatiltak i det globale sør.

- *Gutteres ville at politikerne skulle hente inspirasjon fra streikene, men det kom lite konkret handling på toppmøtet. Hjelper det å streike?*

- Det er bedre enn å ikke være her, sier Anna.

- Det er derfor vi er her. Fordi det ikke har skjedd noe. Vi kan ikke gi oss, sier Mari.

- *Kommer dere til å fortsette å streike?*

- Selvfølgelig.

Sier Mari, mens det regner, mens folk rundt oss hopper, mens de synger, mens de tar hverandre i hendene og går sidelengs opp foran Stortinget, mens de roper «Erna er feig, vi går ut i streik», mens noen av stemmene går opp i fistel og det drypper fra paraplyene og skoene er våte og man begynner å tenke på å rekke toget hjem og på at det er fredag og hva man skal gjøre i kveld og om man skal spise taco eller sushi og alt det andre man tenker på og som bare fortsetter slik det pleier, enten man vil det eller ei.

PS: I begynnelsen av januar skjer to ting.

Daværende olje- og energiminister Sylvi Listhaug lanserer 69 nye oljelisenser gjennom TFO-ordningen. 13 av dem er i Barentshavet.

Og Johan Sverdrup-feltet blir offisielt åpnet: den største utbyggingen på norsk sokkel siden 1980-tallet. Med full produksjon skal olje for 300 millioner kroner pumpes opp hver eneste dag. Ifølge Cicero vil olje og gass fra Johan Sverdrup-feltet i et gjennomsnittså stå for utslipp tilsvarende 40 prosent av det totale utslippet av alle klimagasser i Norge.

Produksjonen er ventet å vare i minst 50 år.

(De uthevede sitatene i artikkelen er hentet fra intervjuer en gruppe studenter på OsloMet gjorde med barn og ungdom på 10-25 år under streiken 20. september. Noen ble intervjuet på skolen, de fleste ble intervjuet mens de streiket foran Stortinget. Spørsmålet som ble stilt var hva de føler når de tenker på klimaendringer.)

(Personene under 18 er anonymisert i masteroppgaven. Anna, Emma, Ida og Mari er fiktive navn).

Kilder:

Antonio Guterres:

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/mar/15/climate-strikers-urgency-un-summit-world-leaders>

FN:

<https://www.fn.no/om-fn/avtaler/Miljoe-og-klima/Parisavtalen>

The Guardian:

<https://www.theguardian.com/environment/2019/sep/27/climate-crisis-6-million-people-join-latest-wave-of-worldwide-protests>

FFF:

<https://www.fridaysforfuture.org/about>

NRK:

https://www.nrk.no/norge/_-stor-skuffelse-etter-ernas-tale-til-fn-1.14714872

Climate Change News:

<https://www.climatechangenews.com/2019/03/25/leaders-told-to-bring-plans-not-speeches-to-un-climate-summit/>

<https://www.climatechangenews.com/2019/09/24/un-asked-climate-plans-major-economies-failed-answer/>

<https://www.climatechangenews.com/2019/09/23/un-climate-action-summit-live/>

WRI:

<https://www.wri.org/blog/2019/09/4-leaders-and-far-too-many-laggards-un-climate-action-summit>

4) Fortelling

Iskanten for dummies

Eller: Eventyret om hoppekrepseren, oljen og norsk politikk

Dette er hoppekrepseren! Den lever i havet i Arktis, lengst nord på jordkloden.

Den er bare noen millimeter lang. Hoppekrepseren befinner seg nederst i næringskjeden i Arktis. Det at den er nederst, betyr ikke at den ikke er viktig. Tvert imot.

*

Havet der hoppekrepseren lever er dekket av is, og hoppekrepseren er helt avhengig av den. Om vinteren ligger planteplankton og dyreplankton frosset inne i isen. Men når vårsola varmer sjøisen slik at den begynner å smelte, våkner de. Isalger og planteplankton blomstrer opp, og blir til mat til hoppekrepseren. Når isen trekker seg nordover om våren og sommeren, følger denne blomstrende dyrehagen etter, og det kryr av hoppekrepser og flere tusen andre arter.

*

Hoppekrepseren er verdens sterkeste dyr, i forhold til størrelsen. Den kan hoppe en halv meter på et 20-dels sekund, for å flykte unna alle som vil spise den. Og det er mange. Hoppekrepseren blir spist av både torskelarver, sild og makrell. Fisken som spiser hoppekrepser, blir selv spist av pattedyr som ringsel. Og ringselen blir spist av isbjørn. Alle sammen er avhengige av hverandre, og ikke minst av hoppekrepseren. Derfor kan man si at alt liv i Arktis starter i isen.

*

Arktis har vært dekket av is i flere millioner år. Aller mest is er det i april, på tampen av vinteren, og minst is er det i september, når sommeren tar slutt.

Men de siste årene har det skjedd noe. Temperaturene på jordkloden har begynt å stige, og de stiger ekstra raskt i Arktis, slik at sjøisen krymper rekordraskt. På førti år er isdekket i Barentshavet halvert. Når isen krymper, trekker den seg nordover. I tillegg til å

krympe, blir den tynnere, og gammel, tjukk is som kanskje har ligget her i flere hundre år, smelter og blir erstattet av tynn ettårig is som er mye mer skjør.

Sjøisen er ikke bare viktig for hoppekrepsen og de andre dyrene. Den er viktig for klimaet også. Når isen dekker havet, reflekterer den nemlig energien fra sola tilbake igjen. Men havet, som er mørkt, trekker til seg solenergien, slik at havvannet blir varmere, og det fører til at enda mer is smelter. Dette kalles den arktiske forsterkning.

*

Når isen krymper, åpner det for mange muligheter for å bruke dette området. Noen synes kanskje det er flott. For eksempel de som gjerne vil bruke snarveien over nord-vest-passasjen til å seile frakteskip fra Kina til Europa, og slippe å ta hele runden rundt jordkloden.

Andre tenker at når isen trekker seg nordover, gir det nye og spennende muligheter for å lete etter olje stadig lenger nord. Det norske oljedirektoratet mener nemlig at store deler av oljeressursene som ikke er oppdaget enda ligger her.

Men norske myndigheter har vernet iskanten for oljeleting gjennom flere stortingsperioder. De har bestemt at iskanten skal være den grensen som bestemmer hvor langt mot nord vi skal bore etter olje. Spørsmålet er bare, hvor ligger iskanten?

*

Iskanten er ikke noen kant. Den er et stort område som omfatter hele den blomstrende hagen hvor hoppekrepsen og alle de andre dyrene lever, spiser, jakter, hviler seg og skifter pels. Her er det fugl, fisk og sjøpattedyr. Narhval og grønlandshval. Ismåke, ringsel og isbjørn. De lever oppå isen, nedi havet og på havbunnen. Noen steder er det fastis. Andre steder er det åpent hav. Og noen steder er det en blanding, med isflak tett i tett som en mosaikk. Derfor er det mange som vil at man heller skal kalle dette området for iskantsonen. Og i Norges forvaltningsplaner for Barentshavet er iskantsonen utpekt som et «særlig verdifullt og sårbart område» (SVO).

*

Nøyaktig hvor iskantsonen er, er ikke så lett å sette ned på et kart. Isen driver, og endrer seg fra time til time, fra dag til dag og år til år. Hvis det blåser mye, kan den flytte seg med en fart på flere kilometer i timen. Derfor snakker man gjerne om hvor stor sjanse man har for å treffe på is i et område. Er det 0,5 prosent sjanse, ti prosent sjanse eller kanskje tretti prosent? Det er dette som kalles isfrekvens.

*

Det er mange i Norge som er enige om at vi ikke skal bore etter olje i iskantsonen, fordi den er et særlig verdifullt og sårbart område. Derfor har tre regjeringer gått inn for å verne iskantsonen mot petroleumsvirksomhet.

*

Men i 2015 skjer det noe. Klima- og miljøminister Tine Sundtoft (H) legger fram en ny beregning av iskanten i forvaltningsplanen for Barentshavet-Lofoten. Beregningen viser at iskanten har flyttet seg nordover! *) Samme dag som Sundtoft gjør dette, lyses det ut blokker for letevirksomhet i Barentshavet sør-øst, lenger nord enn det har vært lett etter olje noen gang før. Fordi grensen var flyttet nordover, kom ikke blokkene for oljeleting lenger i konflikt med iskantsonen.

Erna Solberg støtter Tine Sundtoft. I januar 2015 sier statsministeren:

- Vi har ikke flyttet iskanten. Den flyttet seg selv.

*) Datagrunnlaget som lå til grunn for beregning av iskanten i 2015 ble endret fra 1967-1989 til 1985-2014. I denne perioden har isen trukket seg nordover på grunn av menneskeskapte klimaendringer.

*

Men Stortinget går ikke med på dette. De sender den nye iskantgrensen til Tine Sundtoft i retur, og ber regjeringen om å komme tilbake med en ny versjon av forvaltningsplanen for Barentshavet. Det er denne planen regjeringen i løpet av våren 2020 skal legge fram for Stortinget.

*

I mellomtiden har olje- og energidepartementet delt ut nye blokker for oljeleting i Barentshavet gjennom den 23. og 24. konsesjonsrunden. Mange av disse blokkene er frarådet av miljømyndighetene, uten at regjeringen har brydd seg om det.

*

I 2019 er det Høyre, V, KrF og Frp som sitter i regjering. I sin samarbeidsplattform, Granavolden-plattformen, skriver regjeringen at de ikke har bestemt seg for hvor iskantgrensen skal gå, men at de vil lytte til rådene fra Faglig forum. Beslutningen skal tas i løpet av våren 2020. Faglig forum består av myndigheter som Miljødirektoratet, Polarinstittuttet, Havforskningsinstituttet og Oljedirektoratet. De skal komme med faglige råd til regjeringen om hvor iskantgrensen skal gå.

*

I 2019 kommer rapporten fra Faglig forum. Men de er ikke blitt enige! De kommer med to forskjellige råd. Alle de miljøfaglige instansene i Faglig forum, som Polarinstittuttet og Havforskningsinstituttet, mener at man må definere en bred iskantsone, som omfatter alt

havområde med en isfrekvens på over 0,5 prosent. Det betyr at det er over 0,5 prosent sjanse for å støte på is. Mens deler av forumet, nærmere bestemt bare oljedirektoratet, vil ha en smal iskantsone hvor kun de områdene med over 30 prosent sjanse for at det er is regnes med. Forskjellen på de to definisjonene er så stor at den tilsvarer halve fastlands-Norge.

Denne anbefalingen leverte Faglig forum til regjeringen.

*

Hvis man benytter en isfrekvens på 0,5 prosent vil iskantsonen trekkes sørover. Så langt sør at den kommer sør for noen av de blokkene for oljeleting som er allerede er delt ut. Benytter man en isfrekvens på 30 prosent, vil iskanten trekkes lenger nord enn dagens grense, fordi isen har trukket seg nordover på grunn av global oppvarming. *)

*) Dagens iskantgrense tar utgangspunkt i 30 prosent isfrekvens, men det er basert på målinger fra perioden 1967-89. I de nye forvaltningsplanene skal man bruke et datagrunnlag fra den neste trettiårsperioden, 1988-2017. I denne tidsepoken har iskanten trukket seg lenger nord. Det vil si at hvis man fortsatt velger å gå ut fra 30 prosent isfrekvens, flytter man iskanten nordover.

*

Så hva mener politikerne? Skal man flytte iskantgrensen nordover, for isen trekker seg jo faktisk nordover, eller sørover, for å beskytte sårbare områder og sette en grense for vår petroleumsvirksomhet? Og hvor langt sør skal den i så fall flyttes?

*

I januar 2020 sier daværende olje- og energiminister Sylvi Listhaug (Frp):

- Dersom regjeringen foreslår å flytte iskanten så mye som én meter sørover vil vi se på dette som en krigserklæring.

Men kort tid etter går Frp ut av regjeringen! Den blir nå en mindretallsregjering, og regjeringspartiene Høyre, Venstre og KrF er nå avhengige av opposisjonspartiene for å få flertall for sitt alternativ. Så hvem skal Erna Solberg søke støtte hos?

Selv i hennes eget parti er det delte meninger. Unge Høyre er blant dem som vil flytte iskantgrensen sørover. Unge Høyre-leder Sandra Bruflot sier: - Det er rart hvis man mener at etter hvert som iskanten flytter seg nordover, skal vi flytte etter med hele industrien som gjør at vi får klimaendringer, som gjør at isen smelter. Det tror jeg mange ser at er en veldig destruktiv runddans som vi ikke kan fortsette med.

*

I april 2020 legger regjeringen fram sitt forslag. De har bestemt seg for at iskantgrensen går der det er 15 prosent sjanse for å støte på is. Noen steder blir iskantgrensen liggende omtrent

der den er i dag, andre steder flyttes den litt lenger sør, men ikke så langt sør som de miljøfaglige myndighetene anbefaler. Og den skal ligge nord for de blokkene som er delt ut.

I juni får regjeringspartiene bredt flertall for forslaget sitt, med støtte av Ap, Frp og Sp. SV, MDG og Rødt er de eneste partiene på Stortinget som ikke støtter forslaget. Noen kaller det en halv seier for Venstre, som har klima- og miljøministeren. Andre mener at det er en bløff og et farlig forslag. I den planen som blir vedtatt, står det nemlig at grensen kan forandres med nye isdata når forvaltningsplanene skal oppdateres. Det betyr at de skal se hvor mye is det er om fire år. Hvis isen har smeltet og trukket seg nordover, kan iskantgrensen flyttes lenger nord, og oljeletingene kan følge etter.

WWF Verdens Naturfond kaller det en oljesvart dag for naturen og norsk havforvaltning.

*

En ting er sikkert. Ingen kommer til å spørre hoppekrepsen om hva den mener. Dessuten er det sommer nå, og hoppekrepsen er travelt opptatt med å spise seg stappmett på planteplankton og hoppe unna alle som vil spise den. Det har gått bra så langt, og det går jo an å håpe, hvis man skal tenke på framtida, at kanskje det fortsetter slik.

Kilder:

På kant med kunnskapen: Det politiske spillet om iskanten. Frokostseminar arrangert av Naturvernforbundet 28.2.20.

WWF Norge (2019) *På kant med kunnskapen*. Rapport. Hentet fra <https://www.wwf.no/assets/attachments/P%C3%A5-kant-med-kunnskapen-Final.pdf>

Norsk klimastiftelse (2020) *Olje i nord – iskanten setter grensen*. Rapport nr 02/2020: Hentet fra <https://klimastiftelsen.no/publikasjoner/olje-i-nord-iskanten-setter-grensen/>

Marinbiologene.no (2017, 12. desember) Hentet fra <http://marinbiologene.no/luke-12-verdas-sterkaste-dyr/>

Norsk Polarinstitut (2020) Hentet fra https://www.npolar.no/tema/iskantsonen/#Sarbart_miljo_i_iskantsonen

Finger, M. (2016). The Arctic, Laboratory of the Anthropocene. I Heininen, L. (Red.), *Future Security of the Global Arctic: State Policy, Economic Security and Climate*.

Yr.no (2017, 1. juli) Hentet fra <https://www.yr.no/magasin/iskantdramaet-1.13560889>

Dagbladet (2020, 25. januar) Hentet fra <https://www.dagbladet.no/nyheter/en-krigserklaering/72069291>

Aftenposten (2020, 29. januar) Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/8moVQW/miljoemyndighetene-vil-flytte-iskanten-soerover-oljedirektoratet-stritter-imot-i-hemmelig-dragkamp>

Aftenposten (2020, 24. april) Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/vQ7qVm/delvis-seier-for-venstre-iskanten-flyttes-soerover>
<https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/QobngV/sterke-reaksjoner-paa-regjeringens-iskantgrense-men-trolig-flertall-fo>

NRK, (2020, 8. juni) Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/enighet-om-iskanten-pa-stortinget-1.15044845>

Stortinget.no (2020) Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2019-2020/inns-201920-382s?m=0>

WWF (2020, 8. juni) Hentet fra <https://www.wwf.no/nyheter/en-oljesvart-havdag>

5) Essay

Fra brøytekanter til iskant. Klimajournalistikk klokka fem på tolv

Jeg husker da datteren min kom hjem fra skolen en gang for mange år siden. En lærer hadde forklart henne og medelevene om global oppvarming på en måte som hadde fått dem til å bråvåkne. Hun kom rett hjem, nærmest i sjokk, så oss i øynene og spurte:

- Hvorfor har dere holdt dette skjult?

Skjult og skjult. Vi hadde muligens ikke snakket spesielt mye om klimaendringer hjemme. Kanskje vi ikke hadde orket. Og kanskje hun heller ikke hadde fulgt så nøye med.

Uansett, jeg fikk noe av den samme følelsen selv, første gang jeg leste det Matthias Finger skriver om antropocen, den geologiske tidsepoken jordkloden er inne i nå. I antropocen er det menneskelige fotavtrykket blitt så altomfattende at det påvirker planeten vi bor på geologisk. Finger kaller Arktis et «laboratorium for antropocen», på to sammenkoblede måter: For det første fordi den raske temperaturstigningen i Arktis kan trigge vippepunkter som kan føre til irreversible endringer for hele planeten. For det andre fordi de samme temperaturøkningene åpner opp for store muligheter når det gjelder olje- og gassutvinning i Arktis, paradoksalt nok samme virksomhet som har ført til antropocen. Finger kaller dette «det arktiske paradoks»,¹ og da jeg leste dette, kjente jeg på noe av det samme som datteren min hadde uttrykt. En ubehagelig følelse av å våkne.

Jeg kunne ikke skylde på at noen hadde holdt dette skjult. Det var vel heller slik at jeg ikke hadde fulgt så nøye med. Det var liksom mer fristende å bla forbi de dystre rapportene og bildene av smeltende is, med eller uten isbjørn. Selv om jeg var opptatt av klima og miljø,

¹ Finger, Matthias (2016): The Arctic, Laboratory of the Anthropocene

hadde jeg nok satt opp en god del av de forsvarsbarrierene psykologen Per Espen Stoknes² peker på i vårt møte med klimasaken: distanse, dommedag, dissonans. Barrierer som klimajournalistikken må forsere hvis den skal lykkes i nå inn.

Det er vinter uten snø. Høststormene river i huset, regnet pisker mot vinduet, neste dag er det vårlig og fint, lokalavisen skriver om årets første hestehov, midt i januar. Jeg ligger våken og tenker at ingenting er normalt mer. Jeg vokste opp med snø som knaket under føttene da vi gikk til skolen i januar. Det var snø i fem måneder av året, minst. Vi håpet alltid at snøen skulle være borte til 1. mai, men som regel lå brøytekantene igjen da også. Først når 17. mai-toget passerte, kunne man være helt sikker på at de var vekk.

Hvis man er bekymret, hjelper det å foreta seg noe. Hadde jeg vært yrkessjåfør, kunne jeg sjekket markedet for el-lastebiler. Fordi jeg er journalist, begynner jeg å undersøke klimajournalistikk. Jeg vil finne ut hva som er god praksis, og prøve å utøve en slik praksis selv, ved å finne og lage gode klimafortellinger. For hva slags journalistikk kan oppnå det samme som læreren til min datter klarte? Og er det egentlig mediernes oppgave å sørge for å vekke publikum?

Tidligere sjefsredaktør i the Guardian, Alan Rusbridger, ligger også våken om natta. Han lytter til BBC-nyhetene på radio.

- Jeg hører saker om tørke og flom, krig og innvandring, og alt sammen handler egentlig om klima, men de blir behandlet som forskjellige historier. Vi må begynne med å samle trådene og se om det er en kobling mellom dem, sier han.³

Klimajournalistikk kan handle om alt. God praksis er å samle trådene, å vise sammenhengen.

Siden 2012 har det ikke vært en normal værdag på jorda. Klimaavtrykket vårt har vært synlig et eller annet sted på kloden hver eneste dag.⁴ Klimaaktivisten Bill McKibben sier at den deilige jordkloden som vi til nå har tatt for gitt, ikke finnes lenger. Vi bor på en annen planet nå.⁵ Også mediedekningen har endret seg. Likevel er vi nordmenn visstnok blant dem som i minst grad tror at klimaendringene er menneskeskapte, i ubekymret selskap med amerikanere og saudiarabere.⁶ Isfjell babord, men så langt fortsetter dansen her på øvre dekk.

² Stoknes, Per Espen (2017): Det vi tenker på når vi prøver å ikke tenke på global oppvarming, s. 123

³ OsloMet (2018, 26. september) What is climate journalism and what can it become. Paneldebatt [Video] 14:00

⁴ Aftenposten (2020, 6. januar) Hentet fra <https://www.aftenposten.no/viten/i/Wb2KPK/klimafotavtrykket-vaart-vises-i-vaeret-paa-kloden-hver-eneste-dag>

⁵ McKibben, Bill (2010): Eearth. New York: St. Martin's Griffin, s. 1-2.

⁶ Forskning.no (2019, 19. september) <https://forskning.no/klima/nordmenn-og-saudiarabere-er-minst-bekymret-for-klimaet-viser-nett-undersokelse/1563699>

Har den praksisen vi har drevet med hittil vært god? Alan Rusbridger mener nei:
- Journalistikken har evnen til å fange øyeblikk, endringer og det uvanlige. Men når det er den samme historien hver dag, mister journalistene motet, sier han.⁷

Det startet som ren forskningsjournalistikk. Så ble klima til politikk, høyre- og venstresiden etablerte sine respektive syn. Før man mer og mer gikk over til å formidle situasjonen som en global krise, uten at det hjalp nevneverdig på engasjementet. For hva skal vi som publikum gjøre med den informasjonen vi får om en kommende katastrofe?⁸ Strategien «Vitenskapen har talt, nå er det din tur til å handle» fungerte dårlig på det globale publikummet.

Miljøbevegelsen har ingen annen fortelling enn at klokka er fem på tolv, sier sosialpsykologen Harald Welzer⁹. Og hva skal komme etter klokka tolv? Dessuten har vi hørt det så lenge, vi er blitt «klima-trøtte». Da hjelper det ikke å rope høyere, eller publisere flere bilder av isbjørner og flere skremmende rapporter. Å bare fylle på med mer av det samme er ikke god praksis.

En julaften for flere år siden hadde jeg tatt med barna til julegudstjeneste. Min sønn var kanskje fem-seks år, ingen flittig kirkegjenger og ikke særlig interessert, han vred seg som en mark på kirkebenken. I et forsøk på å få han til å være rolig hvisket jeg: «Sitt stille, nå kommer snart juleevangeliet.» Da det hele var over og vi kom hjem, ble sønnen vår spurt: «Hvordan var det i kirken, Kyrre?»

«Kjedelig! Og den historien de fortalte, den hadde jeg hørt før!»

Replikken skapte mye munterhet. Men det var jo sant. Sønnen min sa mer eller mindre det samme som medlemmer av the Guardians redaksjon: «Mange av narrative rundt klimaendringer dreier seg om katastrofer, ulykker, tørke, flom. Vi har vært dårlige til å forandre denne fortellingen. Vi fortsetter å piske døde hester på nøyaktig samme måte og med samme pisk, og det fungerer ikke. Vi må fornye vår fortellerkapasitet.»¹⁰

Nye fortellinger, fortalt på nye måter, er god praksis.

Det er særlig tre typer fortellinger som gjør seg gjeldende i klimajournalistikken.¹¹ Den ene, alarmismen, er den som forteller oss at klokka er fem på tolv. Vi er blitt nesten immune mot den fortellingen. Den andre fortellingen, som kan kalles «små handlinger», gir

⁷ The Guardian (2015) «The biggest story in the world» [Audio Podkast] Episode 1, 10:30: Hentet fra <https://www.theguardian.com/environment/ng-interactive/2015/mar/16/the-biggest-story-in-the-world>

⁸ Cottle, S (2009): Ecology and climate change, s. 91

⁹ Referert i Straume I. (2017) En menneskeskapt virkelighet, s. 182

¹⁰ The Guardian (2015) «The biggest story in the world» [Audio Podkast] Episode 1, 11:10.

¹¹ Straume, Ingerid (2017): En menneskeskapt virkelighet, s. 184

oss råd av typen «20 ting du kan gjøre for klimaet». De står ikke alltid i forhold til problemet de skal løse. Det er ganske åpenbart at å slå av standby-knappen på TVen eller å sy hjemmelagde bomullspads av gamle T-skjorter ikke vil løse et problem som er «too here, too there, too everywhere, too weird, too much, too big, to everything».¹² Den tredje fortellingen, teknooptimisme, forteller oss at teknologien skal løse klimaproblemet som en slags «teknologisk kvikkfiks». En velbrukt og behagelig diskurs, et frikort til business-as-usual.

Å være kritisk til slike løsninger, det er god praksis.

Men jeg kan ikke skrive om hele verden. Jeg må finne fortellinger som er så små og spisse at de når inn gjennom barrierene, fortellinger som rommer en annen og større historie. Det fins nesten ikke grenser for hvor smal en slik fortelling kan være. Den kan handle om brøtekantene i min barndoms gate.

I januar 2020 ble det for første gang målt 19 grader i Norge i januar. Ordet «rekord» har fått en urovekkende klang, og det dukker opp stadig oftere. NRK skrev på nett: «Er du i nærheten av Åndalsnes? Send oss dine «sommer»-bilder.» Mye har skjedd med klimajournalistikken, men dissonansen lever i beste velgående.

I «Politisk kvarter» diskuteres iskanten, den politiske saken som har stoff i seg til å velte regjeringen denne våren. Resultat: Jeg bruker en hel dag på å gjøre research om iskanten. Og en dag til. Uten at jeg vet hva jeg skal bruke det til. Iskanten er ikke smal som en brøtekant, den har ikke et blick nedenfra. Men den er konkret, og den handler om klima.

Jeg tar en pause. Hodet mitt er så fullt at jeg sitter bare og ser på småfuglene som spiser solsikkefrø. Det er mentalt frikvarter å se på småfugler. Men i går leste jeg på nrk.no at ornitologer frykter for trekkfuglene når temperaturene stiger. Med den tidlige våren og den varme vinteren er det mange som ikke drar, og når de andre trekkfuglene kommer tilbake er larvene de trenger når eggene klekkes allerede spist.¹³

Jeg burde skrevet om trekkfugler på fuglebrettet om vinteren. Etter å ha drømt om iskanten og norsk oljepolitikk hver natt føles det deilig nært og smått. Nærhet er god praksis. Å ha et blick nedenfra, skrive saker som er nært publikum, er kanskje det viktigste av alt.

Men jeg klarer ikke å glemme iskanten. Hvorfor ikke? Fordi den er politisk. Å utfordre den politiske makten er god praksis. Og fordi det er en historie som inneholder Fingers arktiske paradoks: Når isen smelter, følger vi etter med hele den industrien som gjør at isen smelter. I tillegg rommer historien et eventyr-narrativ: En konkret fare som truer, et

¹² Renata Tyszczyk, referert i Straume (2017) s. 178

¹³ Nrk.no (2020, 20. januar) <https://www.nrk.no/osloogviken/maten-kan-vaere-borte-nar-trekkfuglene-kommer-tilbake-1.14867661>

trehodet troll (regjeringen, oljedirektoratet og Frp), og ganske gode hjelpere (deler av Stortinget og miljømyndighetene). Fortellingen ligger der, den er bare å plukke. Men hvordan skal jeg skrive den? Jeg går på et frokostseminar i regi av Naturvernforbundet og spiser brødsriver med egg og ost mens iskanten blir debattert av fagfolk og politikere. En ting jeg biter merke i på seminaret, er at da Unge Høyre-leder Sandra Bruflot nevner hoppekrepsen. Hun sier: «Hvis vi skal ha med Høyre på dette må man snakke om at olje kan man fortsette å utvinne, men akkurat dette området her skal være til hoppekrepsen og isbjørnen og hvalen.»¹⁴ Da humret publikum. Jeg også. Hoppekrepsen! For et morsomt og sympatisk navn!

Jeg var ute og gikk da ideen datt ned i hodet mitt. Jeg zoomer inn på hoppekrepsen. Jeg gjør hoppekrepsen til protagonist i en fortelling som er forkledd som en barnefortelling, men som egentlig er laget for voksne. En slags «iskanten for dummies».

Jeg løp hjem og skrev iskanten-saken i et strekk. Et stykke soleklar kampanjejournalistikk. Hvis det overhodet er journalistikk? Jeg har jo ikke intervjuet noen. Dessuten: Helt øverst i Vær varsom-plakaten, allerede punkt 1,2 står det: «Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.»¹⁵ Det har jeg ikke gjort. Hoppekrepsens situasjon blir ikke balansert med intervju med en oljearbeider som er redd for å miste jobben. Men balanse har vært forsøkt før i klimajournalistikken. Betydelig spalteplass ble stilt til rådighet for såkalte skeptikere, som fikk argumentere mot klimaforskningen i beste sendetid. Objektivitetsregimet i journalistikken har fått store konsekvenser, det har skapt rom for manglende politisk handling.

Hva er egentlig journalistikkens rolle i å løse klimaproblemet? Skal vi journalister nøye oss med å reflektere samfunnet, eller skal vi gå inn for å skape engasjement? Er det vår oppgave? En slik praksis stemmer dårlig med journalistikkens krav om autonomi og objektivitet. Men på den annen side, det er krise. The Guardian bruker ikke lenger ordet klimaendringer, men klimakrise.¹⁶ Spørsmålet er om klimajournalistikken i krisetider har en etisk plikt? Shane Gunster mener det.¹⁷ Han sier at klimakrisen må redefineres som ikke bare en økologisk krise, men en kommunikasjonskrise og en demokratisk krise, og denne definisjonen må påvirke visjonen, etikken, objektiviteten og praksisen til klimajournalistikken.

¹⁴ Bruflot i paneldebatt, 28.02.20

¹⁵ Presse.no. Hentet fra <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vaer-varsom-plakaten/>

¹⁶ The Guardian (2019, 16.oktober) <https://www.theguardian.com/environment/ng-interactive/2019/oct/16/the-guardians-climate-pledge-2019>

¹⁷ Hackett et al. (2019): Journalism and climate crisis, s. 53

Er kampanjefjournalistikk god praksis? Ikke nødvendigvis, men jeg gjør ferdig fortellingen om hoppekrepsen.

Vinteren nærmer seg slutten. For første gang i mitt liv har jeg ikke gått på ski en eneste gang. Det har ikke vært snø. Å suse gjennom skogen med ski på beina er som å vaske og skylle hodet innvendig. Dalende snøfnugg, grå himmel, stillheten i skogen når det snør, det føles som håp.

Håp er god praksis. For å bli motivert til å gjøre noe må vi føle at det nytter. Den som vil redde verden, må tilby historier med en lykkelig slutt, sier Welzer.¹⁸ Psykologiforskere mener det beste forholdet mellom positive og negative følelser er tre til en. For hver negative nyhetssak bør man skrive minst tre positive, ifølge Stoknes¹⁹. Positive løsninger er god praksis.

Trodde vi. Men så kom Greta Thunberg. Ordene trillet som perler ut av munnen hennes. Hver eneste setning var skinnende og klar. «I don't want you to be hopeful. I want you to panic», sa Greta i sin tale «Our house is on fire» i Davos i 2019.²⁰ Greta var 15 år. Siden den gangen er hun blitt klimaets Jeanne d'Arc, og de unge har mobilisert med superkraft. De vil ikke ha håpet vårt. De vil ha vår panikk.

- Vi må ta det som skjer innover oss. Frykt har en funksjon. Hvorfor er dyr utstyrt med evne til frykt? Vi må vise hvordan det er, vi må skremme. Men skremmer du for mye, blir man handlingslammet. Man må skremme med et glimt i øyet, sier Carlo Aall, leder av Norsk senter for bærekraftig klimatilpasning (Nordadapt). Han er blant dem som synes klimajournalistikken har vært for «snill».

- Hva om bakdøra ikke lenger finnes? Hva skal man gjøre da? Hvis du venter til huset er overtent er det for sent å peke på brannslukningsapparatet. Det er ikke snakk om at hele menneskeheten dør. Men om vi ikke omstiller oss frivillig, kommer vi uansett til å bli omstilt, og det kommer til å gjøre vondt, trolig mer enn å omstille oss frivillig. Vi må kunne ha to tanker i hodet: Både på hvordan vi skal redusere utslippene, og hva vi skal gjøre hvis vi ikke klarer det. En plan B, sier Carlo Aall.²¹

«There is no escaping of the future we are creating for ourselves», sier den amerikanske klimakommunikasjonsforskeren Susanne Moser²². Det finnes ingen bakdør. Plan

¹⁸ Straume, I. (2017) En menneskeskapt virkelighet, side 182

¹⁹ Stoknes, P.E (2017) Det vi tenker på når vi prøver å ikke tenke på global oppvarming, s.175

²⁰ The Guardian (2019, 25. januar) <https://www.theguardian.com/environment/2019/jan/25/our-house-is-on-fire-greta-thunberg16-urges-leaders-to-act-on-climate>

²¹ Intervju med Aall 23.01.20

²² Moser, S. (2010): Communicating climate change: history, challenges, process and future directions, s. 36

A er å kutte utslippene, halvere dem innen 2030, netto null i 2050. Plan B, hva er egentlig det? Klimatilpasning, å forberede oss på tiden etter at klokka har slått tolv?

For hoppekrepsen finnes det ingen plan B. Flere uker etter at jeg har skrevet ferdig fortellingen om den, beslutter regjeringen å flytte iskantgrensen sørøstover. Men ikke på langt nær så langt sør som miljømyndighetene anbefaler. Dessuten åpner de for å flytte den nordover når skal planene skal oppdateres om fire år. Forslaget får bredt flertall Stortinget. Noen kaller det en seier, andre kaller det en bløff og et farlig forslag.²³ Og slik fortsetter det. Men uenighet og polarisering kan noen ganger være det som skal til for å vekke engasjement. Å skape engasjement er god praksis. Dessuten er våren kommet, frukttrærne blomster, humlene surrer i epletreet, og jeg tenker ikke lenger så mye på at det har vært mitt livs første vinter uten snø.

Men for journalistikken finnes det håp. I 2019 hevder forskere ved Yale at mediadekningen av klimaendringene var blitt både større og bedre.²⁴ Det har ikke minst ungdomsprotestene og ekstremværet sørget for. Det er liten grunn til å tro at ekstremværet vil utebli i årene framover, og ungdommene, de kommer ikke til å ta mer dritt. De vil ikke ha flere løgner og halvsannheter.

Det finnes ingen «one size fits all»-klimajournalistikk, skriver Robert Hackett. Men han peker på en kjerneverdi i journalistikken, i tillegg til objektivitet: Å sørge for betimelig formidling av sannheten.²⁵ Så kanskje tiden for det er kommet? Sannhet, som i fravær av falsk balanse, grønnvasking og falske løsninger? Som i å utfordre politikere, vise konsekvenser, og sette publikum i stand til å reagere?

«So let us not talk falsely now, the hour is getting late» synger Bob Dylan i «All along the watchtower». Det er vi som sitter i vaktårnet nå, vi er de siste journalistene som kan gjøre noe med dette, klokka er snart tolv.

²³ Aftenposten (2020, 24. april) <https://www.aftenposten.no/norge/politikk/i/QobngV/sterke-reaksjoner-paa-regjeringens-iskantgrense-men-trolig-flertall-fo>

²⁴ Yaleclimateconnections.org (2020, 10. mars) Media coverage of climate change in 2019 got bigger - and better

²⁵ Hackett et al. (2019) Journalism and climate crisis, s. 98

6 Analyse av fortellergrep

Hvilke fortellergrep vil jeg bruke i klimajournalistikken? Det er det første spørsmålet jeg stiller i min problemstilling. Ved å bruke ulike fortellergrep til å skrive om ulike temaer har jeg forsøkt å se på hvordan man kan lage journalistikk om klima fra forskjellige vinkler. Jeg skal gå gjennom hver enkelt av de fem arbeidene og se nærmere på en del av virkemidlene jeg har brukt, for å svare på dette spørsmålet.

6.1 Å starte med et tema

Jeg hadde mange ideer før jeg startet det praktiske arbeidet. I idébunken lå temaer som bærekraftig reiseliv, klimaaktivister som har «gitt opp» klimakampen og isteden forbereder seg på framtida, bønder som opplevde at sauene deres ble tatt av flom, råd om hvordan husholdninger kan kutte energiforbruket, og så videre. Mange ideer ble forkastet på idestadiet, noen etter research og forsøk på å gjøre avtaler. Noen ideer har endret seg underveis, andre ble gjennomført slik de var planlagt, og noen kan jeg forhåpentligvis spare og lage senere.

En av mine tidligere ideer var å rapportere fra et sted som kan fungere som en metafor for hele verden. Et portrett av et sted som bokstavelig talt smelter. Valget falt på Svalbard.

«Noen ganger er historien utgangspunktet, andre ganger starter det med temaet», sier Bech-Karlsen (2000, s 142). «Laboratorium» startet med et tema. Ideen var kort fortalt å lage en reportasje om forskning på Svalbard, og bruke elementer av nature writing (som beskrives i kapittel 6.1.3). Naturen skulle spille en viktig rolle i reportasjen, og i utgangspunktet hadde jeg planer om å skrive om et naturvitenskapelig tema. Men slik ble det ikke.

Jeg fant hovedkilden til reportasjen på Svalbard Science Conference 2019. Konferansen var overveldende for en som var på jakt etter kilder og ideer. Der var det hundrevis av forskere knyttet til Svalbard, og jeg tror jeg var den eneste journalisten. Det var forskning om alt fra ringsel til konsekvensene av økt skipstrafikk, fra nordlysforskning til mikroplast i havet. Jeg vet ikke hvorfor prosjektet til antropologen fra Tsjekkia pekte seg ut. Kanskje det var tittelen på posteren hennes: «Melttown». Det kunne vært navnet på en TV-serie. Hun skilte seg også ut som samfunnsforsker blant en stor mengde naturforskere. Men det jeg særlig festet meg ved, var det som stod i hennes konferansesammendrag:

Svalbard might be at the edge of the world geographically but is at centre stage in terms of accelerating changes in environment, economy and society. Processes accompanying climate change and globalization are highly articulated in

Longyearbyen in unique ways that may soon be experienced elsewhere. (Sokolickova, 2019)

Denne teksten gjenspeilet bildet av Svalbard som et symbol, et varsel for resten av verden. I tillegg så jeg en gjenklang av Fingers artikkel «The Arctic, Laboratory of the Anthropocene» (Finger, 2016): Arktis som laboratorium.

Det var først senere, etter at jeg kom tilbake, at det gikk det opp for meg at Svalbard er et laboratorium ikke bare når det gjelder stigende temperaturer. Det er like mye et laboratorium når det gjelder menneskenes korte hukommelse og tilpasningsdyktighet, og når det gjelder bærekraft. Svalbard er hele verden i miniatyr, kjørt opp til dobbel hastighet.

6.1.1 Reportasje og observasjon

En reportasje forutsetter to ting: At en reporter har vært på stedet og observert, og at observasjonene kommer fram i teksten (Bech-Karlsen, 2000, s. 22). Observasjonene kan selvfølgelig kombineres med metoder som intervju og skriftlige kilder, men uten observasjon er det ingen reportasje. Steensen omtaler observasjon som den viktigste av alle metoder i reportasjearbeid (2016, s. 28). De tre første praktiske arbeidene mine er reportasjer ut fra en slik definisjon: I alle tre ligger observasjon til grunn.

Da jeg var på Svalbard og hentet inn reportasjen «Laboratorium i lys og mørke», hadde jeg ingen klar formening om hvordan sluttproduktet skulle bli. Men i løpet av dagene i Longyearbyen vokste det fram en idé. Om hvordan jeg kunne lage et slags portrett av Svalbard, sett fra ulike vinkler, gjennom en skildring av min reise dit. Å bruke intervju, observasjon, inntrykk av naturen og andre språklige og litterære virkemidler. Å sette disse brikkene sammen til de ble en mosaikk, og file, pusse og polere dem til de begynte å skinne, slik at de kunne gjenspeile litt av den følelsen det ga å være på Svalbard i februar. En følelse av noe som både er overveldende og samtidig sårbart. Som naturen selv.

Bech-Karlsen (2000, s. 13) kaller reportasjen en litterær sjanger, mer litterær enn de fleste andre sjangre i journalistikken. Dens fremste ambisjon er å levendegjøre stoffet. Aristoteles' klassiske definisjon av en fortelling passer ikke på alle typer reportasjer, skriver Bech-Karlsen. I stedet for et klassisk fortellerforløp med et plott og handling, kan en reportasje bygges opp som en mosaikk av små scener med biter av handling og tematikk, og hvordan det hele bindes sammen ved hjelp av rammefortellingen. I klassisk narratologi er man mest opptatt av det dynamiske i fortellingen, men i reportasjen kan det dynamiske også utvikles på temaplanet (Bech-Karlsen 2000, s. 137-142).

«Laboratorium i lys og mørke» er ikke bygget opp en som klassisk fortelling. Den er komponert uten noen klar spenningskurve. Den ytre handlingen, en reise til Svalbard, utgjør en rammefortelling. Reportasjen starter og slutter med en ankomst og en avreise, og starter og slutter med en beskrivelse av lyset. Mellom disse ytterpunktene ligger biter av mine intervjuer, observasjoner, beskrivelser og refleksjoner.

6.1.2 Nature writing

Naturen på Svalbard har en enorm kraft. Hvor små vi mennesker er, og hvor intuitiv og sterk vår knytning til naturen er, var en av de tingene jeg ønsket å uttrykke i reportasjen. Jeg forsøker å vise dette ved å beskrive hvordan alle hele tiden snakker om lyset, og hvordan lyset og fargene overvelder alle. Her bruker jeg både mine egne sanseopplevelser og observasjonen av andres sanseopplevelser. Stoknes foreslår å bruke «sansen for noe hellig i naturen» i fortellinger om klima (2017, s. 196). På Svalbard er dette nesten umulig å ignorere. Jeg lar det komme fram gjennom detaljer og små scener, spredt ut som slags en rytme i teksten. Disse små scenene og detaljene er inspirert av nature writing.

Nature writing is a literary and journalistic way to describe nature precisely, empathetically and subjective and to experience it in a new way. Environmental and scientific journalistic descriptions are mixed with essayistic reflection and poetic thoughts to form a style of their own. (Fischer, Schäfer & Borner, 2018, s. 335)

I følge Torsten Schäfer (2019) er nature writing en sjanger hvor grensen mellom journalistikk og litteratur minimeres, og hvor målet ikke bare er å beskrive, men å levendegjøre naturen. Internasjonalt er Rachel Carson, Robert Macfarlane og Roger Deakin kjente naturskribenter. I Norge er sjangeren særlig representert på nettmagasinet *Harvest*, blant annet i tekster av Torbjørn Ekelund.

Et viktig motiv i nature writing er forestillingen om å finne tilbake til naturen og oppleve seg selv som natur, skriver Fischer, Schäfer og Borner (2018, s. 335). Da Torsten Schäfer holdt forelesning på OsloMet 19/9 2019 snakket han om at naturen ikke bare er en scene, men at naturen i en nature writing-tekst kan være selve protagonisten.

Det er ikke mye nature writing i «Laboratorium». Likevel er de korte avsnitt om menneskers forhold til lyset, noe av det viktigste i reportasjen. De er fortellingens puls. McKay Jenkins (2006, side 235) skriver at den beste naturteksten befinner seg i rommet mellom hard vitenskap og kunstnerisk abstraksjon. En naturskribent har samme utfordring

som en poet: Å finne de riktige detaljene for å uttrykke noe opphøyet og abstrakt. Detaljene skal gi leseren tilgang til den større ideen. Detaljene skal gi leseren tilgang til den større ideen.

Journalisten og Pulitzer Prize-vinneren Jon Franklin skriver at alle fortellinger har tre lag. Det øverste laget er det som faktisk skjer. Neste lag er følelsene, både de som beskrives og de som settes i gang hos leseren. Under dette ligger det tredje laget: historiens universelle tema (Franklin, 2007, s. 110). Hvis det er et universelt tema i *Laboratorium*, er det kanskje dette: Vi er selv natur, og strekker oss etter lyset.

6.1.3 Litterære virkemidler

«The real challenge is in weaving poetry and prose to inspire people to care about the problem», skriver Corner og Clark (2017, s. 48). Stoknes (2017, s. 216-217) vil klimafortellinger med humor, følelser, visualiseringer, synspunkter, klimaks, overraskelse, overdrivelser, plott og drama. Jeg skal nå gå nærmere inn på hvordan jeg gjør bruk av et utvalg litterære virkemidler i «*Laboratorium*».

Menneskeliggjøring: Når mediene skriver om «forskerne» i flertall, skiller det forskerne fra oss andre. Istedenfor å portrettere forskere som en del av separat kultur, bør man gå nærmere inn på menneskene bak forskningen, mener Harald Hornmoen. «Kunsten er å få fram *mennesket* i forskerne, gjerne å få dem til å vise andre og mer emosjonelle sider enn folk vanligvis forbinder med dem», skriver Hornmoen (1999, s. 206, uthevelse i original). Fra vitenskapsfolk kommer det masse personlige fortellinger, skriver Stoknes (2017, s. 195), dersom vi klarer å lokke dem ut.

Jeg ville gjøre reportasjen til en fortelling om et menneske, ikke bare en forsker, ved å inkludere flere personlige detaljer. Det at forskeren er kvinne, ung og småbarnsmor, trekker henne også vekk fra forskerstereotypien. En studie som tok for seg bruken av professorer som kilder i *Aftenposten* og *VG* i 2016, viser at mannlige professorer fortsatt er overrepresentert som kilder i avisene sammenlignet med andelen menn i *akademia*. 21 prosent av professorkildene var kvinner, og 79 prosent var menn (Svenkerud & Ballangrud, 2019).

I tillegg til å gjøre forskerens historie personlig, synliggjør jeg hennes tvil, for eksempel knyttet til hvordan det ferdige «puslespillet» ville se ut. Usikkerhet er ikke bare menneskelig, det må generelt tolkes som en normal og nødvendig del av forskning, som ikke trenger å gjøre autoriteten til forskerne mindre. Det er usikkerheten som driver forskningen fram (Zehr, 1999, s. 20, Corner & Clark, 2017, s. 56).

Visualisering er et viktig virkemiddel gjennom hele teksten. Et eksempel er besøket i tårnet på Longyearbyen lufthavn, en ekstremt visuell opplevelse. Her ble jeg også betatt av

satellittbildene fra NASA som meteorologen på Svalbard lufthavn benyttet i arbeidet sitt. De bragte inn et element av kunst, et uttrykk for noe forgjengelig og samtidig skremmende. Satellittbildene ble både viktige detaljer og en påminnelse om hva slags reportasje jeg ønsket å skrive.

Detaljer: En god reportasje gjør det motsatte av å trekke språket vekk fra virkeligheten, skriver Carey (1996, s. xxxii). Ved å bruke uvanlige, upassende eller tilfeldige bilder som prenter seg inn hos leseren, gjør man fortellingen levende. Eksempler på slike detaljer i «Laboratorium»: At Zdenka møtte mannen sin på en fotoutstilling, at hun drikker en tsjekkisk havredrikk, at det henger forbudtskilt mot skytevåpen utenfor butikken, og så videre.

Meningsfylte detaljer, og gjerne slike som sier noe om statusen til en person eller et miljø, er et av de fire virkemidlene i new journalism slik den beskrives av Tom Wolfe (1973, s. 31-32). Slike detaljer bidrar til å styrke realismen. Men ikke bare det. Steensen snakker om detaljer som er «større enn seg selv»: detaljer som er egnet til å gi mye informasjon og framkalle bilder hos leseren (2016, s. 29-39). De små, symbolske tingene kan vokse og iføre seg mening når de opptrer i en fortelling. (Sims, 1995, s. 8). Slike detaljer kan bli til **symboler** eller **metaforer**. Journalisten David Quammen bruker begrepet synekdoke når han skriver om ørret i essayet «Synecdoche and the trout» (1998, s. 20): «[A] trout represents more than itself – but...importantly, it does also represent itself.» Quammen sier videre (referert i Sims, 1995, s. 8): «I always called it synecdoche...which is an idea disguised as a fact. It has to be a fact first and appreciated as a fact. Then the aftertaste has symbolism.»

Trikset for skribenten er å huske både ørreten og elven, både den abstrakte kunnskapen som skal formidles, og poesien i detaljene (Jenkins, 2006, s. 231).

Jeg nevnte satellittbildene. Et annet eksempel er avsnittet hvor Zdenka Sokolickova beskriver arbeidet sitt som et puslespill. Det er et sitat, men det fungerer også som en metafor for hele min tekst. Reportasjen er puslet sammen av biter, og i likhet med henne visste jeg ikke hvordan det ferdige bildet ville bli til slutt.

Avslutningen på «Laboratorium i lys og mørke» inneholder flere detaljer som er ment å være «større enn seg selv», som at vi flyr mot lyset, og mine medpassasjerers (i mine øyne) sympatiske gjøremål: Begge deler er en slags metaforer for håp.

6.1.4 Å bruke refleksjoner

Det er mange tråder i «Laboratorium i lys og mørke». Å samle dem til en helhet var en utfordring. Zinsser (2006, s. 9) skriver at skribenten må spørre: Hva prøver jeg å si? Og han tilføyer: Ofte vet man det ikke. Steensen skriver at man alltid bør ha en problemstilling, et

sentralt spørsmål, klart på forhånd, som reportasjens hovedfokus (2016, s. 115). I «Laboratorium» måtte jeg stadig minne meg selv på hva som var mitt sentrale spørsmål. For å minne leseren på det samme stiller jeg dette spørsmålet i ingressen: «Hva kan Svalbard fortelle til resten av verden?» Kanskje ble det litt for mange tråder å holde styr på i teksten. Men målet var ikke et svar med to streker under. «Både essayet og reportasjen er som best når de stiller viktige spørsmål, og som dårligst når de tror de kan gi endelige svar», sier Bech-Karlsen (2000, s. 124).

Tre steder spredt i teksten skriver jeg at Svalbard er et laboratorium, en kanarifugl eller en varsellampe, når det gjelder klima, bærekraft og menneskers tilpasningsdyktighet. Dette er selvsagt refleksjoner. Gjennom hele reportasjen har jeg forsøkt å *vis*e at Svalbard er et laboratorium, gjennom scener, observasjoner og sitater. Refleksjonene jeg gjør, bygger på disse scenene og observasjonene. De er også et forsøk på å samle trådene i veven.

Stensen (2016, s. 47-48) påpeker at man ikke trenger å velge mellom *show* (å vise gjennom sceniske framstillinger) og *tell* (å gjenfortelle i raskere tempo), man skal selvsagt gjøre begge deler, og at også refleksjon er nødvendig. Også Bech-Karlsen snakker varmt for *tell* som lenge har stått i skyggen av det mer feirede *show* i slagordet «show, don't tell». Han mener i tillegg at det er lov å reflektere, og hans oppfordring er «Tell, show and reflect». (Bech-Karlsen, 2000, s.147). Det har jeg forsøkt å gjøre.

Jeg ønsket å skrive om forskningsjournalistikk på en annerledes måte, og det mener jeg at jeg har gjort. Men temaet jeg skriver om er komplekst, og om jeg har lyktes i bringe fram et bilde av Svalbard som et symbol på verden i antropocen, er jeg mer usikker på. Kanskje hadde det vært enklere, tross alt, å skrive om et smalt, naturvitenskapelig tema.

6.2 Frontdør og bakgård

«[C]limate change is not a «single issue»...it is a lens through which we can examine almost every aspect of our lives», skriver Corner og Clark (2017, s. 2). Schäfer bruker litt andre ord, han sier at klima ikke er et tema, men en dimensjon, og liker ikke begrepet klimajournalistikk:

See climate change as a *dimension*...It's a dimension and *not a topic* that is in competition with other topics like tax reforms, labour market laws, soccer tournaments or new movies. It's not a topic! If you treat it as one, the key mistake is made and CC becomes much smaller and normal as it is – it becomes an ordinary topic. (Schäfer, 2019, uthevelse i original)

Schäfer mener klimaendringer må utgjøre konteksten i saken, den viktige bakgrunnen som ikke alltid trenger å plasseres i tittel og ingress. Han sammenligner journalistikken med et hus med frontparti og bakgård. Med klima som en dimensjon, utgjør klimaendringer konteksten som ligger i bakgården. Og så kan man ha en helt annen historie i frontdøra (Schäfer, 2019). Når du rapporterer fra en klimastreik eller et klimatoppmøte, er klima i frontdøra. Men lager du en sak om en bonde som investerer i økologisk landbruk, ligger klimadimensjonen i bakgården, og behøver kanskje bare bli nevnt en eller to ganger.

Da han holdt forelesning på OsloMet 19/9-2019 sa Torsten Schäfer at man bør ha klimabriller på selv om man skriver om sport eller kultur. Det er alltid en kontekst. Men å vri alle saker til å handle om klima, er ikke journalistikk, poengterte Schäfer.

I artikkelen «Covering global warming in dubious times» (Gibson et al., 2016, s. 425) refereres det til en frilansjournalist som forteller at det er lettere å selge inn saker til redaktørene hvis de handler om energi eller ulike typer miljøkonsekvenser, framfor rene klimasaker. Når hun så hadde fått redaktørene på kroken, kunne denne journalisten folde ut klimaendringer som et bakteppe. Eller i bakgården, for å bruke Schäfers uttrykk.

Jeg ville at minst en av reportasjene i masteroppgaven skulle være det Schäfer kaller en «front door/backyard»-fortelling, med klima i bakgården og en annen fortelling i frontdøra, en reportasje hvor klima er en dimensjon, ikke et tema. En av mine ideer var å lage en reportasje om enten brearkeologi eller arkeologi på Svalbard. Arkeologi knyttet til isbreer og permafrost er et tema hvor klimadimensjonen er åpenbar, samtidig som det er en spennende historie som vil fascinere mange, også de som ikke er opptatt av, eller aktivt fornekte, klimaendringer.

Jeg gjorde mye research om brearkeologi, blant annet i Oppland hvor det skjer mange spennende funn i Breheimen, men årstiden gjorde det vanskelig å gjennomføre en reportasje med den tidsrammen jeg hadde til rådighet. For å lage en reportasje måtte jeg ut i felt, og det var vinter. Alt arbeidet i felt foregikk naturlig nok om sommeren. Svalbard derimot, bød på muligheter til tross for årstiden. På Svalbard Science Conference fikk jeg tips om Lise Loktu, prosjektleder hos Sysselmannen, som nylig hadde hentet opp tre kister fra permafrosten som skulle åpnes i løpet av vinteren. Historien var så spennende at jeg ble svimmel, og jeg lyktes i å få en avtale. At jeg skulle slumpe til å komme akkurat da arkeologene for første gang siden 80-tallet fant tekstiler i en kiste, var ikke annet enn flaks.

Jeg har skrevet arkeologireportasjen som det Schäfer kaller en frontdør/bakgård-sak. Fortellingen om arkeologi er i frontdøra, klimaendringene er i bakgården. Schäfer beskrev på sin forelesning 19. september 2019 hvordan man gjerne kan gjennomføre et helt intervju uten

å nevne klimaendringer, men som journalist har man rett til å ta fram noen fakta etterpå. Ikke legg det på bordet hele tiden, men ha det i bakgrunnen, var hans anbefaling. Spørsmålet er hvor langt fram det skal tas. Skal klimaendringene bare såvidt nevnes, med en faktaboks og et par linjer? Eller skal jeg bruke et helt avsnitt på dimensjonen i bakgården? Jeg velger det siste, og bruker et avsnitt på sitater fra klimaforsker Ketil Isaksen, i tillegg til en faktaboks. Gjennom historien jeg forteller, ønsker jeg å vekke leserens interesse for permafrost, og dette er muligheten for å gi noen svar.

Utgravningene på Svalbard vakte naturlig nok oppsikt. En utfordring med en slik sak var at også andre medier skrev om den, og jeg hadde selvsagt ingen avtale om enerett. NRK hadde saken på Lørdagsrevyen uka etter at jeg var der. Svalbardposten hadde den også. Men ingen av dem fikk se det jeg fikk se: At arkeologene finner det blå jakketekstilet, det de håpet på og lette etter. Derfor vinkler jeg hardt på det.

6.2.1 Greimas' aktantmodell

I arkeologireportasjen bruker jeg fortelling i mer klassisk forstand enn i den første Svalbard-reportasjen. Jeg starter med det mest spennende øyeblikket, og samtidig det mest følelsesladde, når forskerne akkurat har tatt av lokket og fått se tekstilene fra 1600-tallet i kisten. Så går jeg tilbake og ruller opp fortellingen: Først om hvalfangerne og hvordan de begravet sine døde. Så utgravningene på 80-tallet, som avdekket at gravene var i god behold. Gravene fikk ligge i fred i tretti år før permafrosten begynner å tine. De må reddes. Arkeologene bestemmer seg for å grave og prøver tre år etter hverandre å åpne kister, men uten å finne noe særlig. Den tredje gangen lykkes de. Tallet tre skaper en deilig eventyrdramaturgi. Fortellingen gjengis kronologisk, helt fram til vi er tilbake i laboratoriet igjen. Der bryter jeg den av og legger inn en bit av intervjuet med Ketil Isaksen som forsker på permafrost. Det er her bakgårdshistorien hentes fram. Før jeg er tilbake i laboratoriet igjen i den avsluttende scenen, i en sirkelkomposisjon.

Folkloristen Vladimir Propp (1928/1968) undersøkte på 1920-tallet dramaturgien i russiske folkeeventyr og fant at de i stor grad hadde det samme handlingsmønsteret. Dette mønsteret er blitt tolket av litteraturforskere som en universell dramaturgi, og det fikk konsekvenser for videre forskning (Steensen 2016, s. 91). Algirdas Greimas (1966/1974) bygget på Propp og forsøkte å finne en felles dramaturgi for alle fortellinger. Han laget en aktantmodell som bygger på de karakterene (eller aktantene) som finnes i de fleste fortellinger: et subjekt som vil noe overfor et objekt, en konfliktakse hvor subjektet befinner

seg mellom hjelpere og motstandere, og en kommunikasjonsakse hvor objektet ligger mellom en sender og mottaker.

Arkeologi-reportasjen passer godt til å tolkes ut fra Greimas' aktantmodell. Subjektet er arkeologene, det er de som vil noe. Objektet er gravene, det å finne og bevare tekstiler eller andre gjenstander i kistene. Motstanderen er klimaendringene, som vil føre til at gravene går tapt når permafrosten tiner. En hjelper er arkeologene på 80-tallet, som har skaffet til veie viktig informasjon. Avsender av objektet er hvalfangerkulturen på 1600-tallet. Mottakere er framtidige forskere, framtidig kunnskap og framtidig publikum.

6.2.2 Følelser

Jeg prøver å fange leseren i denne reportasjen. Den skal være spennende, og den skal være lett å lese. Jeg ønsker å vekke følelser, ved å gå nært innpå den døde hvalfangeren, beskrive klærne hans, hvordan armene hans ligger i kors over brystet, hvor mye disse menneskene har frosset, at noen kanskje har forsøkt å vise han en siste omsorg. Slik forsøker jeg å gjøre hvalfangeren til et menneske og appellere til empati. Jeg var selv fylt av slike følelser da jeg var i utgravningslaboratoriet. Stoknes (2017, s. 215) anbefaler å gi plass til følelser og peker på at informasjon som er levende og personifisert kan ha større påvirkningskraft på atferd enn informasjon som er statistisk, logisk og abstrakt. Her kommer fortelling inn.

Det jeg er mest fornøyd med i denne reportasjen, er at det er en fortelling med følelser, plott og drama, samtidig som den som rommer mer enn seg selv. Den fungerer som en frontdør/bakgårdsreportasje, og den har etter mitt syn de tre lagene Jon Franklin snakker om: Faktiske hendelser, følelser, og et universelt tema (Franklin, 2007, s. 110). Fortellingen er i frontdøra, den vekker forhåpentligvis følelser, samtidig som klimaendringene ulmer i bakgården som det universelle temaet.

6.3 Å skrive et brøl

Ideen med skolestreik-reportasjen var å «skrive et brøl». Målet var todelt: Å fortelle en historie om engasjement. Og å bruke fortellingen om ungdom og skolestreik som en inngang til å fortelle noe om internasjonal klimapolitikk og norsk oljepolitikk.

«As political agents with positions, ideas, and proposals for addressing climate change and other public matters, citizens have been largely left out of media(ted) discourses» skrev Anabela Carvalho i 2010. Hun hevder vanlige innbyggerne ikke blir anerkjent som verdige talsmenn med ideer til hvordan man kan adressere klimaendringer (Carvalho 2010, s. 175). Det går an å hevde at Greta Thunberg og tusenvis av unge skolestreikere har forandret dette. I

løpet av 2019 fikk de unge en stemme. «Fredag for framtid: Vi vil bare overleve» handler om den stemmen.

Høsten 2019 deltok jeg på første ukessamling på Arctic Lenses-kurset på OsloMet. Kurset foregikk samtidig som FNs Climate Action-toppmøte i New York 23. september. Fredagen før toppmøtet, 20. september, var det skolestreiker globalt, også i Oslo. Selv om streiken her var langt mindre omfattende enn «Klimabrølet» som fant sted mange steder i Norge i forkant av valget noen uker før, var 20. september en viktig dag som en global streik.

Under streiken gjennomførte mine medstudenter og jeg en serie korte, anonyme intervjuer med skoleelever. Ungdommene vi intervjuet fikk først utdelt et kort hvor de blant annet kunne svare på hvordan de føler seg når de tenker på klimaendringer. De kunne krysse av for lei meg, redd, sint, engasjert, oppgitt eller «bryr meg ikke» (det siste var det ingen som svarte). Etterpå spurte vi dem hvorfor de hadde svart som de gjorde. Noen unge ble intervjuet mens de streiket foran Stortinget, mens andre, som ikke streiket, ble intervjuet på skolen. Sitatene fra intervjuene ble samlet inn og delt i gruppa slik at alle fikk tilgang til dem.

Planen min var å bruke sitatene mine medstudenter og jeg samlet inn som en del av en reportasje. Ideen var å «skrive et brøl»: Å gjengi et kor av stemmer fra barn og unge, med henvisning til klimabrølet som hadde funnet sted en måned tidligere, og kombinere det med reportasje. Tanken var at sitatene fra barn og unge vil vekke følelser. Min oppfatning er at sitatene mine medstudenter og jeg hentet inn, er uttrykksfulle og sterke, både samlet og hver for seg. Jeg jobbet med å gruppere sitatene på ulike måter. Å samle alle, for eksempel som innledningen til en reportasje, ble veldig massivt. Isteden valgte jeg å gruppere dem og spre dem ut i reportasjen. Med grupper på 1-3 sitater opplever jeg at sitatene framhever hverandre framfor å slå hverandre ihjel. Koret av unge stemmer danner på denne måten både en rytme og et rammeverk for reportasjen, som ble laget på bakgrunn av observasjon og intervjuer, foredrag og skriftlige kilder.

6.3.1 Oppbygging og virkemidler

Planen med skolestreik-reportasjen var som sagt å bruke fortellingen om ungdommen til å fortelle en annen historie, som handlet om toppmøtet i New York. Fortellingen om ungdommene skulle lokke leseren inn i saken. Tanken var å bygge opp en spenningskurve inn mot toppmøtet, med en nedtoning etterpå. Mens jeg jobbet med reportasjen så jeg komposisjonskurven fysisk for meg som en kurve mot et toppunkt ved toppmøtet, før den flatet ut igjen. En slik reportasje mener jeg hadde fungert godt hvis den skulle vært publisert rett etter at disse hendelsene fant sted. Men det var mer utfordrende å skrive den når

toppmøtet ikke lenger var dagsaktuelt. For å gjøre reportasjen mer tidløs valgte jeg derfor å dele fokuset mellom toppmøtet og norsk oljepolitikk, ved å beskrive kravene fra de streikende og norske politikeres (manglende) respons, et mer tidløst tema. Jeg bringer inn dette temaet mot slutten av artikkelen. Reportasjen fikk dermed ikke helt den kurven med et tydelig toppunkt under toppmøtet som jeg hadde planlagt. Jeg komponerte den likevel som en «før, under og etter toppmøtet»-fortelling, en fortelling med begynnelse, midte og slutt. Denne fortellingen utgjør den viktigste handlingstråden i reportasjen. En sekundær handlingstråd er fortellingen om utviklingen av skolestreikene fra idé og planlegging til overveldende oppslutning, fortalt gjennom sitatene til to sentrale personer i bevegelsen.

Steensen anbefaler å begrense bruken av intervju i en reportasje. Intervjuet bør bare være et supplement til observasjon, ikke en erstatning (2016, s. 152). Som reportasje betraktet kan «Fredag for framtid» kritiseres for å inneholde vel mye intervju. Jeg la stor vekt på observasjon som metode i de reportasjedelene som foregår rundt Stortinget, men i intervjudelene var jeg opptatt av sitatene. Intervjusitater egner seg godt til å gjengi kildenes følelser, reaksjoner og meninger (Steensen, 2016, s. 153), noe jeg mener disse sitatene gjør. Likevel ser jeg at observasjon kunne vært sterkere til stede også i disse delene.

Også fortellingen om skolestreikerne kan analyseres med utgangspunkt i Greimas' aktantmodell. Subjektet er ungdommene som streiker. Objektet: Å nå målene i Parisavtalen, å kutte utslipp av CO₂, stans i norsk oljeleting. Motstanderne er politikere, både nasjonalt og internasjonalt, og hele petroleumsindustrien. Hjelpere: FNs generalsekretær Antonio Guterres. Mottaker: Framtidige generasjoner, ungdommenes framtidige barn og barnebarn. Avsender: Jeg tenker at avsenderne kan være de unge stemmene som blir sitert, som er lei seg, redde, oppgitt og sinte. En slik analyse viser at reportasjen har narrative elementer selv om den ikke er bygget opp med et sterkt plott eller som en klassisk fortelling.

I ungdoms-reportasjen benytter jeg litterære teknikker som alliterasjon, detaljer, symboler, visualisering, følelser og refleksjon. I åpningsscenen bruker jeg alliterasjon og språklige bilder til å gjenskape inntrykkene og stemningen som var foran Stortinget under streiken. Visuelle bilder som Stortingets silhuett og henvisningen til Delacroix er brukt for å dra noen assosiasjoner til politikk og historiske hendelser. I reportasjens første del flytter jeg fokus fra person til person, for å synliggjøre at uansett om de er politifolk som holder vakt foran Stortinget eller babyer som blir båret i bæresele, er de mennesker som deltar i denne scenen. Det er et øyeblikk fylt av optimisme og glede, i sterk kontrast til følelsene av sorg og sinne ungdommene i reportasjen beskriver, både de som intervjues og de som siteres anonymt. I avslutningsscenen trekker jeg inn noen refleksjoner. Refleksjonene kommer som

assosiasjoner til observasjonene, men ikke bare det. De er også knyttet til fortellerens (min) person. Når jeg skriver noe så banalt som at jeg lurer på om jeg skal ha sushi eller taco til middag, er refleksjonen essayistisk, fordi jeg trekker inn et subjekt, bruker personlige erfaringer og gjør meg tanker som springer ut fra situasjonen (Bech-Karlsen, 2000, s. 133).

Det føles uvant å bruke meg selv på denne måten i en reportasje, men som Steensen skriver (2016, s. 160): «For å bli en god reportasjefjournalist må man tørre å skille seg ut. Da må man også tørre å vise seg fram i reportasjene man lager.» Hensikten med den personlige refleksjonen på slutten av ungdomsreportasjen er å vise at vi tilpasser oss klimatrusselen. Vi har, som Corner og Clark (2017, s. 8) skriver, «more than enough psychological tricks up our sleeves to procrastinate the problem away».

I motsetning til hva jeg hadde planlagt, gjengir jeg som sagt ikke så mye fra selve toppmøtet. Isteden gir jeg mot slutten plass til skolestreikerens fanesak: Norsk oljeleting og norske utslippskutt. Hessen skriver (2020, s. 31): «Det å heve sin stemme på klimaets vegne i dag er litt som å slå i bomull. Man møter ingen motstand, annet enn i kommentarfeltenes halvmørke, men etterlater heller ikke noe avtrykk.» Da tidligere NU-leder Gautes Eiterjord holdt foredrag på OsloMet 18. september 2019 sa han at for de norske skolestreikerne var det viktig å stille krav. Uten klare krav ville det være lettere for politikerne å overse bevegelsen.

Det er lett å rose ungdommene for deres engasjement. Skolestreikerne har fått mye ros, også fra medlemmer av regjeringen. Men til tross for rosen fortsetter den norske letevirkosomheten akkurat som før.

Handling sier mer enn ord. PS-et i reportasjen fungerer både som en «coda» for den fortellingen jeg har komponert, og som et «svar» i praksis fra politikerne til ungdommene.

6.3.2 utfordringer med unge kilder

«Listen to the kids» skriver Hertsgaard og Pope i artikkelen «The media are complacent while the world burns» (2019): De mener ingen snakker klarere nå enn Greta Thunberg, Alexandria Villaseñor og de andre tenåringene som har samlet hundretusenvise av mennesker i streiker over hele verden. Også Schäfer (2019) er overrasket over kraften og motet i ungdomsprotestene. Han mener ungdom er blitt undervurdert og ikke er tatt på alvor i klimadebatten, og at de i større grad må integreres i journalistikken. Men hvordan skal man snakke med ungdom om klimasaken? Og klarer mediene å respektere de unge? Jeg vil nå ta et skritt til siden og se reflektere litt rundt dette:

I journalistikken handler tolkningsrammer (framing) om å framheve noen aspekter av virkeligheten og marginalisere eller fjerne andre. Entman definerer det slik:

To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described. (Entman, 1993, s. 52)

Spørsmålet er: Blir tolkningsrammene annerledes når kildene er ungdom?

Svaret er etter mitt syn ja, det blir de ofte. Et eksempel er det sterke fokuset på skolefravær. I NRKs Debatten 14. mars 2019 (Solvang, 2019), som handlet om skolestreik, var fravær temaet i de første minuttene av sendingen. Jeg var i ferd med å bidra til denne tolkningsrammen selv: Mens jeg intervjuer de streikende ungdommene utenfor Stortinget til denne reportasjen, hører jeg meg selv spørre: «Får dere fravær på skolen?» Jeg hører straks hvor dumt spørsmålet lyder og ergrer meg over at jeg tankeløst bidrar til å opprettholde «fraværs»-rammen. For hva ville jeg sagt til streikende voksne? Jeg ville selvfølgelig stilt dem spørsmål om saken de streiket for, ikke om konsekvensene så lenge de var på et så bagatellmessig nivå.

Er det behovet for å moralisere som melder seg? Eller handler det om manglende respekt? Det finnes flere eksempler på at de unge opplevde å ikke bli respektert som likeverdige debattanter. I Et stykke ut i «Debatten» på NRK 14. mars 2019 (Solvang, 2019) stiller programleder Fredrik Solvang følgende spørsmål til ungdommene: «Opp med hånden de som var på utenlandsferie og tok fly i fjor. Hvem har blitt kjørt med bil istedenfor å reise kollektivt gå eller sykle, i løpet av det siste halve året?». En av jentene som svarer, sier at hun noen ganger tenker at det ikke er hennes feil. At kollektivtransporten er ikke godt nok utbygd der hun bor.

Samme typen spørsmål gjentar seg når en av de streikende ungdommene en uke senere er gjest i Dagsrevyen sammen med Ola Elvestuen, 22. mars 2019, samme dag som den første store skolestreiken (Bryn, 2019). NRKs Ingvild Bryn spør den 14 år gamle jenta hvor dypt engasjementet stikker hos de unge: «Mange unge reiser til Thailand, de reiser på sydenturer og London-turer. Tror du at ungdom er villige til å ofre moro og reiser for klimaet?»

«For det første: Hvem er det som bestiller de sydenferiene? Det er ikke oss. For det andre: Denne streiken går ikke ut på hva vi gjør som privatpersoner, men hvilke store endringer vi må få til i systemet», svarer 14-åringen blant annet. Hun er fullt ut i stand til å svare godt for seg. Men ville en voksen fått de samme spørsmålene? Det tror ikke jusprofessor Malcolm Langford og førsteamanuensis i historie, Eirinn Larsen, som kritiserer innslaget i en kronikk i Aftenposten:

Å stille kritiske spørsmål er selvfølgelig en del av mediens rolle. Men instinktivt å først sparke på barnas legitimitet som politiske aktører, og ikke deres ideer, er hersketeknikk...Denne moraliserende og latterliggjørende håndtering av nye stemmer har historien sett før. Da kvinner mobiliserte for retten til å stemme og stille til valg på slutten av 1800-tallet, ble de møtt med samme holdning. (Langford & Larsen, 2019)

Bryn svarer samme sted at hun står inne for spørsmålet om hvor mye de unge er villige til å ofre for klimasaken.

Historien om ungdommene er en heltefortelling. Det er en fortelling om hverdagsmennesker som bryr seg og som handler ut fra visjoner og besluttsomhet. Vi trenger å høre mange slike fortellinger, skriver Stoknes (2017, s. 194-195). Også Moser (2016, s. 354-356) trekker fram fortellinger om overbevisning, om folk som handler ut fra glede og visjoner, heltefortellinger om folk som overvinner motstand, fortellinger om samarbeid og fellesskap. Skolestreik-reportasjen er en slik fortelling. Det er først og fremst en fortelling om engasjement.

6.4 Å forklare det kompliserte

Vinteren og våren 2020 var iskanten en aktuell og mye omtalt mediesak i Norge. Ikke minst fordi det var en sak som splittet og kunne velte regjeringen (før Frp forlot den etter saken om den såkalte IS-kvinnen). Samtidig snakket jeg med flere som ga uttrykk for at de syntes det var vanskelig å forstå hva iskanten-saken egentlig handlet om.

Jeg «klødde i fingrene» etter å skrive om iskanten. For det første fordi den handlet om om norsk oljepolitikk. Denne saken var en anledning til å plukke fra hverandre den tidligere nevnte «store norske fortellingen» og synliggjøre hvor dypt miljøengasjementet faktisk stikker hos norske politikere. For det andre var det selve fortellingen: I mitt hode var den åpenbar. Det var, nok en gang, nøyaktig den samme fortellingen som Finger (2016) forteller: Isen trekker seg unna, ressurser åpenbarer seg, vi flytter etter for å utvinne disse ressursene, som når de blir brukt, vil føre til at prosessen eskalerer. Iskanten-saken er etter min mening et skoleeksempel på Fingers arktiske paradoks.

Saken om iskanten er både lokal og global (Bjørndal, 2020, s. 4). Lokalt handler den om risikoen for lokale utslipp i sårbare områder. Globalt handler den om hvor langt nord og i hvor lang tid framover Norge skal drive med petroleumsvirksomhet, når vi samtidig har forpliktet oss til utslippskutt gjennom Paris-avtalen. Fortellingen rommer to viktige historier

på en gang, og man kan si at den lokale historien ligger i frontdøra og den globale i bakgården.

6.4.1 Å bruke fortelling

Jo mer research jeg gjorde, jo mer følte jeg at iskanten-saken hadde flere elementer som minnet om et klassisk eventyr: En konkret fare som truer (oljeleting, risikoen for lokale utslipp og på sikt, globale oppvarming), et trehodet troll (regjeringen, oljedirektoratet og Frp), relativt gode hjelpere (deler av Stortinget, miljømyndighetene), og, mens jeg jobbet med researchen, et ukjent utfall. Men hvordan skulle jeg skrive den? Det grublet jeg lenge på.

I boka «A world without ice» skriver Henry Pollack (2010, s. 114): «Ice asks no questions, presents no arguments, reads no newspapers, listens to no debates. It is not burdened by ideology and carries no political baggage as it crosses the threshold from solid to liquid. It just melts. »

Is som ikke leser aviser eller deltar i debatter etterlater et besnærende bilde. Schäfer snakker om journalistikk hvor naturen ikke bare er en scene, men hovedpersonen. Det kan være et landskap, havet, et dyr. Eller, for eksempel, is. Den første ideen min var nettopp å skrive en fortelling hvor jeg lot isen være protagonist.

Men så dukket hoppekrepsen opp. Det skjedde da jeg gikk på et seminar i regi av Naturvernforbundet, hvor iskanten ble debattert av fagfolk og politikere. Der fikk jeg ideen til å gjøre hoppekrepsen til protagonist. Og da ga resten av fortellingen seg selv. Ideen var først å gjøre om denne politiske saken som en spenningsfortelling, knyttet til hva som blir utfallet. Språkbruken skulle være svært enkel. I åpningen bruker jeg språket og fokuset på hoppekrepsen på samme måte som om jeg skulle skrevet en barnefortelling. Likevel er ikke denne fortellingen først og fremst skrevet for barn. Skulle den vært det, måtte jeg fjernet ord som konsesjonsrunder, forvaltningsplan og isfrekvens, og inkludert mindre partipolitikk. Det ønsket jeg ikke å gjøre. Fra å åpne som en rendyrket barnefortelling, går den over i å bli en fortelling ment for voksne, men språket er fortsatt enkelt og formen er den samme.

Jeg diskuterte mye med meg selv om jeg burde valgt å skrive en rendyrket tekst for barn, eller en mer utpreget «voksen» fortelling. Kanskje er den hybride varianten et problem, fordi teksten blir for barnlig for voksne og for voksen for barn. Men jeg velger å ta sjansen på å gjøre det slik. Tittelen «Iskanten for dummies» er humoristisk og ment for å lokke voksne lesere, ikke barn. Mens undertittelen «Eventyret om hoppekrepsen, oljen og norsk politikk» er mer direkte rettet mot barn. Fortellingen kan etter min mening leses både av

(større) barn, ungdom og voksne, og den kan også egne seg for høytlesning for barn og voksne sammen. Jeg valgte å gjøre det slik, fordi det var denne fortellingen jeg ville skrive.

Fortellingen om hoppekrepsen er ikke en reportasje. Reportasjen forutsetter to ting: En reporter som bruker observasjon på stedet, og at observasjonene og reporterens nærvær på stedet kommer fram i teksten (Bech-Karlsen, 2000, s. 22). Ingen av delene er tilfelle her. Dette er en fortelling, som følger mønstrene som er skissert av Aristoteles og Greimas. Den har en begynnelse, midte og slutt, den har helter, motstandere og hjelpere. Iskantenfortellingen kan også analyseres etter den såkalte Hollywood-modellen (Steensen, 2016, s. 93). Den har et anslag (hoppekrepsen) og presentasjon (de andre dyrene som lever ved iskanten) utdyping (isen trekker seg nordover, iskantgrensen må fastsettes), opptrapping (regjeringen prøver å flytte iskantgrensen nordover i 2015), point of no return (Faglig Forum klarer ikke å komme med et felles råd), høydepunkt (politikerne må ta stilling til saken), og avslutning (utfall i regjering og Storting).

Er fortellingen om iskanten journalistikk? Jeg mener ja. Den er ikke fiksjon, den er bygget på fakta, både skriftlige og muntlige kilder. Iskantenfortellingen er i slekt med en sjanger som har fått økt oppmerksomhet av amerikanske medieforskere: kontekstuell eller forklarende journalistikk. Begrepet beskriver en sjanger der «målet er å forklare komplekse fenomener og sammenhenger for leserne på en lett forståelig måte, gjennom et enkelt språk, med fravær av vanskelige ord og begrep» (Mathisen, Sneve & Morlandstø, 2016, s. 16). På bakgrunn av dette vil jeg hevde at Iskantenfortellingen er journalistikk.

Derimot har ikke gjort noe forsøk på å være objektiv i denne fortellingen. Selv om alt er basert på fakta, og ulike politiske syn blir referert, er den farget av mitt syn på saken gjennom vinkling og oppbygging. Thore Roksvold (1997, s. 10) deler journalistikken i tre sjangre: nyhetsjournalistikk, kommentarjournalistikk og pregjournalistikk (reportasje- og featurejournalistikk). Iskantenfortellingen er ikke en reportasje og ikke nyhetsjournalistikk. Derimot mener jeg at den kan plasseres i boksen for kommentarjournalistikk.

Kommentarjournalistikken skal reise debatt, påvirke opinionen og bidra til meningsdanning (Mathisen et al., 2016, s. 17-18). I Vær Varsom-plakatens punkt 4.2 heter det at man skal gjøre klart «hva som er faktiske opplysninger og hva som er kommentarer». Men det er også mulig å skrive reportasjer som farges av journalistenes mening. I en featurereportasje er det rom for å være personlig. En kanskje enda mer subjektiv sjanger er kommentasjonen. Et eksempel er Bergens Tidendes «Asylbarna», som fikk SKUP-diplom i 2015, og som avisen selv karakteriserer som en kommentasjon eller kommentar-reportasje (Røssum, Gudbrandsen, Gillesvik, Åkernes, Eidsvik, 2015, s. 7). Den kombinerer elementer

fra reportasje og kommentar. I «Iskanten for dummies» kombinerer jeg elementer fra fortelling og kommentar. Kanskje man kan kalle den en kommentar-fortelling.

6.4.2 Aktualitet

Bech-Karlsen skiller mellom tre typer reportasjer: Dagsaktuell nyhetsreportasje, tidsaktuell reportasje knyttet til aktuelle emner i tiden, og tidløs reportasje av mer eksistensiell karakter (2000, s. 16). Ingen av mine praktiske arbeider er fullstendig tidløse, de fleste befinner seg i den tidsaktuelle gruppen. Både ungdomsreportasjen og arkeologisaken er knyttet til dagsaktuelle hendelser, men de kan vinkles om til å bli mer tidløse, noe jeg mener å ha gjort.

«Iskanten»-fortellingen (selv om den ikke er en reportasje) er derimot særlig sterkt knyttet til vinteren og våren 2020, og med en tidsramme på et år for arbeidet med denne masteroppgaven sier det seg selv at det skjer en politisk utvikling i en slik sak både under og etter arbeidet. Jeg skrev opprinnelig fortellingen ferdig før avgjørelsen falt i Stortinget i juni 2020, og ideelt sett ville jeg gjerne fått saken publisert *før* behandlingen i Stortinget, mens det ennå knyttet seg spenning til utfallet. I stedet valgte jeg å skrive en ny avslutning etter at det ble klart hva resultatet ble. Dette endret selvfølgelig fortellingens karakter, men jeg mener at den har sin verdi som kontekstuell eller forklarende journalistikk, også etter at forvaltningsplanen for Barentshavet er vedtatt.

Iskanten-problematikken kommer ikke til å forsvinne.

6.5 Essay

Klimajournalistikk er noe som opptar mange, også utenfor mediebransjen, og temaet har de siste årene jevnlig blitt diskutert i mediene. Blant annet har NRK tatt det opp en rekke ganger i P2-programmer som Ekko, Verdibørsen og Kurér. The Guardian fikk mye oppmerksomhet i mediene da de la om språkbruken i 2019 (Guardian, 2019, 16. oktober). Ideen bak essayet «Fra brøytekanter til iskant» var å ta opp temaet klimajournalistikk, og å bruke erfaringene fra arbeidet med masteroppgaven. Jeg ønsket å dele et utvalg av de refleksjonene og vurderingene jeg har gjort, men på en mer folkelig og mindre akademisk måte. Målet var å gi et innblikk i hva klimajournalistikk er, har vært og kan være, og å reflektere over hvilke verktøy vi har til rådighet. Jeg valgte å skrive denne artikkelen som et essay.

Det har vært vanlig å skille mellom personlige og formale essays, bygget på tradisjonene fra henholdsvis Montaigne og Bacon. Men et essay er alltid mer eller mindre personlig, hvis ikke er det ikke et essay, skriver Bech-Karlsen (2003). Han trekker fram personlig erfaring, fortelling og refleksjon er viktige elementer i et essay, og beskriver

essaysjangeren som en «sammensatt og personlig prosaform, der refleksjon over erfaring bærer teksten» (2003, s. 19). Essayet bør ha både faglig innhold og litterære kvaliteter, det er dialogisk i formen og inviterer gjerne leseren til samtale. Men sannheten er kompleks, og essayet er ikke på jakt etter noen entydig sannhet. «Essayet undersøker sitt emne ved å sirkle rundt det og hogge inn på det fra mange sider» skriver Bech-Karlsen (2003, s. 25).

Essay-formen passer etter min mening svært godt til artikkelen jeg ønsket å skrive om klimajournalistikk. Formen gir en mulighet til å reflektere rundt egne erfaringer, og å kombinere faglig innhold med litterære virkemidler. Min fortelling er personlig, samtidig som den tar for seg noe allment. Den omhandler en prosess, gir anledning til å tvile, stille spørsmål og diskutere, den angriper temaet fra flere vinkler, og den er uten klare svar.

For å skape en klar ramme stiller jeg i begynnelsen av essayet noen spørsmål om hva som er god praksis i klimajournalistikken, spørsmål jeg reflekterer rundt og forsøker å svare på. Deretter følger jeg flere tråder parallelt. Jeg forsøker å bevege meg mellom det personlige og det faglige, mellom erfaring og refleksjon, og å binde det sammen gjennom fortelling.

En av trådene jeg følger er undersøkelsen av god praksis. Her benytter jeg meg blant annet av elementer fra «god praksis»-analysen jeg laget i mitt vitass-prosjekt, som er kort beskrevet i innledningen til masteroppgaven. I essayet reflekterer jeg løst rundt de ti punktene i den verktøylisten jeg lagde i vit.ass.-prosjektet. En annen tråd i essayet er skriveprosessen knyttet til et av de praktiske arbeidene i masteroppgaven. Jeg valgte å fortelle om arbeidet med «Iskanten for dummies», både fordi det inneholder en konkret fortelling om ideutvikling og skriveprosess, og fordi det gir anledning til flere interessante refleksjoner: Om hvordan jeg brukte Fingers arktiske paradoks som utgangspunkt for ideen. Om hvordan man kan bygge opp fortellinger på bakgrunn av tall og politiske prosesser. Og om hvordan dette arbeidet reiser spørsmål om objektivitet. Alt sammen sentrale spørsmål i min masteroppgave.

Montaigne tok gjerne utgangspunkt i sine private erfaringer, og løftet dem opp på et nivå hvor de blir allmenngyldige. I tillegg til fortellingen om skriveprosessen, gjengir jeg små fortellinger om min familie, og om lokalt vær og lokal snømangel. Alt sammen er hverdagslige scener fra mitt eget liv, kanskje ikke av stor offentlig interesse, men de tjener som utgangspunkt for refleksjoner om klima og klimajournalistikk. I et essay bruker man det partikulære, den konkrete erfaringen, som utgangspunkt for det universelle, det som har allmenn gyldighet. Slik møtes erfaring og refleksjon. «Uten det personlig søkende utgangspunktet blir essayet til forveksling likt andre faglige vitenskapelige artikler», skriver Bech-Karlsen og tilføyer: «Du må våge å stole på deg selv og din egen stemme» (2003, s. 32).

Med essayet håper jeg å kunne inspirere. Jeg skriver om en journalist og hennes refleksjoner rundt god praksis, men kunne kanskje like gjerne skrevet om en yrkessjåfør, en lege eller lærer? Mange yrkesgrupper kunne hatt godt av å reflektere rundt egen praksis knyttet til klima og bærekraft.

Essay betyr forsøk, og mitt essay handler om å forsøke. Noe svar med to streker under har jeg ikke. I likhet med en reportasje, er essayet best når det stiller viktige spørsmål, når det er underveis, og dårligst når det tror det kan gi endelige svar (Bech-Karlsen, 2000, s. 124).

6.6 Oppsummering av fortellergrep

Hvilke ulike fortellergrep vil jeg bruke i klimajournalistikken? Det var det første spørsmålet jeg stilte i min problemstilling. Etter å ha analysert alle de fem praktiske arbeidene mine med utgangspunkt i dette spørsmålet, skal jeg avslutte dette kapitlet med å helt kort oppsummere hvilke sjangre, fortellergrep, stilgrep og virkemidler jeg har brukt:

Reportasje: Observasjon som metode. Vise, fortelle og reflektere, få stoffet til å leve.

Frontdør/bakgård: Plassere en fortelling i frontdøra og ha klima som en annen og større dimensjon i bakgården.

Fortelling: Strukturere virkeligheten som en fortelling med setting, plott, begynnelse, midte, slutt, protagonister og antagonister.

Nature writing, en presis, subjektiv, poetisk og essayistisk beskrivelse av naturen. La naturen spille en (hoved-)rolle.

Litterære og språklige virkemidler som alliterasjon, detaljer, symboler, visualisering.

Refleksjoner: Ikke bare vise og fortelle, men også reflektere.

Bruke følelser for å skape nærhet og engasjement.

Bruke engasjement, fortelle heltehistorier om folk som kjemper sammen for en sak.

Forklare det kompliserte ved å bruke fortelling og et enkelt språk.

Menneskeliggjøring av forskning og konsekvenser.

Være personlig, bruke meg selv og mine erfaringer som utgangspunkt for refleksjon.

Corner og Clark mener at kreativitet og fantasi er en avgjørende ressurs i formidlingen av klimakrisen (2017, s. 78). Nettopp derfor har jeg forsøkt å mobilisere egen kreativitet i dette arbeidet. Jeg har prøvd å angripe temaet klima fra ulike vinkler, å eksperimentere og ta noen sjanser, å bevege meg ut av den rammen som Jo Bech-Karlsen kaller *modus operandi* (2000, s. 125) – en slags «slik gjør vi det her hos oss»-modell for hvordan saker skal skrives, som sitter i ryggmargen på mange journalister. Jeg forsøkte å utfordre min egen *modus operandi*.

Mens jeg i mitt vanlige nyhetsspråk har vært opptatt av å *skrelle av* for å skrive enkelt og tydelig, har jeg noen steder tillatt meg å *legge til*, å bruke meg selv, å reflektere, men også å overlate noen refleksjoner til leseren.

Vi lever i usikre tider. Jeg har latt alle mine fem praktiske arbeider ha en ganske åpen slutt, eller snarere en slutt som åpner opp mot det som skal komme. Avslutningene peker mot fortsettelsen, mot usikkerhet, uvisshet, handling eller håp:

Som at vi når marsjhøyde og setter kursen mot lyset. At temperaturene stiger. At alt bare fortsetter slik det pleier, enten man vil det eller ei. At det har gått bra så langt, og det går jo an å håpe, hvis man skal tenke på framtida, at kanskje det fortsetter slik. At vi er de siste journalistene som kan gjøre noe med dette, klokka er snart tolv.

7 Diskusjon om virkemidler og engasjement

Så langt i masteroppgaven har jeg diskutert hvilke ulike fortellergrep jeg har brukt i min klimajournalistikk, for å svare på det første spørsmålet i min problemstilling. Jeg vil nå ta med erfaringene fra mitt reportasjearbeid og min analyse inn i en drøfting hvor jeg forsøker å svare på problemstillingens andre del: *Hvordan kan en slik journalistikk bidra til å skape engasjement hos publikum?* For å belyse dette vil jeg trekke inn relevant teori. I denne diskusjonen kommer jeg ikke til å begrense til å handle om rene fortellergrep, jeg vil også om hva som skjer når journalistikken når fram til publikum.

Hva vanlige folk mener om klima, betyr noe. Publikums engasjement danner grunnlaget for både teknologisk, politisk og økonomisk utvikling i samfunnet, og først når klimaproblemet er kollektivt internalisert i befolkningen kan vi forvente en stabil klimapolitikk, uavhengig av hvilken vei den politiske vinden blåser. Uten folkelig oppslutning er klimapolitikken et korthus, mener Corner & Clark (2017, s. 12).

7.1 Medienes påvirkning

Men hvor mye betyr medieomtalen for hva folk tenker og mener? I hvilken grad blir publikum påvirket av medieinnholdet? Sosiologen Paul Lazarsfeld og hans kolleger fant at ved det amerikanske presidentvalget i 1940 lot de fleste velgerne seg i liten grad påvirke av mediedekningen av valgkampen. De ble derimot mer påvirket av andre personer, som gjerne hadde et høyt medieforbruk, såkalte «opinionsledere». Lazarsfelds hypotese var derfor at mediene formidler ideer til opinionslederne, som så formidler dem videre til resten av publikum. Denne hypotesen har fått navnet *tostegshypotesen*, og er utgangspunkt for et syn på

mediene som avmektige: Det er opinionslederne som legger føringene, mediene er bare en bidragsyter (Lazarsfeld, Berelson & Gaudet, 1944).

Synet på mediene som avmektige blir avvist av blant andre McCombs og Shaw (1972), i deres teori om medienes dagsordenfunksjon (agendasetting): De hevder at det er en klar sammenheng mellom sakene mediene er opptatt av og det publikum er opptatt av. Saker som mediene vektlegger, blir ansett som viktigere enn de sakene som får lite omtale. Dette innebærer at selv om mediene ikke bestemmer *hva* publikum skal mene om en sak, er de med på å påvirke *hva folk skal mene noe om* (McCombs & Shaw, 1972).

Noelle-Neumanns teori (1974) om taushetsspiralen utfordrer også teorien om medienes avmektighet: Hun hevder at hvis publikum oppfatter at deres syn er i mindretall i mediene, er det mindre sannsynlig at de vil gi uttrykk for sitt syn. Folks iboende isolasjonsfrykt fører til at holdninger som formidles av mediene får økt støtte, mens avvikende holdninger får tilsvarende begrenset støtte.

Spørsmålet er om teorien om taushetsspiralen fortsatt har noen gyldighet i dagens multimediale samfunn. I dag mer enn noen gang har folk anledning til å velge sin informasjon og fritt oppsøke ekkokamre hvor de får bekreftet sine respektive politiske syn. Denne selektive mediebruken bidrar til å fragmentere publikum, og til utvanne autoriteten til forskning og politikk (Hulme, 2009, s. 224) og ikke minst, til å svekke medienes makt.

I en studie av nordmenns holdninger til klimaendringer, fant Austgulen (2012) at til tross for at mediene dominerte som informasjonskilder om klima, oppga 42 prosent at respondentene at alvorlighetsgraden var overdrevet i mediene. Respondentene oppga at sosiale medier og «uttalte klimaskeptikere» var minst like viktige som kilder til informasjon om klima (Austgulen, 2012, s. 9). Da er vi tilbake til å snakke om medienes avmektighet.

7.2 Knapphetsmodellen

Klimakommunikasjonen har i stor grad vært praktisert etter prinsippene til en informasjonsknapphetsmodell (deficit model). Modellen bygger på antagelsen om at manglende kunnskap fører til manglende interesse eller oppslutning om en sak (Corner & Clark, 2017, s. 40, Gunster, 2017a, s. 49, Hulme, 2009, s. 217). En slik modell forutsetter at kunnskap vil føre til handling, at alt man trenger å gjøre er å tette hullene i kunnskapen, at hvis folk bare vil forstå, så vil alt løse seg. Det har vært nok av feilslåtte informasjonskampanjer, og strategien har vært å pøse på med mer av det samme, flere bilder av isbjørner, flere skremmende rapporter. En slik modell er ikke bare inadekvat og utilstrekkelig (Hulme, 2009, s. 219). En mer radikal tolkning er at slike kampanjer er nyttige

for dem som har politiske og økonomiske interesser i å opprettholde det karbonkrevende samfunnet, og at kampanjene er noe man gjemmer seg bak for å fortsette med *business as usual* (Gunster, 2017a, s. 50).

I mange industrialiserte land er bevisstheten høy, men bekymringen liten. En forskningsgruppe på Yale University fant at publikums bekymring for klimaet varierte mest blant de som var mest opplyste. De som hadde kunnskaper om klimaforskning og likevel avviste den, var de minst bekymrede (Corner & Clark, 2017, s. 41, Hulme 2009, s. 218).

Austgulen og Stø (2013, s. 145) fant at «en betydelig andel av den norske befolkningen kan karakteriseres som klimaskeptiske i den forstand at de er usikre på klimaendringenes alvorlighetsgrad og konsekvenser». Opp mot 40 prosent av respondentene i deres undersøkelse hadde klimaskeptiske holdninger. Norgaard (2011, s. 9-10) skriver om fornektelse, ikke bare på individuelt nivå. Hun bruker begrepet «socially organized denial» om prosessen hvor individer kollektivt distanserer seg fra informasjon gjennom sosiale og kulturelle normer. Norgaard trekker fram oljens rolle for Norges økonomi og velstand som en viktig årsak til at motsetningen mellom kunnskap og handling er spesielt sterk i Norge. Følelsen av skyld og maktesløshet må sees i lys av at vi har tjent oss rike på olje. Vi føler på det Leon Festinger (1957) kaller *kognitiv dissonans*: Ubehaget som oppleves når to motstridende oppfatninger kolliderer. Vi vet hva som er best for planeten, men vi handler ikke deretter (Eide & Hahn, 2017, s. 236).

7.3 Barrierer

Knapphetsmodellen bygger på et utdatert og forenklet syn på klimakommunikasjon som en lineær, enveis prosess, hvor en flom av data fra forskerne viderefremmes av media til et uinformert publikum (Corner & Clark, 2017, s. 40, Eide, 2017, s. 34, Hulme, 2009, s. 218). I dette synet på forskningsformidling ligger at man transporterer noe fra et sted til et annet, og at publikum er tomme mottakere. Men det er for enkelt å tenke at folk mangler informasjon og forståelse om klima, og at hvis kunnskapshullene bare blir fylt, vil det føre til handling. Hvordan man omsetter forståelse og bekymring til praktisk handling er også viktig å adressere, sier Moser (2010, s. 37). Informasjonsknapphetsmodellen er forenklet og naiv. Det er en myte at informasjon fører til forståelse som fører til bekymring som fører til handling, og det finnes barrierer mot engasjement som ikke bare handler om kunnskap (Gunster, 2017a, s. 50, Hulme, 2009, s. 215).

Irene Lorenzoni undersøkte i 2007 barrierene mot engasjement i klimasaken i den britiske befolkningen. Manglende kunnskap og lite tilgang på god informasjon var ganske

riktig en barriere, men det fantes også en rekke barrierer som har å gjøre med hvordan man oppfatter informasjonen på et bredere plan (Lorenzoni, Nichol森-Cole, Whitmarsh, 2007, s. 450-451). På individuelt nivå kan barrierene være at man ikke har tillit til kildene for informasjonen, at man selv mener man er uten ansvar for problemet, at man har tillit til at teknologien skal ordne opp, eller at andre saker tar opp engasjementet. Det kan være manglende vilje til å endre livsstil, fatalisme (klimaendringer vil skje uansett) eller at man mangler tro på egne evner til å bidra (dråpen i havet). På samfunnsnivå kan det handle om at man ikke har tillit til myndighetenes evne til å løse problemene, at man mangler tro på sine medborgere (hvorfor skal jeg gjøre noe når ingen andre gjør det). Eller det kan skyldes manglende tilgjengelig system for endret livsstil, som tilgang på kollektivtransport, fornybar energi og eller billig økologisk mat. Det kan også handle om en CO2-krevende livsstil som er forankret i sosiale normer eller at man ikke identifiserer seg med «grønne» verdier, og at man er en del av et system man ikke direkte har valgt. Som Stoknes skriver:

Jeg skapte ikke vår kulturs ganske absurde tekno-økonomiske system. Du gjorde det heller ikke. Men vi kan ikke bare melde oss ut, samme hvor mye vi måtte ønske... Vi tvinges til kontinuerlig dissonans ved å vite om maskinens langsomme, strukturelle vold og samtidig måtte leve i den. I det vi gradvis tilpasser oss til å like og til og med elske den – med alle de fantastiske frynsegodene. (Stoknes, 2017, s. 132)

Stoknes (2017, s. 123-124) beskriver fem psykologiske barrierer mot klimahandling. Han kaller dem distanse, dommedag, dissonans, benektelse og identitet. De går kort fortalt ut på følgende:

Distanse: Vi opplever klimasaken som fjern, både i tid og geografisk avstand.

Dommedag: Klimakrisen skaper frykt og hjelpeløshet. Vi har dessuten hørt budskapet så mange ganger at vi er blitt immune.

Dissonans: Vi vet at vår livsstil innebærer bruk av fossil energi, men fortsetter likevel, mens vi tviler og bagatelliserer det vi gjør.

Benektelse: Springer ut fra selvforsvar. Ved å benekte, forsvarer vi oss mot «eliten» som tror de vet bedre enn oss.

Identitet: Vi filtrerer nyheter gjennom vår politiske, yrkesmessige og kulturelle identitet. Identiteten vår overstyrer fakta.

Forsvarsbarrierene kan bli aktivert av kommunikasjon som er både pro- og anti-klimahandling. Stoknes mener likevel at vi kan bevege oss rundt barrierene. En av strategiene

han peker på, er å bruke kraften fra fortelling. «Nye fortellinger som vi ønsker å identifisere oss med, kan få oss til å vurdere de vitenskapelige faktaene på nytt. Disse fortellingene tilbyr en vei utenom barrierene», sier han (Stoknes, 2017, s. 216-217).

7.4 Fortellerteknikker

Bruk av fortelling er en sentral strategi og trekkes fram av mange forskere innenfor klimakommunikasjon og -journalistikk, slik jeg redegjorde for i kapitel 4.

Robert Hackett er blant dem som mener at gode fortellerteknikker kan bringe saker med lav nyhetsverdi nærmere publikum (Hackett, 2017b, s. 99). Shane Gunster mener at en mer kreativ, ambisiøs og eksperimentell tilnærming til klimakommunikasjon kan skape dypere former for engasjement (Gunster, 2017a, s. 51).

I sin analyse av «best practice»-litteraturen for klimajournalistikk trekker Bourassa (2013, s. 50-51) under punktet om *storytelling methods* fram viktigheten av å trekke inn mennesker i fortellingene. Å bruke «virkelige mennesker» istedenfor ekspertkilder vil gjøre det lettere for publikum å knytte klimaforskningen til sitt dagligliv. Det er akkurat det samme som Eide & Hahn (2017, s. 237) skriver om god praksis: Viktigheten av å rapportere fra situasjonen «on the ground» og «connecting the dots»: knytte klimaforskningen til folks daglige erfaringer.

Jeg har, som beskrevet i forrige kapitel, laget fortellinger med plott og handling, spenning og følelser. Jeg har lagt vekt på å bruke «virkelige mennesker» i flere av mine reportasjer. Jeg har brukt språket, rapportert fra grasrota, og forsøkt å vise sammenhengen. Men hva kan disse fortellingene bidra med, utover forsøket på å lage noe av kvalitet, som kan fange oppmerksomheten og holde på leseren?

Ingen av mine fortellinger peker direkte på løsninger. Ingen gir noe svar på hva som skal gjøres for å løse klimakrisen. Så hva kan egentlig slike fortellinger bidra med?

7.5 Bort fra tallene

De kan for det første bidra til å trekke klimasaken vekk fra tallene. Corner og Clark (2017, s. 33-35) mener klimakommunikasjonen må bort fra det store fokuset på tall.

Klimaforskningen benytter et målesystem som også har hatt stor effekt på hvordan klimasaken omtales. Et eksempel er måleenheten ppm (parts per million), som måler konsentrasjonen av CO₂ i atmosfæren. I juli 2020 er vi oppe i over 414 ppm, et tall som sier oss lite hvis det ikke blir satt i en sammenheng.

CO₂-konsentrasjonen måles på Mauna Loa-observatoriet på Hawaii, hvor Charles Keeling startet arbeidet med å måle den i 1958. Konsentrasjonen av CO₂ i atmosfæren er nå den høyeste på flere millioner år, og den stiger raskere enn noen gang. Før den industrielle revolusjon var CO₂-konsentrasjonen på cirka 280 ppm. I 2013 passerte vi for første gang 400 ppm. På 1960-tallet økte konsentrasjonen av CO₂ med 1 ppm per år. På 70-tallet var økningen cirka 1,2 ppm årlig. Fra 2000 til 2010 økte konsentrasjonen med 2 ppm. De siste årene har veksten vært på nesten 2,5 ppm årlig (Energi og klima, 2020). Tallene er alarmerende, og de har vært brukt i klimakommunikasjon, men Corner og Clark spør om det egentlig har vært til hjelp eller til hinder for kommunikasjonen (2017, s. 36).

Mer kjent, og kanskje mer forståelig, er 1,5- og 2-gradersmålet fra Parisavtalen: Målet er at gjennomsnittstemperaturen ikke skal stige mer enn to grader, og helst ikke mer enn 1,5. To grader representerer en grense for å nå irreversible og farlige vippepunkter i den globale oppvarmingen. Men er to-tallet egentlig lettere å forstå? En temperaturøkning på to grader høres jo slett ikke så mye ut, hvis publikum ser det i sammenheng med daglige, lokale værendringer. Det kan være vanskelig å forstå dramatikken i disse to gradene, og Corner og Clark mener derfor at økning av global gjennomsnittstemperatur ikke er et meningsfullt utgangspunkt for å skape engasjement (2017, s. 37).

Iskanten-saken er et eksempel på en fortelling som har sitt utgangspunkt i tall. I WWFs rapport blir striden om iskantsonen og forskjellen på de faglige rådene forklart:

0,5 % isfrekvens vil si at i minst 3,6 timer i alle april mellom 1988-2017 har det vært >15% isdekke i et gitt 25km² område, og tilsvarer så godt som iskantsonens maksimale observerte utstrekning de siste 30 år. 30 % isfrekvens vil si at i minimum 9 av dagene i april mellom 1988-2017, har det vært >15% isdekke i et gitt 25km² område. (Boisen & Bjartnes, 2019, s. 7)

Det er ikke gitt at man kan gjøre dette kjernes spørsmålet om til en fortelling. Men her mener jeg at jeg har vist at det er mulig, og at en slik type fortelling kan bidra til å forklare noe på en mindre teknisk og mer engasjerende måte, og gjøre det kompliserte tilgjengelig for de fleste.

7.6 Å snakke til verdier

Å ha rett er ikke det samme som å være overbevisende. God kommunikasjon er ikke et spørsmål om å finne den rette grafikken eller statistikken. Tall snakker ikke til folks

erfaringsverden, skriver Corner og Clark (2017, s. 41). De mener det trengs et skifte i kommunikasjonen: Istedenfor å gå fra tallene og ned, bør den gå fra verdiene og opp.

Visse typer verdier er assosiert med engasjement for klima: Egalitære verdier som fokuserer på likeverd framfor hierarki, fellesskap framfor individ. Av samme grunn har den politiske høyresiden tradisjonelt stilt seg mer eller mindre avvisende til klimakrisen, ikke minst i engelsktalende land, hvor motstanden mot klimahandling og den politiske polariseringen har vært sterkere enn andre steder (Moser, 2016, s. 360). Painter og Ashe (2012) sammenlignet klimadekningen i seks land og fant at såkalte klimaskeptikere fikk langt mer spillerom i mediene i USA og Storbritannia enn i Brasil, Kina, Frankrike og India. Amerikanske aviser hadde den desidert høyeste andelen skeptikere blant kildene, og omfanget hang nøye med avisenes politiske ståsted.

Men Corner og Clark påpeker at ikke alle konservative verdier kolliderer med et klimaengasjement. De mener det finnes måter å kommunisere klima på som ikke utfordrer eller truer disse verdiene, men at klimakommunikasjonen har mislyktes i å engasjere denne store, globale gruppen, noe som har vært et feilgrep (2017, s. 45). Ikke fordi man skal forsøke å endre folks verdier, men fordi det er et mål å utvide og mangfoldiggjøre klimaengasjementet slik at folk med ulike verdisyn får eierskap til det.

Kunnskapsnivået hos den enkelte er som nevnt ikke avgjørende for hva man mener om klimakrisen. Det er heller ikke avgjørende for hva man mener politisk. Det som derimot kan bety noe for folks holdninger, er hvem som forteller den beste historien. Corner og Clark trekker fram konflikten om vindparker. Er fortellingen om vindkraftutbygging en fortelling om en framtid med grønn energi, eller handler det om økonomiske interesser på bekostning av urørt natur og biologisk mangfold? Nøkkelen er uansett å fortelle den beste og mest overbevisende historien, skriver Corner og Clark. Organisasjonen deres, Climate Outreach, har utviklet et program for å teste ut ulike klimafortellinger for å engasjere den politiske høyresiden. Målet er å kartlegge konservative verdier som overlapper med å ta ansvar for klimaet. De fant at verdier som grønn og urørt natur, trygghet og sikkerhet appellerer til denne gruppen. Mens et budskap om ambisiøse klimatiltak kanskje appellerer til venstresiden, vil budskap om en trygg framtid, sikkerhet, risikohåndtering, forurensning og urørt natur kunne appellere til den politiske høyresiden (Corner & Clark, 2017, s. 60-63). Dette er saker som det utmerket godt går an å lage klimajournalistikk om. «Laboratorium»-reportasjen berører for eksempel forskning, turisme, kirke og sårbar natur, temaer som bør kunne appellere bredt.

I en studie sammenlignet Jones og Song (2014) informasjon om klimaendringer som ble gitt i form av fortellinger som var tilpasset verdiene i ulike grupper, med informasjon som

ble gitt i form av en liste. De fant at informasjonen nådde best gjennom når den ble presentert i en fortelling som samsvarer med de kulturelle verdiene til mottakerne. Hvis verdiene i fortellingen ikke stemte overens med mottakernes verdier kunne informasjonen like gjerne bli presentert i listeforamt, effekten var omtrent den samme.

«Most people have not yet heard a story about climate change that sounds like it was written for them, in a language that connects with their interests, values or identity», skriver Corner og Clark (2017, s. 9). De mener derfor at klimabudskapet i økende grad må rammes inn slik at det snakker til disse verdiene. Å snakke til verdier og verdensbilder folk har, og å flette klimasaken inn i en fortelling som høres ut som den er skrevet nettopp for dem, mener Corner og Clark kan knekke koden for publikumsengasjement. Det kan gjøres ved å bruke språk, verdier og fortellinger som ulike grupper kan engasjere seg i. Den tradisjonelle fortellingen om klima har bidratt til polarisering mellom høyre- og venstresiden. Men det finnes saker om miljø som henvender seg like mye til folk med ulike politiske syn, som reportasjer om at spiselig mat blir kastet og destruert (Corner & Clark, 2017, s. 66).

Urørt natur har ingen politisk farge. Et bilde av Svalbard som et sted som er unikt, spennende, verdifullt og sårbart for endringer, kan være en verdi som kan appellere til folk med ulike politiske og verdimeslige holdninger. Truet natur formidlet gjennom bilder av isbjørn og smeltende isbreer har vi sett før. Det er et språk som trekker klimaendringene vekk fra hverdagen vår. I stedet har jeg i «Laboratorium i lys og mørke» forsøkt å veve naturen på Svalbard inn i en fortelling som også handler om samfunnet og menneskene der. Følelsen av å være et lite menneske i en voldsom natur er ganske universell. I tillegg bruker jeg forskningen til å prøve å si noe om samfunnet vi lever i. Å skrive om forskning er ikke nødvendigvis upolitisk, men generelt er forskning et tema som kan appellere til folk uavhengig av verdisynt.

Arkeologi har heller ingen politisk farge, det er ikke et tema som «eies» av den politiske høyre- eller venstresiden. Historien om hvalfangerne på 1600-tallet gjør heller ikke det. Den er vår felles forhistorie og snakker til oss alle. Hensikten med å bruke klima i bakgården og en annen fortelling i frontdøra er å lokke folk inn. I arkeologisaken bruker jeg en spennende fortelling med plott og følelser for å lokke lesere, og gjøre dem engasjert, uavhengig av det de måtte ha av politiske preferanser, og uavhengig av om de er engasjert i klimasaken eller ikke. Om fortellingen vil få dem til å endre sitt syn, er en annen sak. Isolert sett er det selvsagt lite sannsynlig. Men man må bruke språk, verdier og fortellinger for å starte en samtale, sier Corner og Clark (2017, s. 60). Det er første skritt for å bygge engasjement: Å snakke til verdier og verdensbilder folk har, og veve klimasaken inn i en fortelling som høres ut som den er skrevet for dem.

7.7 Snakke til de allerede engasjerte

Shane Gunster, canadisk professor i kommunikasjon, er av en helt annen oppfatning. Han mener man ikke skal kaste bort ressursene på folk som avviser eller benekter klimakrisen (2017a, s. 54). I tradisjonell journalistikk går man ut fra at publikum er interessert i det man formidler, skriver Gunster. Publikum oppfattes som en abstrakt gruppe, homogen og rasjonell, i kontrast til det virkelige publikum, som ofte er dypt splittet i synet på klima. Dette gjelder, som nevnt, ikke minst i engelsktalende land. Avvising av klimakrisen er dypt forankret i grupper som hele tiden får sitt syn forsterket i ekkokamre på internett, gjerne i form av «alternative medier» og nettsteder, Facebook-grupper og kommentarfelt. I likhet med Stoknes peker Gunster på at ideologi, kultur, identitet og verdier filtrerer synet vårt på klimaendringer. Hvordan skal journalistikken forholde seg til dette? Corner og Clark (2017, s. 55) mener som sagt at man må finne temaer som appellerer til ulike grupper og på tvers av dem, og for eksempel skrive om energi, helse, økonomi og unngå klima-ordet. Schäfer vil bruke andre historier i frontdøra og klima i bakgården. Men Gunster mener det kan være bortkastet bruk av knappe ressurser å henvende seg til folk som er «uninformed, apathetical or sceptical» (Gunster, 2017a, s. 55), og at hvis man gjør det, står man i fare for en gjentakelse av informasjonsknapphetsmodellen: å repetere budskapet for døve ører. I stedet mener han at journalistikken må prioritere de publikumsgruppene som allerede er engasjert.

Forskere på Yale University har siden 2008 foretatt meningsmålinger om klima blant amerikanere, og de deler det amerikanske publikummet i seks grupper: «Alarmed, concerned, cautious, disengaged, doubtful, dismissive», også kjent som Global Warming's Six Americas. I november 2019 var 31 prosent av amerikanere skremt, 26 prosent var bekymret, 16 prosent var oppmerksomme, 7 prosent var uengasjerte, 10 prosent var tvilende og 10 prosent var avvisende. For første gang siden målingene startet i 2008 utgjør de skremte (alarmed) den største gruppen (Goldberg, Gustafson, Rosenthal, Kotcher, Maibach & Leiserowitz, 2020).

De som er oppmerksomme, uengasjerte, tvilende eller avvisende er ikke spesielt interesserte i klimajournalistikk, mener Gunster. De skremte og bekymrede er allerede informert, og i stedet for *mer* informasjon om årsaker og konsekvenser trenger de *løsninger*. De ønsker informasjon om handling, og de vil først og fremst ha kunnskap om politisk handling, framfor handling knyttet til forbruk og livsstil, ifølge Gunster (2017a, s. 57). Disse to gruppene, «alarmed» og «concerned», som i november 2019 utgjorde 57 prosent av den amerikanske befolkningen, representerer et mulig vippepunkt i publikumsengasjement. For selv blant dem som hører hjemme blant de alarmerte/skremte er ikke politisk handling den rådende normen. Disse gruppene er villige til å delta i politisk aktivisme, men de er både

usikre på effekten av det og på hvilke muligheter de selv har for å delta. Gunster beskriver et «values-action gap» – et sprik mellom ønsket om kollektiv, politisk handling og den praktiske kunnskapen om hvordan man overfører et slikt ønske til praksis.

Publikum trenger å informeres om de mange mulighetene for politisk deltagelse og sivilt engasjement som er knyttet til klimasaken, og Gunster mener klimajournalistikken må henvende seg til dem som allerede er bekymret og skremt. Dette er publikum som ikke bare søker informasjon om årsaker, konsekvenser og løsninger, men som framfor alt vil ha ideer, kunnskap, inspirasjon og fortellinger om hvordan de kan være med å påvirke og forandre (2017a, s 59).

Skolestreik-reportasjen er en slik historie. Den inneholder ideer, kunnskap og inspirasjon knyttet til aktivisme. Den handler om hvordan det faktisk er mulig for enkeltpersoner å bety noe. Hvordan én stemme kan bli til mange. Både om hvordan Greta Thunbergs ene stemme skapte en global bevegelse, men også om hvordan «Ida» startet helt av seg selv, som 15-åring, og ble en av dem som fikk en stemme som blir hørt. Historien hennes er ikke enestående. Ungdom har mobilisert globalt, og mye endret seg i mediedekningen av klimaendringene i 2019. De unge fikk en stemme, de brukte den, og de ble lagt merke til. De stilte krav, de brukte glede, humor og ungt overskudd, pågangsmot og energi. Alt dette forsøker jeg å vise i skolestreik-reportasjen. Reportasjen viser til metoder for å overføre frykt og engstelse til handling i praksis, slik Moser etterlyser. (2010, s. 37). Stoknes (2017, s. 194-195) og Moser (2016, s. 354-356) vil ha historier om hverdagsmennesker som handler ut fra visjoner, glede og besluttsomhet, fortellinger om overbevisning, om folk som handler ut fra glede og visjoner, heltefortellinger om folk som overvinner motstand, fortellinger om samarbeid og fellesskap. Dette er en slik fortelling. De unge er ikke bare helter, de er forbilder.

Med utgangspunkt i Gunsters tankegang, er dette en reportasje som henvender seg til de skremte og bekymrede, de som kanskje kan tenke seg å gjøre noe selv. Neste skritt kan være at de voksne følger etter. «Ida» beskriver «Klimabrølet» som høydepunktet i hennes aktivisme. For da var de voksne også med, og det hadde vært et savn.

7.8 Normalisere engasjementet

Politikk er også engasjement. Konflikt, til og med polarisering, kan ha en positiv rolle for å generere engasjement. Gunster (2017a, s. 70) mener at det er klimajournalistikkens oppgave å bygge en følelse av fellesskap, felles verdier, identitet og motivasjon. Følelsen av urettferdighet, påvirkningskraft, identitet og samhold kan bidra. Istedenfor å moralisere og

generere ubehagelige følelser som skyldfølelse, skam og frustrasjon bør mediene vise publikum at vanlige folk, som dem selv, er engasjert i klima. Det vil bidra til å gjøre engasjement til en normal respons på klimakrisen, og til å normalisere engasjementet.

Også Robert Hackett (2017b, s. 99) mener journalistikken bør normalisere politisk engasjement. Konflikt kan presenteres på en måte som vekker sinne, opprørthet og mobilisering, istedenfor å gjøre folk paralyserende og kyniske. Det kan gjøres gjennom klassiske bevegelsesbyggende teknikker som å identifisere felles sak, felles fiender, allierte og løsninger. Iskanten-fortellingen kan gjøre nettopp dette. Den beskriver en konflikt, den kan vekke opprørthet, og den identifiserer problem, fiender, allierte og ikke minst, løsninger. Derfor mener jeg at den er konstruktiv.

Det samme gjelder skolestreik-reportasjen. Den handler om urettferdighet, engasjement og fellesskap, påvirkningskraft og identitet, og det er en heltehistorie. Gunster mener helter er langt mer overbevisende enn ofre. Fortellinger om vanlige folk med vanlige liv, som står sammen og gjør motstand, er de fortellingene som treffer oss mest, hevder Gunster (2017a, s. 61).

Også essayet om journalisten som begynner å undersøke klimajournalistikk kan være et eksempel på hvordan man går fra bekymring til handling: Å stoppe opp og tenke over hva jeg kan gjøre i mitt arbeid, hvilke endringer jeg kan gjøre for å bidra, er noe som kan være en del av en prosess for å normalisere engasjementet. Det er ikke bare journalister som kan gå gjennom en slik prosess, det bør gjelde alle yrkesgrupper.

Hvis man skal se på mine praktiske arbeider med utgangspunkt i Gunsters teori, er reportasjen om skolestreikerne, iskanten-fortellingen og essayet kanskje av en slik natur at de henvender seg til de allerede engasjerte. Disse sakene har klima i «frontdøra». Men de to Svalbard-reportasjene i større grad henvender seg til alle slags grupper, med arkeologi-reportasjen som et slags minste felles multiplum. Den bør ha potensial for å nå fram til ulike grupper av publikum uten å utfordre verdiene deres, snakke til dem uavhengig av politisk og verdimelessig ståsted, og å presentere noen fakta i tillegg.

Gunster mener som sagt at man ved å henvende seg til grupper som avviser klima, risikerer å gjenta feilene fra informasjonsknapphetsmodellen. Men jeg vil hevde at når vi vever klimasaken inn i andre saker, som arkeologisaken, gjør vi den til en del av vår felles oppfattede virkelighet. Vil den ikke da bli stadig vanskeligere å avvise, og de gruppene som gjør det, vil bli stadig mer marginalisert? Mediene har en sentral rolle i formidlingen av rådende holdninger, og Noelle-Neumans teori om taushetsspiralen (1974) går som nevnt ut på at holdninger som formidles i mediene får økt støtte, mens avvikende og motstridende

holdninger får begrenset støtte. En svale gjør ingen sommer, og en enkelt reportasje forandrer ingen ting. Men i likhet med Stoknes (2017, s. 193) og Corner og Clark mener jeg det trengs et mangfold av fortellinger som på ulike måter skaper mening for ulike grupper. Vi trenger både å integrere klimasaken i vår felles oppfattede virkelighet, og å bruke ressurser på de som allerede er engasjerte, som ønsker å vite hva de kan gjøre og hvordan.

7.9 Positiv eller panikk?

Et budskap om klima er aldri nøytralt. I alle klimafortellinger, som i andre saker, brukes tolkningsrammer til å vektlegge noen aspekter, på bekostning av andre. Painter (2017, s. 116) skiller mellom flere ulike tolkningsrammer i klimajournalistikken: Katastrofe, usikkerhet, skepsis, risiko, rettferdighet, muligheter ved handling og muligheter ved å ikke handle. Det flere ganger nevnte katastrofenarrativet preget hele 75 prosent av mediedekningen av FNs klimapanelers femte hovedrapport (AR5), skriver Painter (2017, s.111). Som jeg skrev om i kapittel fire: Altfor ofte faller klimabudskapet inn i dette velbrukte fortellingsmønsteret knyttet til vår vestlige kristne kultur, om at enden er nær. I flere tiår er vi blitt overøst med kraftfulle, negative framtidssbilder. Tolkningsrammer preget av katastrofe, frykt, ulykke og død er nærmest blitt universelle, til tross for at de ikke er særlig egnet til å skape engasjement. Som jeg også har vært inne på, mener flere forskere at frykt, skyld og tapsfølelser heller skaper et ønske om å unngå temaet, og at mer håpefulle budskap og tolkningsrammer som peker på handlingsrom og muligheter er bedre egnet til å skape personlig engasjement (Painter, 2017, s. 113). Hulme (2009) skriver at apokalyptiske budskap, som at vi har ti år på oss til å «redde kloden», nok er egnet til å skape frykt og en følelse av hastverk, men at det like mye kan føre til maktesløshet og apati blant publikum. «Many studies...have shown that promoting fear is often an ineffective, even contraproductive, way of inducing behavioural change», skriver Hulme (2009, s. 348). Hulme mener FNs klimapanelers framtidsscenarioer er skremmende nok i seg selv, uten at man trenger å forsterke dem ved å påkalle bilder av katastrofe og kaos.

Stoknes (2017, s. 193) er blant dem som mener fortellingen om katastrofe, fiaskoer og «hva vi gjør feil» bidrar til den fastlåste situasjonen. Vi trenger også fortellinger om det som går bra, og psykologiforskere mener at det beste forholdet mellom antall positive og negative følelser er tre til én. For å skape engasjement bør vi kommunisere tre positive muligheter og løsninger for hver negative, skriver Stoknes (2017, s. 175). Det er ifølge han omtrent det motsatte av hva som har vært tilfelle, hvor negative rammer har dominert med forholdstallet fire til en.

«Grønne muligheter gir bedre livskvalitet, og istedenfor å snakke om hva man må ofre, kan man snakke om hva man kan oppnå», skriver Stoknes. (2017, s. 135-36). Han mener folk må ønske å bo i et mer klimavennlig samfunn fordi de mener det er bedre, ikke fordi de blir moralisert, skremt eller beordret til det.

Et eksempel på slik journalistikk er en artikkel jeg skrev i Moss Avis i april 2019: Den handler om et ungt par som varmer opp huset med miljøvennlig energi. Tittelen var: «En vinn-vinn-situasjon.» Ingressen lød slik: «Henrik og Belinda har både solcellepanel, solfangere og varmepumpe i sitt nyoppussede hus i Svinndal. Nå selger de den strømmen de ikke bruker selv.» Det unge paret jeg intervjuet fortalte at de i tillegg til miljøaspektet hadde fått økt komfort, de sparte penger, og de hadde fått støtte av Enova til etableringen av anlegget. Det var de som kalte det en vinn-vinn-situasjon.

Da jeg intervjuet Kim Holmén på Svalbard i forbindelse med «Laboratorium» sa han: «Når vi søker nye alternativer, vendes fortellingen raskt til noe negativt. Hva må vi forsake? Istedenfor å få det til å handle om et bedre liv, med nye muligheter. Hvem er det som styrer dette narrative? Er det krefter som gjør det med hensikt?»

Det apokalyptiske narrative er ikke egnet til å inspirere til handling. For å bli motivert til å handle trenger vi håp om at det nytter å gjøre noe. Sosialpsykologen Harald Welzer sier at hvis vi skal redde verden må vi tilby historier med en lykkelig slutt (referert i Straume, 2017, s. 182). Folk blir motivert til å handle når de tror at det nytter å engasjere seg. Men miljøbevegelsen har ingen slike fortellinger, ifølge Welzer, bortsett fra at klokka er fem på tolv, og det har den vært lenge. Men hva skal komme etterpå? Man må tilby alternative framtidfortellinger. Skyldfølelse, skam og trusler er ikke veien å gå, vi må lokkes mot et bedre liv. Håp og positive budskap blir også framhevet som konstruktivt av flere forskere (Painter, 2017, s. 112, Moser, 2016, s. 352, Hulme, 2009, s. 235, Eide & Hahn, 2017, s. 253).

Men i 2018 kom Greta Thunberg. I en sine kjente taler, «Our house is on fire» i Davos i januar 2019, sa Thunberg: «Adults keep saying: «We owe it to the young people to give them hope». But I don't want your hope. I don't want you to be hopeful. I want you to panic» (Thunberg, 2019).

Hva betyr dette? Er frykt likevel veien å gå? Det betyr i så fall at Stoknes' forslag om positive strategier og om å gjøre det grønne skiftet «underholdende, meningsfullt, morsomt, berikende» (2017, s. 136) faller som en stein.

Da jeg intervjuet Carlo Aall, leder av Norsk senter for bærekraftig klimatilpasning (Noradapt), sa han at vi må ta det som skjer innover oss. «Frykt har en funksjon. Hvorfor er

dyr utstyrt med evne til frykt? Vi må vise hvordan det er, vi må skremme. Men skremmer du for mye, blir man handlingslammet. Man må skremme med et glimt i øyet», sa han.

Greta Thunberg vil ha panikk. Carlo Aall vil skremme med glimt i øyet. Welzer vil ha en lykkelig slutt, Stoknes vil ha positive løsninger. Hvem har rett?

Alt kan ikke være morsomt og underholdende. Straume mener at de negative følelsene må anerkjennes:

Historiene kan ikke bare handle om hvor lett og moro det er å leve bærekraftig. Hvis vi skal ta innover oss konsekvensene av klimaendringene, vil det innebære følelser som frykt, sorg og sinne. Og kanskje må klimafortellingene også inneholde slike følelser for å være sanne. (Straume, 2017, s.183)

Corner og Clark mener budskapet om frykt kan hjelpe, dersom det kobles opp mot informasjon og støtte. De peker på helsekampanjer, for eksempel mot røyking. Slike kampanjer har lært oss at frykt kan være effektivt, men det kan også være kontraproduktivt. Uten konstruktive råd og personlig knytning til den enkelte, kan det å skremme trigge barrierer som benektelse, framfor å få folk til å endre atferd. Man oppnår ingen ting med å underslå alvoret i saken, men samtidig kan det være gode grunner til å framheve de positive effektene av klimapolitikken. Men det er en balansegang, og å rose male framtida er ikke nødvendigvis noe bedre enn å svartmale den, mener Corner og Clark (2017, s. 19).

Gode nyheter er heller ikke nødvendigvis motiverende. I en studie undersøkte Hornsey og Fielding (2016) om det stemmer at befolkningen blir utmattet av dystre budskap og tilsvarende motivert av håpefulle. Deltagerne i studien fikk lese et positivt, et negativt og et nøytralt budskap som alle handlet om økte kutt i CO₂-utslippene. De fant at det optimistiske budskapet reduserte deltakernes følelse av at klimaendringer representerte en risiko for dem. Forskerne fant ingen bevis for at positive budskap er en effektiv kommunikasjonsstrategi.

Nøkkelen må, ifølge Corner og Clark (2017, s. 57), være å peke på konstruktive handlinger eller konkret respons, uansett om man kommer med gode eller dårlige nyheter. En autentisk positiv innramming av klimaendringene er en som er konstruktiv, ikke en som sier at alt vil bli fint. Moser (2016, s. 351) mener handling og praktisk støtte må være en del av all klimakommunikasjon. Ikke nødvendigvis deskriptivt, men publikum bør føle at de har en mulighet for å velge mellom ulike alternativer.

Gunster (2017b, s. 120) beskriver det han kaller et «hope gap», og påpeker at å bli skremt og oppleve noe som en framtidig trussel uten å ha noen reelle handlingsalternativer

nærmest er en oppskrift på fatalisme, apati og manglende engasjement. Gunster peker på medienes evne til å grave opp dårlige nyheter, konflikter og mislighold, og mener disse egenskapene isteden må brukes til å grave fram løsninger. Han etterlyser en undersøkende journalistikk rettet mot et mangfold av løsninger, og mener konfliktstoff må erstattes med en mer løsningsorientert journalistikk. Gunster trekker fram tre måter å skape håp: Det ene er å fortelle historier om individer som «lever løsningen», gjennom endret livsstil. Den andre er å trekke fram småskala-suksesshistorier som er lite kjent for et større publikum. Den tredje er å vise hvordan ting er blitt løst andre steder i verden.

While much of this information already exists in reports from NGOs and academic studies, the creativity and expertise of journalists as *storytellers*, combined with their ethical and professional commitments as *fact-checkers*, can give their reporting upon solutions a credibility and a rhetorical appeal which can get the public interested, engaged and exited. (Gunster, 2017b, s. 127, uthevelse i original).

Med andre ord, her er vi tilbake til å bruke kraften av fortellinger.

Her er det verdt å nevne konstruktiv journalistikk, som blant annet har fått utbredelse i Danmark. Mens den tradisjonelle journalistikken gjerne er vinklet mot konflikt og negativitet, er den konstruktive journalistikken positivt vinklet med fokus på løsninger, men uten å gi slipp på journalistiske kjerneverdier som nøyaktighet, balanse, sannhet og kritikk. En talsmann for sjangeren er danske Ulrik Haagerup, som tar et «oppgør med pressens negative verdenssyn» (2012). Han taler varmt for å fortelle om det som virker, det som inspirerer, om å våge å være både kritisk og konstruktiv (Haagerup, 2012, s. 218). I den konstruktive journalistikken har journalisten gjerne en mer aktiv og deltagende rolle enn i tradisjonell journalistikk. En slik journalistikk orienterer seg framover i tid mot løsninger og samarbeid istedenfor bakover i tid mot årsaker og konflikt (McIntyre & Gyldensted, 2017, s. 23).

Ut fra denne tankegangen mener jeg at flere av mine praktiske arbeider er konstruktive, selv om ingen av dem gir deskriptive råd. Skolestreik-reportasjen presenterer konkrete muligheter for hvordan man kan engasjere seg og omsette sin bekymring til handling. Den beskriver ikke bare hva det kan føre til politisk, men også hva det gjør med den enkelte. «Jeg blir frustert når folk sier at klimabevegelsen skaper klimaangst. Man får mer angst av å ikke gjøre noe», sier «Ida» i et sitat. Reportasjen normaliserer engasjement og forteller om helter, samhold, identitet og fellesskap mot en felles motstander.

De andre reportasjene er også konstruktive på ulike måter, for eksempel gjennom bruk av «frontdør og bakgård», forklaring av det komplekse, å bruke fortelling istedenfor tall, å peke på politisk handlingsrom eller på hvilke muligheter journalistikken har.

Ingen av de fem arbeidene inneholder noe eksplisitt forslag til løsning på klimakrisen. Likevel mener jeg at alle de fem artiklene jeg har laget har potensial for å starte en det Corner og Clark (2017, s. 60) kaller en samtale om klima.

7.10 Objektivitet

Hva er journalistikkens rolle knyttet til å løse klimakrisen? Skal journalistikken reflektere samfunnet, eller skal den gå inn for å skape engasjement? Og hvordan skal den i så fall gjøre det? Er det journalistikkens oppgave å drive kampanje for klima?

Lorenzoni påpeker at det ikke er nok å *vite* om klimaendringene for å bli engasjert, man må også *bry seg* om dem, bli *motivert* til å handle, og *være i stand til* å handle (Lorenzoni et al., 2017, s. 446). For å komme dit, kreves en kommunikasjons-infrastruktur som både lærer publikum om klima, inspirerer dem til å ta ansvar, og gjør dem i stand til å delta både med personlig og kollektiv handling. Er dette pressens oppgave?

Det er ikke vanlig praksis for journalistikk å fortelle folk hva de skal gjøre, eller å ha som mål å motivere til bestemte handlinger. Slike krav stemmer dårlig overens med kravene til journalistikkens autonomi og objektivitet. Objektivitetskravet er en av pressens kjerneverdier, og kampanjejournalistikk – journalistikk som søker å påvirke publikum – blir regnet som det motsatte. Balansekravet er plassert høyt opp i Vær varsom-plakaten, i punkt 1.2: «Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk.»

Det er åpenbart at journalistikk ikke skal preges av journalistens eller redaktørens egeninteresser. Men ingen journalistikk er helt nøytral eller løsrevet fra enhver sammenheng. I alt journalistisk arbeid skjer det en form for fortolkning. Medieinnholdet filtreres gjennom en rekke faktorer, fra personlige holdninger, ideologi, klasse- og kulturell tilhørighet til profesjonelle faktorer som ressurser og organisasjon. Gjennom siling og utvalg, spørsmålsstilling, vinkling og vektlegging, font, format og illustrasjon, og hvilke ressurser man har til rådighet, formes framstillingen. For å bruke «Iskanten for dummies» som eksempel: Allerede ved å vinkle på hoppekrepsen har jeg påvirket budskapet, akkurat slik jeg ville gjort hvis jeg valgte å intervju en forsker fra Norsk Polarinstitutt, eller en oljearbeider som er redd for å miste jobben. Jeg har ikke gjort forsøk på å balansere, og som jeg tidligere har vært inne på, mener jeg at fortellingen kan fungere som en kommentar. Fortellingen om hoppekrepsen kan likevel, kanskje med rette, beskyldes for å være kampanjejournalistikk.

Et eksempel på kampanjefjournalistikk er the Guardians «Keep it in the ground»-kampanje fra 2015. Kampanjen fant sted i forkant av Paris-toppmøtet samme år. Målet var, i tillegg til å skape engasjement om klima, helt konkret å få to store, navngitte investorer til å trekke seg ut av fossil energi. Avisens daværende redaktør Alan Rusbridger sier selv at the Guardian her krysset grensen mellom journalistikk og kampanje. Han mener at det er et moralsk spørsmål, og sammenligner klimasaken med kampen mot apartheid eller tobakk (Salvesen, 2018, s. 26), men understreker også at det er viktig å være tydelig overfor leserne på når man kjører en kampanje.

The Guardian benyttet teknikker som å fokusere på løsninger og tilby en konkret mulighet for handling. De oversatte et komplekst og abstrakt problem (globale klimaendringer) til et konkret mål (å presse to investeringsselskaper til å trekke seg fra fossilindustrien) og de la til rette for personlig handling (ved hjelp av en underskriftskampanje). (Salvesen, 2018, s. 31-32). Uten sammenligning for øvrig kan man kanskje si at iskanten-saken oversetter et komplekst problem (globale klimaendringer) til et konkret mål (å trekke iskantgrensen så langt sør som miljømyndighetene anbefaler), og fortellingen oppfordrer, iallfall indirekte, til å handle ved å bruke stemmeretten.

Lyktes the Guardian? Ikke når det gjaldt det konkrete målet om deinvestering, men ifølge Salvesen engasjerte avisen lesere i større grad enn noen gang tidligere. Men det finnes fallgruver: Corner og Clark (2017, s. 24) peker på faren ved å demonisere motparten. I the Guardian-kampanjen ble fossilindustrien gjort til «the bad guy». Det er risikabelt å framstille klimasaken som en kamp mellom det gode og det onde. For deltar vi ikke alle? De fleste av oss føler at vi ikke har noe annet valg enn å benytte fossil energi i noen grad, og man risikerer at publikum føler større sympati med «dem» enn «oss». Demonisering kan trigge barrierer. Det er også en risiko ved fortellingen om Iskanten.

Journalistikk skal selvsagt ikke bli propaganda, eller bli styrt av krefter utenfor mediene selv. Hackett hevder da også at det er en grunnleggende forskjell på propagandaens manipulering av informasjon for å nå bestemte mål, og journalistikkens uavhengighet. Men journalistikk er en verdiladet og politisk øvelse, og objektivitetskravene har i mange tilfeller ført galt avsted, med følger som falsk balanse, overdreven bruk av offisielle og politiske kilder og vektlegging av synlige konsekvenser framfor langsiktige (Hackett 2017a, s. 42).

Men Hackett trekker fram en annen journalistisk kjerneverdi i tillegg til objektivitet: Sannhet. Og med det mener han at vi må ta innover oss at vi er i en krise:

[T]he core promise of journalism – timely truth-telling in the public interest – is more relevant than ever in the context of global crisis. A line by 1960s troubadour Bob Dylan could be an epigram for global crisis journalism: «so let us not talk falsely now, the hour is getting late». (Hackett, 2017, s. 98)

7.11 Kriseorientering

I 2019 kunngjorde the Guardian (2019) at de istedenfor *climate change* ville bruke uttrykk som *climate emergency*, *climate crisis* eller *climate breakdown*. *Global warming* skulle erstattes med *global heating*. Gjennom denne språkbruken vil avisen signalisere at vi er i en global krise.

Robert Cox (2007) reflekterer rundt hvorvidt klimakommunikasjon bør betraktes som nettopp en krisedisiplin, og om den i så fall har en etisk plikt til å styrke samfunnets evne til å reagere (2007, s. 17-18). Cox mener klimakommunikasjonen definert som en krisedisiplin har to hovedoppgaver: Den ene er å avdekke feilgrep, maktmisbruk og korrupsjon knyttet til klima og miljø. Den andre er å vise fram de bærekraftige alternativene, og gjøre samfunnet i stand til å respondere på måter som gavner miljøet.

Hackett mener disse prinsippene kan overføres til journalistikk. En slik journalistikk kan rette oppmerksomheten mot sårbare områder, mot hvem som tjener mest på en økonomi som opprettholder høye CO2-utslipp, og hvem som må betale prisen for det (Hackett 2017a, s. 42). Dette er grep jeg har benyttet på ulike måter i mine praktiske arbeider.

Også Gunster (2017a, s. 53) diskuterer om klimajournalistikken har en etisk plikt, om den bør være mer enn bare informativ, og om personlig og kollektiv handling bør være et mål. Han mener klimakrisen må redefineres som ikke bare en økologisk krise, men en kommunikasjonskrise og en demokratisk krise, og denne definisjonen må påvirke klimajournalistikken og gi den en mer radikal rolle. Med en kriseorientering bør journalistikken være villig til å eksperimentere med former som har politisk handling som mål. Gunster og Hackett diskuterer kort og godt om klimajournalistikken i krisetider ikke bare har et ansvar for å avdekke overgrep og maktmisbruk, men også å sette samfunnet i stand til å reagere.

«Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre» heter det i Vær varsom-plakatens punkt 1.5. Pressens utøvelse av sin rolle som «vaktbikkje» er en grunnleggende del av et demokratisk samfunn. Hackett mener klimakrisen gjør denne rollen om mulig enda mer relevant. Han mener Cox' modell for en kriseorientert kommunikasjon

passer godt sammen med pressens rolle som «vaktbikkje», og at den kan bygge bro mellom objektivitetskrav på den ene siden og påvirkning på den andre. Hackett spør om en slik klimakrise-orientert journalistikk bør være et nytt paradigme (2017b, s. 99).

8 Avslutning

«What can you do that will force them to sit up and pay attention?», spør ikke navngitte medlemmer av the Guardians redaksjon (Guardian, 2015), som jeg siterte i innledningen. Det finnes ikke ett enkelt svar på det. For å bli engasjert, er det ikke nok å ha kunnskap om global oppvarming. Man må bry seg, bli motivert til å handle, og være i stand til å handle (Lorenzoni et al., 2017, s. 446). For å oppnå det, må man ha informasjon tilgjengelig, man må bli vekket følelsesmessig, man må føle at man kan gjøre noe, og man må vite hva man kan gjøre. Alt dette kan journalistikken på ulike måter bidra med.

Denne masteroppgaven har sitt utgangspunkt i begrepet god praksis: I mitt vit.ass-prosjekt analyserte jeg dette begrepet og endte med en liste på ti punkter. Et av punktene var å bruke kraften fra fortelling. Ved å gå nært inn på dette ene punktet, gjennom praktisk arbeid og teoretisk refleksjon, og ved å drøfte bruken av fortelling opp mot målet om å oppnå publikumsengasjement, har jeg erfart mye om hva klimajournalistikk er og kan være. Jeg skal nå sammenfatte noen av mine erfaringer.

Engasjement betyr noe. Først når klimaproblemet er internalisert blant velgerne i et demokratisk samfunn kan vi forvente en stabil klimapolitikk. Selv om selektiv mediebruk og et fragmentert mediebilde har gjort mediene mer avmektige enn før, har journalistikken fortsatt evne og plikt til å sette dagsorden. Men klimasaken er kompleks, og journalistikken har blant annet vært kritisert for å være for alarmistisk, for politisk polarisert, og for å befinne seg i «den grønne ghettoen».

Å fylle på med mer av samme informasjon for å tette kunnskapshullene hos publikum, i den tro at det skal føre til handling, bygger på et utdatert syn på kommunikasjon som en enveis prosess. En rekke barrierer, både på individ- og samfunnsnivå, filtrerer hvordan publikum oppfatter den informasjonen de får. Disse barrierene kan bli aktivert av kommunikasjon som er både for og imot klimahandling.

Å bruke kraften fra fortelling er én måte å forsere disse barrierene. I mitt praktiske arbeid har jeg tatt i bruk fortellingens kraft gjennom en rekke fortellergrep og virkemidler, blant annet:

Å strukturere stoffet som fortellinger med protagonister, antagonister og plott, begynnelse, midte og slutt.

Å benytte frontdør og bakgård, ved å sette en fortelling i frontföra og la klima være en dimensjon i bakgården.

Nature writing, å la naturen være protagonisten, å beskrive naturen presist, poetisk og subjektivt.

Menneskeliggjøring av forskning og av konsekvensene av klimaendringer.

Litterære virkemidler som visualisering, litterær struktur, detaljer og symboler.

Refleksjoner: Å både vise, fortelle og reflektere.

Følelser og engasjement: Å appellere til følelser, og å synliggjøre engasjement.

At fortelling kan brukes til å skape engasjement, har vært en rød tråd gjennom hele mitt arbeid. Men hvordan kan egentlig disse fortellingene skape engasjement? Etter å ha drøftet dette spørsmålet, har jeg erfart følgende:

Klimaforskning er komplisert, men journalistikken behøver ikke være komplisert. Den behøver ikke være full av tall og grafer. Tallene som benyttes i klimaforskningen kan være uforståelige og i verste fall kontraproduktive. Fortellinger kan bidra til å trekke klimasaken vekk fra tallene. Jeg har i mitt arbeid vist hvordan tall og politikk kan gjøres om til fortelling.

Ikke alle kan eller vil identifisere seg med verdiene i den tradisjonelle miljøbevegelsen. Det finnes folk som har aldri opplevd å høre en klimafortelling som de føler at snakker til dem og deres verdier. Ifølge Jones og Song (2014) må fortellinger være tilpasset verdiene til mottakeren for å nå fram. Er de ikke det, kan budskapet like gjerne bli presentert i listeformat. Det finnes ingen one-size-fits all-klimajournalistikk (Hackett, 2017, s 98) og publikum er ikke en homogen gruppe. Men det finnes verdier som henvender seg til publikumsgrupper på tvers av ideologi. Som urørt natur, trygghet for kommende generasjoner, reduksjon av matsvinn. I stedet for å rapportere fra tallene og ned, kan fortellingene lages slik at de henvender seg til verdiene i ulike grupper.

Frontdør og bakgårds-teknikk kan brukes for å lokke uengasjerte grupper inn i klimafortellinger. Å gjenta fortellingen om klima vil gjøre den til en del av vår felles oppfattede virkelighet og bidra til å marginalisere motstanderne.

Skal man motivere til handling, må man først og fremst snakke til de som allerede er engasjert. De blir stadig flere, og de kan utgjøre et mulig vippepunkt politisk. For første gang utgjør de skremte, «alarmed», den største enkeltgruppen blant det amerikanske publikummet.

Dette er befolkningsgrupper som allerede er informert. I stedet for mer informasjon trenger de å se hvordan man omsetter engasjement og bekymring til handling i praksis. Mange er usikre på effekten av aktivisme, de trenger å bli inspirert av andre som er

engasjerte, og å se at de er vanlige folk. Slik kan engasjement normaliseres. Urettferdighet og konflikter kan formidles på måter som er bevegelsesdrivende, med å identifisere felles sak, allierte, motstandere og løsninger.

Jeg mener min drøfting viser at vi trenger begge deler, både fortellinger som henvender seg til ulike grupper, og fortellinger som henvender seg til de allerede engasjerte.

Journalistikken må ikke være bare alarmistisk: Skremselspropaganda er lite egnet til å engasjere. Men rose-maling er ikke nødvendigvis mer konstruktiv enn svartmaling. Et for ensidig positivt budskap kan føre til at folk slapper av. Frykt har en funksjon, og de negative følelsene må også anerkjennes. Men frykten må ikke bli så stor at den skaper barrierer. Uansett om journalistikken er positivt eller negativt vinklet, bør journalistikken være konstruktiv og framtidsrettet, og den bør knyttes til ulike former for løsninger og praktisk støtte. En autentisk positiv innramming er en som er konstruktiv, ikke en som sier at alt vil bli bra. Fokus kan rettes mot klimaurettferdighet, mot hvem som tjener på miljøødeleggelser og på opprettholdelse av karbonsamfunnet, og mot hvem som må betale prisen for det. Journalistikkens evne til graving og avsløring kan brukes konstruktivt og rettes mot framtida.

Objektivitetskravet er en sentral journalistisk verdi. Journalistikken skal være autonom og aldri styres av krefter utenfra. Å fortelle folk hva de bør gjøre har aldri vært vanlig i journalistikk. Men vi befinner oss i en global krise. Spørsmålet er om en kriseorientering gir journalistikken en etisk plikt, ikke bare til å avsløre overgrep, mislighold og maktmisbruk knyttet til natur, miljø og klima, men også til å sette samfunnet i stand til å reagere adekvat på de store utfordringene som venter.

Det er selvsagt mange sider og utfordringer i klimajournalistikken som jeg ikke har berørt. Det er heller ikke slik at det å foredle fortellergrep, rette ulike typer fortellinger mot ulike grupper, prioritere de engasjerte og fokusere på framtid og løsninger vil løse klimakrisen. Store oppgaver gjenstår, og klokka er fem på tolv, for å gjenta en metafor jeg har benyttet flere ganger i masteroppgaven. Hvis man aksepterer Hacketts premiss om at vi er i en krise og at et nytt paradigme er nødvendig, kan en av oppgavene for fremtidig forskning og debatt være å se på om kriteriene til journalistikken bør justeres, slik at den faktisk får en etisk plikt til å påvirke, men uten å miste sine kjerneverdier og sin uavhengighet. Hvis vi skal holde oss til Norge: Kan en slik kriseorientering for eksempel bety at Vær varsom-plakaten er moden for revisjon?

«Det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre» heter det i Vær varsom-plakatens punkt 1.5. På bakgrunn av det jeg har erfart i mitt arbeid, mener

jeg det bør diskuteres om det å beskytte natur og miljø bør felles inn i dette punktet i Vær varsom-plakaten, slik at det blir pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper, *natur og miljø* mot overgrep eller forsømmelser.

Bærekraft som en rettighet er nedfelt i Norges lover. I november skal Høyesterett avgjøre om den norske staten brøt paragraf 112 i grunnloven da de åpnet for ny oljeboring i Arktis gjennom 23. konsesjonsrunde. Paragraf 112 i grunnloven starter slik: «Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter» (Kongeriket Norges Grunnlov, 2020, § 112).

Det er ikke bare journalistikken som er i spill i lys av klimakrisen.

Torsten Schäfer er blant dem som mener at klimajournalistikken må forholde seg til etiske retningslinjer knyttet til klima og bærekraft: «*Sustainability is a human value* such as free speech or minority rights – and so the normative framework of any kind of journalism today. So climate journalism and climatized journalism have steadily to refer to this ethical layer» (Schäfer, 2015, uthevelse i original).

Journalistikkens rolle som vaktbikkje, dens evne til å grave og avsløre, og dens ekspertise innen historiefortelling, kan brukes konstruktivt på måter som ikke bryter med pressens rolle som fri og uavhengig. Hvis kriteriene endres, og natur og miljø blir nedfelt som aksiomer for journalistikken på linje med menneskerettigheter og demokrati, vil de bli selvsagt og naturlig del av samfunnsoppdraget. Kanskje det er det som vil kreves av journalistikken i antropocen? Kanskje det er slik problemet kan adresseres med full tyngde?

Men disse spørsmålene er begynnelsen på en ny diskusjon, og den skal jeg ikke ta her. Et langt større arbeid vil kreves.

I denne masteroppgaven har jeg gjentatte ganger kommet tilbake til fortellingen om Arktis et laboratorium. I tida framover er det ikke bare Arktis som vil befinne seg på laboratoriebenken. Det som skjer de kommende årene kan komme til å definere vårt samfunn, vår økonomi og vår velferd. Og vår journalistikk. Kanskje må vi legge bort noen elementer av vår praksis og plukke opp andre. For den fortellingen vi er inne i nå, vet vi ikke slutten på.

Litteraturliste

- Aristoteles (1961) *Om diktekunsten*. (S. Ledsaak, overs.) Oslo: Johan Grundt Tanum forlag (Originalt verk publisert cirka 335 f. Kr)
- Austgulen, M.H. (2012) *Nordmenns holdninger til klimaendringer, medier og politikk*. Oslo: Statens institutt for forbruksforskning. Hentet fra http://www.hioa.no/extension/hioa/design/hioa/images/sifo/files/file78213_rapport_climate_crossroads_web.pdf
- Austgulen M.H. & Stø, E. (2013) Norsk skepsis og usikkerhet om klimaendringer. I *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 54 (2), 124-150. Hentet fra <https://www.idunn.no/tfs/2013/02>
- Bech-Karlsen, J. (2000) *Reportasjen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bech-Karlsen, J. (2003) *Gode fagtekster: Essayskriving for begynnere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bjørndal, T. (2020) Olje i nord – iskanten setter grensen. *Norsk klimastiftelse*. Hentet fra <https://klimastiftelsen.no/ny-rapport-olje-i-nord-iskanten-setter-grensen/>
- Boisen, N.H. & Bjartnes, J. (2019) På kant med kunnskapen: Livet i Arktis trenger iskantsonen. *WWF Rapport*. Hentet fra <https://www.wwf.no/assets/attachments/P%C3%A5-kant-med-kunnskapen-Final.pdf>
- Bourassa, E., Amend, E. & Secko, D. (2013) A thematic review and synthesis of best practices in environment journalism. *Journal of Professional Communication*, 3 (1), 39-65. Hentet fra DOI: 10.15173/jpc.v3i1.140
- Boykoff, M. & Boykoff, J. (2004) Balance as bias: Global warming and the US prestige press. *Global Environmental Change*, 14 (2), 125-136. Hentet fra <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2003.10.001>
- Bryn, I. (Programleder). (2019, 22. mars) Streika for klimaet i dag: Ungdom krev handling. *Dagsrevyen* [TV-program]. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/dagsrevyen/201903/NNFA19032219/avspiller>
- Carey, J. (1996) Introduction. Carey, J. (Red.) *The Faber Book of Reportage* (s. xx-xxxviii) London: Faber and Faber.
- Carvalho, A. (2010) Media(ted) discourses and climate change: a focus on political subjectivity and (dis)engagement. I *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 1 (2) 172-179. Hentet fra DOI: 10.1002/wcc.13
- Corner, A. & Clark, J. (2017) *Talking Climate: From Research to Practice in Public Engagement*. Cham: Springer International Publishing
- Cottle, S. (2009) *Global Crisis Reporting: Journalism in the Global Age*. Maidenhead: Open University Press

- Cox, R. (2007) Nature's «crisis disciplines»: Does Environmental Communication have an Ethical Duty? *Environmental Communication*, 1 (1) 5-20. Hentet fra DOI:10.1080/17524030701333948
- Dalviken, L. (2005) *Fortellende journalistikk i Norden*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Eide, E. (2017) Scientists, Communication and the Space of Global Media Attention. I Kunelius, R., Eide, E., Tegelberg, M., Yagodin, D. (Red.) *Media and Global Climate Knowledge: Journalism and the IPCC* (s. 33-58). New York: Palgrave Macmillan.
- Eide, E. & Hahn, O. (2017). Good Practices in Climate Science Journalism. I Kunelius, R., Eide, E., Tegelberg, M., Yagodin, D. (Red.) *Media and Global Climate Knowledge: Journalism and the IPCC* (s. 235 – 256). New York: Palgrave Macmillan.
- Energi og klima (2020) CO2 i atmosfæren. *Klimavakten*. Hentet 13. august 2020 fra <https://energiogklima.no/klimavakten/co2-i-atmosfaeren/>
- Entman, R. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43 (4), 51-58. Hentet fra <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Festinger, L. (1957) *A theory of cognitive dissonance*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Finger, M. (2016). The Arctic, Laboratory of the Anthropocene. I Heininen, L. (Red.), *Future Security of the Global Arctic: State Policy, Economic Security and Climate* (s. 121-137). London: Palgrave Macmillan.
- Fischer, D., Schäfer, T. & Borner, J. (2018) Narrations of Sustainability: How to Tell the Story of the Socio-Ecological Transformation. I *GAIA – Ecological Perspectives on Science and Society*, 27 (3) 334-336. DOI: 10.14512/gaia.27.3.14
- Franklin, J. (2007) A Story Structure. I Call, W. & Kramer, M. (Red.) *Telling True Stories: A Nonfiction Writers' Guide from the Nieman Foundation at Harvard University* (s. 109-111). New York: Penguin Group.
- Fretheim, E. (2019, 25. april) Henrik (34) og Belinda (33) varmer opp huset med solenergi: En vinn-vinn-situasjon. *Moss Avis*. Hentet 2. juli 2020 fra <https://www.moss-avis.no/>
- Gentikow, B. (2005) *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Gibson, T.A., Craig, R.T., Harper, A.C, Alpert, J.M. (2016) Covering global warming in dubious times: Environmental reporters in the new media ecosystem. I *Journalism*, 17 (4) s. 417-434. Hentet fra <https://doi-org.ezproxy.hioa.no/10.1177/1464884914564845>
- Goldberg, M., Gustafson, A., Rosenthal, S., Kotcher, J., Maibach, E., & Leiserowitz, A. (2020). *For the first time, the Alarmed are now the largest of Global Warming's Six Americas*. Yale Program on Climate Change Communication. Hentet 2. juli 2020 fra <https://climatecommunication.yale.edu/publications>

- Greimas, A. J. (1974) *Strukturel Semantik*. København: Borgen (Opprinnelig utgitt 1966).
- Guardian (2015, 12. mars). Keep it in the ground [Audio Podkast episode 1]. I *The biggest story in the world*. Hentet 17. juni fra theguardian.com
- Guardian (2019, 16. oktober) The Guardian's environmental pledge 2019. Hentet 17. juni 2020 fra <https://www.theguardian.com>
- Gunster, S. (2017a) Engaging climate communication: audiences, frames, values and norms. I Hackett, R., Forde, S., Gunster, S., Foxwell-Norton, K., *Journalism and Climate Crisis: Public Engagement, Media Alternatives*. (s. 49-76). London: Routledge.
- Gunster, S. (2017b) Contesting conflict? Efficacy, advocacy and alternative media in British Columbia. I Hackett, R., Forde, S., Gunster, S., Foxwell-Norton, K., *Journalism and Climate Crisis: Public Engagement, Media Alternatives*. (s.120-143). London: Routledge.
- Haagerup, U. (2012) *Vejen frem*. I Haagerup, U. (Red.) *En konstruktiv nyhed: Et opgør med pressens negative verdenssyn*. Århus: Forlaget Ajour.
- Hackett, R., Forde, S., Gunster, S., Foxwell-Norton, K. (2017) *Journalism and Climate Crisis: Public Engagement, Media Alternatives*. London: Routledge.
- Hackett R. (2017a) Democracy, climate crisis and journalism: normative touchstones. I Hackett, R., Forde, S., Gunster, S., Foxwell-Norton, K., *Journalism and Climate Crisis: Public Engagement, Media Alternatives* (s. 20-48). London: Routledge.
- Hackett, R. (2017b) From frames to paradigms: Civic journalism, peace journalism and alternative media. I Hackett, R., Forde, S., Gunster, S., Foxwell-Norton, K., *Journalism and Climate Crisis: Public Engagement, Media Alternatives*. (s. 94-119). London: Routledge.
- Hertsgaard, M. & Pope, K. (2019, 22. april) The media are complacent while the world burns. *Columbia Journalism Review*. Hentet 17. juni fra https://www.cjr.org/special_report/climate-change-media.php
- Hessen, D.O. (2020) *Verden på vippepunktet: Hvor ille kan det bli?* Oslo: Res Publica.
- Hornmoen, H. (1999) *Vitenskapens vakthunder: Innføring i forskningsjournalistikk*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Hornsey, M. & Fielding, K. (2016) A cautionary note about messages of hope: Focusing on progress in reducing carbon emissions weakens mitigation motivation. *Global Environmental Change*, 39, 26-34. Hentet fra <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2016.04.003>
- Hulme, M. (2009) *Why we disagree about climate change: Understanding Controversy, Inaction and Opportunity*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Jenkins, M. (2006). Nature. I Blum, D., Knudson M., & Henig R.M. (Red.) *A Field Guide for Science Writers* (s. 229-235). New York: Oxford University Press.
- Jones, M. & Song, G. (2014) Making sense of climate change: How story frames shape cognition. *Political psychology*, 35 (4), 447-476.
- Lazarsfeld, P. F., Berelson, B. og Gaudet, H. (1944). *The People's Choice*. New York: Columbia University Press.
- Lorenzoni, I., Nichol森-Cole, S. & Whitmarsh, L. (2007) Barriers perceived to engaging with climate change among the UK public and their policy implications. *Global Environmental Change*, 17 (3) 445-459. Hentet fra doi:10.1016/j.gloenvcha.2007.01.004
- McCombs, M. E. & Shaw, D. L. (1972) Agenda-Setting Function of Mass Media. I *Public Opinion Quarterly*, 36 (2) 176-187. Hentet fra <http://www.jstor.org/stable/2747787>
- McIntyre, K. & Gyldensted, C. (2017) Constructive Journalism: An Introduction and Practical Guide for Applying Positive Psychology Techniques to News Production. *The Journal of Media Innovations*, 4 (2) 20-34. Hentet fra DOI: 10.5617/jomi.v4i2.2403.
- Noelle-Neumann, E. (1974) Spiral of Silence - Theory of Public Opinion. I *Journal of Communication* 24 (2) 43-51. Hentet fra <https://doi-org.ezproxy.hioa.no/10.1111/j.1460-2466.1974.tb00367.x>
- Norgaard, K.M (2011) *Living in Denial: Climate Change, Emotions, and Everyday Life*. Cambridge: The MIT Press
- OsloMet (2018, 26. september) *What is climate journalism and what can it become? Panel discussion at the Department of Journalism and Media Studies, Oslo Metropolitan University*. [Video] Hentet fra <https://film.hioa.no/what-is-climate-change-journalism-and-what-can-it>
- Painter, J. (2017) Disaster, Risk or Opportunity? A Ten-Country Comparison of Themes in Coverage of the IPCC AR5. I Kunelius, R., Eide, E., Tegelberg, M., Yagodin, D. (Red.) *Media and Global Climate Knowledge: Journalism and the IPCC* (s. 109-128). New York: Palgrave Macmillan.
- Painter, J. (2019) Climate change journalism: Time to Adapt. *Environmental Communication*, 13 (3) 424-429. Hentet fra <https://doi.org/10.1080/17524032.2019.1573561>
- Painter, J., & Ashe, T. (2012) Cross-national comparison of the presence of climate skepticism in the print media in six countries, 2007–10. *Environmental Research Letters*, 7(4) 1–8. Hentet fra doi:10.1088/1748-9326/7/4/044005
- Painter, J. & Osaka, S. (2019, 28. oktober) Five Tips for Better Coverage of the Climate Crisis. *Nieman Reports*. Hentet 2. juli fra <https://niemanreports.org/articles/five-tips-for-better-coverage-of-the-climate-crisis/>

- Pollack, H. (2010) *A World Without Ice*. New York: Penguin Group.
- Roksvold, T. (1997) Riss av norske avisers sjangerhistorie. I Roksvold, T. (Red) *Avisssjangerer over tid* (s. 9-108). Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Røssum, E., Gudbrandsen, F., Gillesvik, K., Åkernes, H.L. & Eidsvik, Ø.L (2015) Asylbarna. Metoderapport SKUP 2015. *Bergens Tidende*. Hentet fra <https://www.skup.no/sites/default/files/metoderapport/42%2520-%2520Asylbarna.pdf>
- Keil, K., og Knecht, S. (2017) Introducion: The Arctic as a Globally Embedded Space. I Keil, K. og Knecht, S. (Red.) *Governing Arctic Change: Global Perspectives* (s. 1-18). London: Palgrave Macmillan.
- Langford & Larsen (2019, 26. mars) Klimastreikende ungdom behandles som de første kvinnesaksforkjemperne. *Aftenposten, Debatt*. Hentet 17. juni 2020 fra <https://www.aftenposten.no/>
- Mathisen, B. R., Sneve, S. & Morlandstø, L. (2016) *Kommentaren – en sjanger i endring*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Moser, S. (2010) Communicating climate change: history, challenges, process and future directions. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 1 (1) 31-53. Hentet fra DOI: 10.1002/wcc.011
- Moser, S. (2016) Reflections on climate change communication research and practice in the second decade of the 21st century: what more is there to say? I *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change*, 7 (3), 345-369. Hentet fra doi: 10.1002/wcc.403
- Propp, V. (1968) *Morphology of the Folktale* (2. utgave, Laurence Scott, overs). Indiana: Indiana University. (Opprinnelig utgitt 1928)
- Quammen, D. (1998) Synecdoche and the Trout. I Quammen, D. *Wild thoughts from wild places* (s. 19-25). New York: Scribner.
- Salvesen, I. (2018) Should journalists campaign on climate change? Reuters Institute for the study of journalism. Hentet 2. juli 2020 fra <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/should-journalists-campaign-climate-change>
- Schäfer, T. (2019, 18. september) Ten ideas for a shift in climate journalism. *Gruener Journalismus*. Hentet 17. juni 2020 fra <https://gruener-journalismus.de/blog/ten-ideas-for-a-shift-in-climate-journalism/>
- Sims, N. (1995) The Art of Literary Journalism. I Kramer, M., Sims, N. (Red.) *Literary Journalism: A New Collection of the Best American Nonfiction* (s. 3-20). New York: Ballantine Books
- Sokolickova, Z. (2019, 5.-6. november) *Melttown: Longyearbyen as a community in the midst of environmental, economic and societal change*. (Sammendrag) Svalbard Science Conference, Oslo. Hentet fra

<https://www.forskningsradet.no/contentassets/f464e19d364c40b59170a1956a98e747/book-of-abstracts-ssc2019.pdf>

- Solvang, F. (Programleder). (2019, 14. mars) Skolestreik for klimaet. Debatten [TV-program]. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/debatten/201903/NNFA51031419/avspiller>
- Steensen, S. (2016) *Stedets sjanger: Om moderne reportasjefjournalistikk* (2. utgave). Oslo: Cappelen Damm.
- Stoknes, P.E. (2017) *Det vi tenker på når vi prøver å ikke tenke på global oppvarming*. Oslo: Tiden Norsk Forlag
- Straume, I. (2017) *En menneskeskapt virkelighet: Klimaendring, sosiale forestillinger og pedagogisk filosofi*. Oslo: Res Publica.
- Svenkerud, S. W. & Ballangrud, B.B. (2019) Kvinnelige og mannlige professorers synlighet i mediene: En undersøkelse av kvinnelige og mannlige professorer i VG og Aftenposten. *Norsk medietidsskrift* 106 (4) 1-14. Hentet fra DOI: <https://doi.org/10.18261/ISSN.0805-9535-2019-04-02>
- Svoboda, M. (2020, 10. mars) Media coverage of climate change in 2019 got bigger – and better. *Yale Climate Connections*. Hentet 16. juni 2020 fra www.yaleclimateconnections.org
- Thunberg, G. (2019) Our house is on fire. *The Guardian*. Hentet fra www.theguardian.com
- Ytterstad, A. (2020) *In search of the correct frequency: Climate change journalism in Norway out of the ghetto?* [Under utarbeidelse]. Institutt for journalistikk og mediefag, OsloMet University.
- Wolfe, T. (1973) *The New Journalism*. New York: Harper & Row.
- Zehr, S. (1999) Scientists' Representations of Uncertainty. I Friedman, S.M., Dunwoody S., & Rogers C.L. (Red.) *Communicating Uncertainty, Media Coverage of New and Controversial Science* (s. 3-22). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Zinsser, W. (2006) *On Writing Well: The Classic Guide to Writing Nonfiction*. New York: HarperCollins.
- Østbye, H., Helland, K., Knapskog, K., Larsen, L.O. & Moe, H., (2013) *Metodebok for mediefag* (4. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.